

บางหมู่บ้านที่ไม่มีนั้น ใช้วิธีการให้หมู่บ้านข้างเคียงเป็นผู้แนะนำให้ เพื่อให้เยาวชนในพื้นที่ได้ทดลองใช้โปรแกรมท้องถิ่นไทย อีกทั้ง

ในกระบวนการนี้ ยังเป็นการศึกษาองค์ประกอบของโปรแกรมท้องถิ่นไทยว่า ในการนำเข้าข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมในแต่ละหมวดนั้น ต้องบันทึกลงในส่วนใดของโปรแกรมท้องถิ่นไทย และโปรแกรมท้องถิ่นไทยมีส่วนใดที่ยังขาดพื้นที่ในการบันทึกข้อมูลที่ได้ดำเนินการเก็บมาบ้าง ซึ่งจากการศึกษาพบว่า โปรแกรมท้องถิ่นไทยนั้น มีพื้นที่ไม่ครบในการบันทึกข้อมูล จึงได้นำสิ่งที่ค้นพบนี้ไปหารือกับผู้พัฒนาโปรแกรมต่อไป

8) พัฒนาโปรแกรมฐานข้อมูลใหม่ที่เหมาะสมมากขึ้น โดยใช้โปรแกรม Microsoft Access จากการศึกษาโปรแกรมท้องถิ่นไทย และนำข้อค้นพบที่ได้ไปปรึกษากับผู้พัฒนาโปรแกรมแล้ว พบว่า สามารถที่เพิ่มเติมข้อมูลที่ต้องการในบางส่วนได้ แต่จากการหารือกับทางผู้พัฒนาโปรแกรมได้พบปัญหาใหม่ คือ การบันทึกข้อมูลในโปรแกรมท้องถิ่นไทยนั้น ต้องเป็นการบันทึกจากข้อมูลระดับครัวเรือน ซึ่งละเอียดกว่าข้อมูลที่ได้ดำเนินการเก็บรวบรวม ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลในระดับหมู่บ้าน จากข้อค้นพบนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำมาปรึกษากับเยาวชน เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหานี้ ซึ่งได้ข้อสรุปคือ ควรมีการหาโปรแกรมฐานข้อมูลใหม่ที่มีความเหมาะสมมากขึ้น ซึ่งได้เลือกใช้โปรแกรม Microsoft Access ซึ่งเป็นโปรแกรมที่มีอยู่แล้วในเครื่องคอมพิวเตอร์ แต่ละบ้าน เพื่อให้ง่ายต่อการใช้งาน และการนำเข้าข้อมูลต่อไป

ในการพัฒนาฐานข้อมูลโดยใช้โปรแกรม Microsoft Access นี้ ได้ใช้วิธีการโดยให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญอยู่แล้ว ทำการพัฒนาโปรแกรมฐานข้อมูลตามแบบสอบถาม เพื่อให้เกิดความรวดเร็วในการดำเนินกิจกรรม เพื่อไม่ให้การดำเนินกิจกรรมในกระบวนการอื่นๆ ล่าช้า และให้เกิดการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จากนั้นผู้วิจัยได้นำโปรแกรมที่พัฒนาแล้ว มาเรียนรู้ร่วมกับเยาวชน และแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมในบางส่วน เพื่อให้ได้ตรงตามความต้องการของกลุ่มเยาวชน และนำไปใช้ประโยชน์มากยิ่งขึ้น

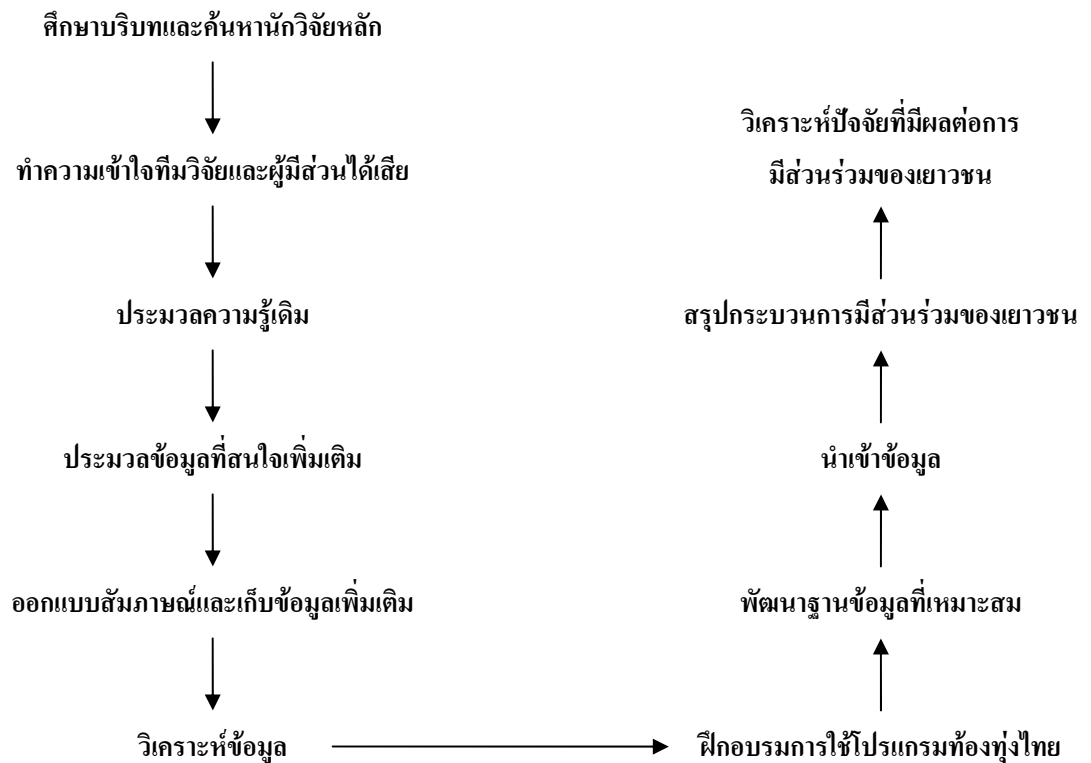
9) นำเข้าข้อมูล เป็นการนำเข้าข้อมูล ทั้งจากข้อมูลที่มีอยู่เดิมจากโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สาร และที่ได้จากการดำเนินการเก็บข้อมูลของทีมวิจัยเยาวชน ในการนำเข้าข้อมูลนี้ ทีมวิจัยเยาวชนได้ใช้วิธีการในการแบ่งหมวดหมู่ของข้อมูล เพื่อให้แกนนำแต่ละคนนำไปบันทึกลงในโปรแกรมฐานข้อมูลในส่วนที่ตนเองรับผิดชอบ และจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้บันทึกไปแล้วในแต่ละส่วนมาทำการรวมกันในเครื่องคอมพิวเตอร์ของแกนนำทีมวิจัยในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งจากการนำเข้าข้อมูล โดยวิธีนี้พบว่า ช่วยให้การดำเนินกิจกรรมการนำเข้าข้อมูลรวดเร็วขึ้น แต่ยังมีปัญหาเล็กน้อยบางอย่าง เช่น การบันทึกข้อมูลผิดพลาด หรือไม่ครบถ้วน แต่ก็ได้มีการแก้ไขปรับปรุงกันในช่วงของการนำข้อมูลมารวบรวมไว้ด้วยกัน และมีการตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง

แต่จากการดำเนินการนำเข้าข้อมูลนั้น ในขณะนี้ยังคงมีบางพื้นที่ที่ยังดำเนินการนำเข้าไม่สมบูรณ์ เนื่องจากข้อจำกัดต่างๆ เช่น ข้อมูลที่มียังไม่สมบูรณ์ หรือยังไม่ได้ดำเนินการรวบรวมแก้ไข ตรวจสอบ ซึ่งยังต้องมีการดำเนินการปรับปรุงแก้ไขกันไป

10) สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สารด้านเนื้อหาและกระบวนการ เป็นการสรุปขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ให้เป็นระบบทั้งในด้านเนื้อหาและกระบวนการ ภายหลังจากที่ได้มีการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร และยังเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงและความถูกต้องของข้อมูลไปด้วย หากมีข้อมูลใดที่ไม่ถูกต้องก็มีการโต้แย้งและแก้ไขให้ถูกต้องยิ่งขึ้น จากนั้นทีมวิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาหาข้อสรุปอีกครั้ง นำเสนอเป็นข้อค้นพบต่างๆ ในงานวิจัยชิ้นนี้ และมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัย

11) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร โดยเยาวชนผู้เข้าร่วมในกิจกรรมการมีส่วนร่วม ได้ร่วมกันวิเคราะห์จากอุปสรรค ปัญหา หรือข้อค้นพบจากการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมาหลายๆ กิจกรรมตลอดระยะเวลาการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยใช้เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อให้เยาวชนได้วิเคราะห์ถึง ปัญหา อุปสรรค หรือสิ่งต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันทั้ง คน องค์กร สิ่งแวดล้อม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร และแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต่อไป

จากการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน สามารถสรุปขั้นตอนกระบวนการปฏิบัติการ ได้ดังแผนภูมิที่ 11

แผนภูมิที่ 5 กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร

บทบาทของผู้วิจัย

ในการดำเนินงานวิจัยตามแผนปฏิบัติการต่างๆ ในการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สารนั้น ผู้วิจัยได้ทำหน้าที่ในหลายๆ ด้านซึ่งสามารถแยกออกมาได้ ดังนี้

1. การกระตุ้นทีมวิจัย สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การกระตุ้นในเวทีการประชุม และการกระตุ้นนอกเวทีการประชุม

1.1. การกระตุ้นในเวทีการประชุม เพื่อให้ทีมวิจัยและกลุ่มเยาวชนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาฐานข้อมูล การเก็บข้อมูลต่างๆ โดยผู้วิจัยทำการกระตุ้นโดยการตั้งคำถาม การเสนอความคิดเห็น เพื่อให้กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และหาข้อสรุปร่วมกัน เช่นการวางแผนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ การเชิญวิทยากรในการอบรม การตัดสินใจต่างๆ เป็นการตัดสินใจร่วมกันโดยอาศัยความเห็นชอบมติจากที่ประชุมเป็นสำคัญ

1.2. การกระตุ้นนอกเวทีการประชุม เป็นในลักษณะของการพูดคุยนอกรอบ สอบถามความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ความรู้สึกของกลุ่มเยาวชน เป็นรายกลุ่มหรือเป็นรายตัว ซึ่งมักเกิดในระหว่างการพักรับประทานอาหารกลางวัน หรือหลังเลิกกิจกรรมต่างๆ แล้ว ซึ่งพบว่า การกระตุ้น

หรือพูดคุยในลักษณะนี้กลุ่มเยาวชนค่อนข้างกลัวพูดและกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น เนื่องจากบรรยากาศที่ค่อนข้างไม่ตึงเครียดเท่าใดนัก

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สารตามแผนกิจกรรม ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการประชุม จัดบันทึก บันทึกเสียง และบันทึกภาพ ในบางเวที ผู้วิจัยทำหน้าที่สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับวิทยากรนอกเวที จัดบันทึกสถานการณ์โดยรวมต่างๆ หรือบันทึกเสียงในการประชุม และอื่นๆ

3. การติดต่อประสานงาน การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานนอกพื้นที่ เช่น แหล่งทุน พี่เลี้ยงโครงการวิจัย วิทยากร และอื่นๆ โดยส่วนมากผู้วิจัยเป็นผู้ติดต่อประสานงาน แล้วนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับทีมวิจัยเยาวชนเพื่อหาข้อมูลสรุปในการดำเนินกิจกรรม แต่ในบางการประชุมผู้วิจัยมอบหมายให้แกนนำเยาวชนในพื้นที่เป็นผู้ติดต่อประสานงานในเรื่องต่างๆ เช่น การจัดเตรียมอาหาร ของว่าง หรือการติดต่อสถานที่การประชุม เป็นต้น ซึ่งพบว่า การจัดประชุมในครั้งต่อไป มีการพัฒนาและสามารถลดอุปสรรคปัญหาได้ดีขึ้น และเยาวชนที่เข้าร่วมสม่ำเสมอสามารถดำเนินการจัดเตรียมงานประชุมได้อย่างดี และมีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ ทุกกิจกรรม

4. การหาข้อมูลที่เป็นและเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรม โดยมากเป็นในลักษณะของเอกสาร เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนความรู้กับทีมวิจัย เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับฐานข้อมูลต่างๆ ตัวอย่างแบบสำรวจที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำฐานข้อมูล ข้อมูลกระบวนการดำเนินงานที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ เป็นต้น

5. การชี้แนะและการชี้แนะ ในการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนในบางช่วงนั้น ผู้วิจัยได้ร่วมในการประชุม เพื่อเสนอแนวคิดในการดำเนินกิจกรรมอยู่เป็นประจำ ซึ่งในบางขั้นตอนของกระบวนการซึ่งต้องการการตัดสินใจที่รวดเร็ว เพื่อไม่ให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินกิจกรรมอื่นต่อไป ทำให้ผู้วิจัยต้องมีการเสนอแนะหรือชี้แนะแนวทางที่คาดว่าจะได้ผลที่รวดเร็วขึ้น และให้เยาวชนได้เกิดความเข้าใจ และลดข้อผิดพลาดให้น้อยลง

6. การติดตามผลการดำเนินงาน ในกิจกรรมต่างๆ ผู้วิจัยร่วมดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ โดยเข้าร่วมการประชุมกับกลุ่มเยาวชนทุกครั้ง แต่เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมกับเยาวชน ส่วนใหญ่สามารถดำเนินกิจกรรมได้เพียง วันเสาร์และวันอาทิตย์เท่านั้น โดยในระหว่างสัปดาห์คือ วันจันทร์ถึงวันศุกร์ ผู้วิจัยมีการประชุมแบบพบปะหน้าในที่ในการดำเนินกิจกรรมในช่วงอาทิตย์นั้นๆ และผู้วิจัยติดตามผลการดำเนินงานจากทีมวิจัย และสมาชิกกลุ่มคนอื่นๆ ที่ร่วมดำเนินการ เพื่อรับทราบถึงข้อมูลสถานการณ์ของกิจกรรมกลุ่มเยาวชนอย่างต่อเนื่อง

7. การคืนข้อมูลสู่ชุมชน เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการศึกษาร่วมกันระหว่างทีมวิจัยกับชุมชน โดยมีกำหนดกิจกรรมการคืนข้อมูลสู่ชุมชนหลังจากการดำเนินงานทุก 3-6 เดือนใน

แผนปฏิบัติการแต่ละระยะ ซึ่งถือเป็นการถอดบทเรียนที่ได้จากการศึกษาร่วมกันระหว่าง พี่เลี้ยงโครงการ ทีมวิจัยและชุมชน

พบว่า ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเยาวชน กลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมในแต่ละพื้นที่ มีกลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมเป็นหลัก ประมาณ 5-6 คน แต่ในการดำเนินกิจกรรมนั้นก็มีเยาวชนบางคนแวะเวียนมาบ้างในบางกิจกรรมที่สนใจ บางคนก็ได้รับการชักชวนจากเพื่อนที่เข้าร่วมก่อน เมื่อได้มีโอกาสเข้าร่วมก็สนใจและเข้าร่วมเป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไปก็มีเช่นกัน แต่โดยส่วนใหญ่แล้วก็ยังเป็นผู้หญิงเสียเป็นส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมกิจกรรม

นอกจากนี้ การเชื่อมต่อกันระหว่างผู้วิจัยกับเยาวชน เริ่มราบรื่นขึ้น เนื่องจากความคุ้นเคยที่เพิ่มมากขึ้น และความไว้วางใจของผู้ปกครองที่ให้ความร่วมมือในการอนุญาตให้เยาวชนเข้าร่วม และบางท่านยังกรุณาให้สถานที่ในการดำเนินกิจกรรมอีกด้วย ซึ่งผู้วิจัยอาศัยงานเทศกาลต่างๆ ของชุมชนเป็นช่วงเวลาในการทำความคุ้นเคยกับผู้ปกครองของเยาวชน ทำให้ผู้ปกครองรู้จักและไว้วางใจให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม ส่วนเยาวชน ในการดำเนินกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเยาวชนก็กล้าแสดงออกมากขึ้น ไม่เพียงแต่เยาวชนที่เป็นแกนนำเท่านั้น การดำเนินกิจกรรมก็มีความชำนาญในการจัดการเพิ่มมากขึ้น แต่ปัญหาคือ กลุ่มเยาวชนก็ยังไม่แน่นอน เนื่องจากเยาวชนบางคนเลื่อนชั้น ย้ายโรงเรียน มีกิจกรรมโรงเรียนเพิ่มขึ้น ทำให้เยาวชนหลายคนหยุดการทำกิจกรรมการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำไป แต่ก็ก็มีรุ่นน้องที่เข้าร่วมมาตลอดขึ้นมามาทดแทน ทำให้กิจกรรมของกลุ่มเยาวชนยังคงมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

4.1.2 ฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร

จากการศึกษาวิจัยนี้ ได้มีการรวบรวมข้อมูลลำน้ำแม่สาร ซึ่งเป็นการประมวลข้อมูลและองค์ความรู้เดิมจากเอกสาร และโครงการต่างๆ และข้อมูลที่ได้จากการประมวลความสนใจของเยาวชนในการเก็บข้อมูลในประเด็นเพิ่มเติม ซึ่งจากการดำเนินการสามารถสรุปรายละเอียด ได้ดังนี้

ก. ข้อมูลบริบทแม่น้ำสารและบริบทชุมชนริมแม่น้ำสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย

1) บริบทแม่น้ำสาร

ข้อมูลพื้นฐานและสภาพทั่วไปของแม่น้ำสาร

แม่น้ำสาร เป็นแม่น้ำสารหนึ่งที่ตั้งอยู่ในลุ่มน้ำแม่สาร ซึ่งเป็นลุ่มน้ำย่อยของลุ่มน้ำแม่กวัง และลุ่มน้ำแม่ปิง ตามลำดับ หากพิจารณาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สารแล้ว สามารถแบ่งพื้นที่ออกได้เป็น 2

ส่วนหลัก กล่าวคือ **1) พื้นที่ต้นน้ำ** ซึ่งเป็นพื้นที่รองรับน้ำไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำแม่สาร มีลักษณะเป็นป่าต้นน้ำของแม่น้ำสารอยู่ในพื้นที่ตำบลศรีบัวบาน บริเวณขุนน้ำสารเป็นสันปันน้ำระหว่างอำเภอเมือง กับอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน บริเวณต้นน้ำประกอบด้วยหลายยอดคดอยที่เป็นขุนห้วยหลายห้วย ได้แก่ คอยตะกร้าไร่เดียว ซึ่งเป็นแหล่งเกิดของห้วยปง คอยป่าดำเปียง เป็นแหล่งเกิดห้วยขุนสาร เทือกเขาคอยหลังถ้ำ เป็นต้นน้ำของห้วยจันตะ เทือกเขาห้วยเคือกที่ไหลลงมาจากกลายเป็นห้วยเคือก โดยมีพื้นที่สูงสุดที่คอยเหล่าหลวง สูง 1,025 เมตรจากระดับน้ำทะเล และมีพื้นที่ประมาณ 19,000 ไร่ และ **2) พื้นที่จากอ่างเก็บน้ำแม่สารจนกระทั่งถึงสบปากแม่น้ำกว** ซึ่งอ่างเก็บน้ำแม่สาร มีความจุน้ำสูงสุด 16 ล้านลูกบาศก์เมตร ที่ความสูง 380 เมตรจากระดับน้ำทะเล ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการเก็บกักน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรเป็นหลัก โดยมีประตูปิด-เปิดให้น้ำไหลไปตามแม่น้ำสาร ซึ่งมีความยาวจากอ่างเก็บน้ำแม่สารถึงสบปากแม่น้ำกว มีระยะทางประมาณ 28 กิโลเมตร โดยแม่น้ำสารได้ไหลผ่านหมู่บ้าน 13 หมู่บ้านใน 3 ตำบล พื้นที่ช่วงต้นแม่น้ำไหลผ่านที่ราบระหว่างหุบเขาที่ลดหลั่นกันผ่านพื้นที่หมู่บ้านจำซิมด บ้านจำบอน และบ้านดอนแก้วในตำบลศรีบัวบานโดยสองฝั่งแม่น้ำเป็นบ้านเรือน และสวนไม้ผล เช่น ลำไย กล้วย ซึ่งสภาพแม่น้ำบริเวณนี้มีความแคบและมีความลาดชันเล็กน้อย น้ำไหลแรงกว่าบริเวณถัดลงไปทางท้ายแม่น้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่ราบ โดยพื้นที่ราบเริ่มจากพื้นที่บริเวณบ้านทุ่งยาวเหนือ บ้านทุ่งยาวใต้ และบ้านจัวแคว ในตำบลศรีบัวบาน สภาพแม่น้ำมีความคดเคี้ยว และเริ่มมีการใช้ประโยชน์ที่ดินสองริมฝั่งแม่น้ำในการทำการเกษตรกรรมมากขึ้น อีกทั้งมีการสร้างระบบเหมืองฝาย เพื่อใช้ในการทดน้ำเข้าสู่พื้นที่การเกษตรมากขึ้น ซึ่งสภาพแม่น้ำมีความกว้างมากขึ้น และน้ำเริ่มไหลช้าลง จากนั้นแม่น้ำสารไหลเข้าสู่พื้นที่ตำบลป่าสัก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบ และพื้นที่ทางการเกษตร เช่น นาข้าว หรือปศุสัตว์ โดยไหลผ่านบริเวณบ้านเรือนในพื้นที่บ้านป่าตึงงาม บ้านสันคะยอม บ้านหลุก และบ้านใหม่จตุจักรโดยสภาพแม่น้ำบางส่วนมีการดำเนินการขุดลอกแม่น้ำสาร ทำให้ดินไม้ริมฝั่งบางส่วนถูกทำลาย แต่พบว่าการทดแทนกันของดินไม้ตามธรรมชาติ จากนั้นแม่น้ำสารก็ไหลเข้าสู่ส่วนท้ายของแม่น้ำสารในพื้นที่ตำบลเวียงของ 3 หมู่บ้านได้แก่ บ้านแม่สารป่าขาม บ้านแม่สารป่าแดด และบ้านแม่สารบ้านตอง ซึ่งหมู่บ้านที่แม่น้ำสารบรรจบกับแม่น้ำแม่กว มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 277 เมตร เรียกว่า “สบแม่น้ำแม่สาร” ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับชุมชนบ้านหอย พื้นที่เขตเทศบาลเมืองลำพูน

2) บริบทชุมชนริมแม่น้ำสารในพื้นที่ ตำบลศรีบัวบาน ตำบลป่าสัก และตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

2.1) ตำบล ศรีบัวบาน

ตำบลศรีบัวบาน ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมืองลำพูน ประกอบด้วย 13 หมู่บ้าน อยู่ห่างจากอำเภอเมืองลำพูน ประมาณ 15 กิโลเมตร

สภาพทั่วไปของตำบล

ตำบลศรีบัวบานมีสภาพเป็นพื้นที่ราบสูง มีภูเขาล้อมรอบ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่า และมีเขตป่าชุมชน

อาณาเขตตำบล

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลบ้านกลาง และตำบลมะเขือแจ้
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอแม่ทา ตำบลทาทุ่งหลวง และตำบลทาสบเส้า
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอแม่ทา ตำบลทาปลาดุก ตำบลทาสบเส้า
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน

จำนวนประชากรของตำบล

จำนวนประชากรในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล 8,753 คน

ข้อมูลอาชีพของตำบล

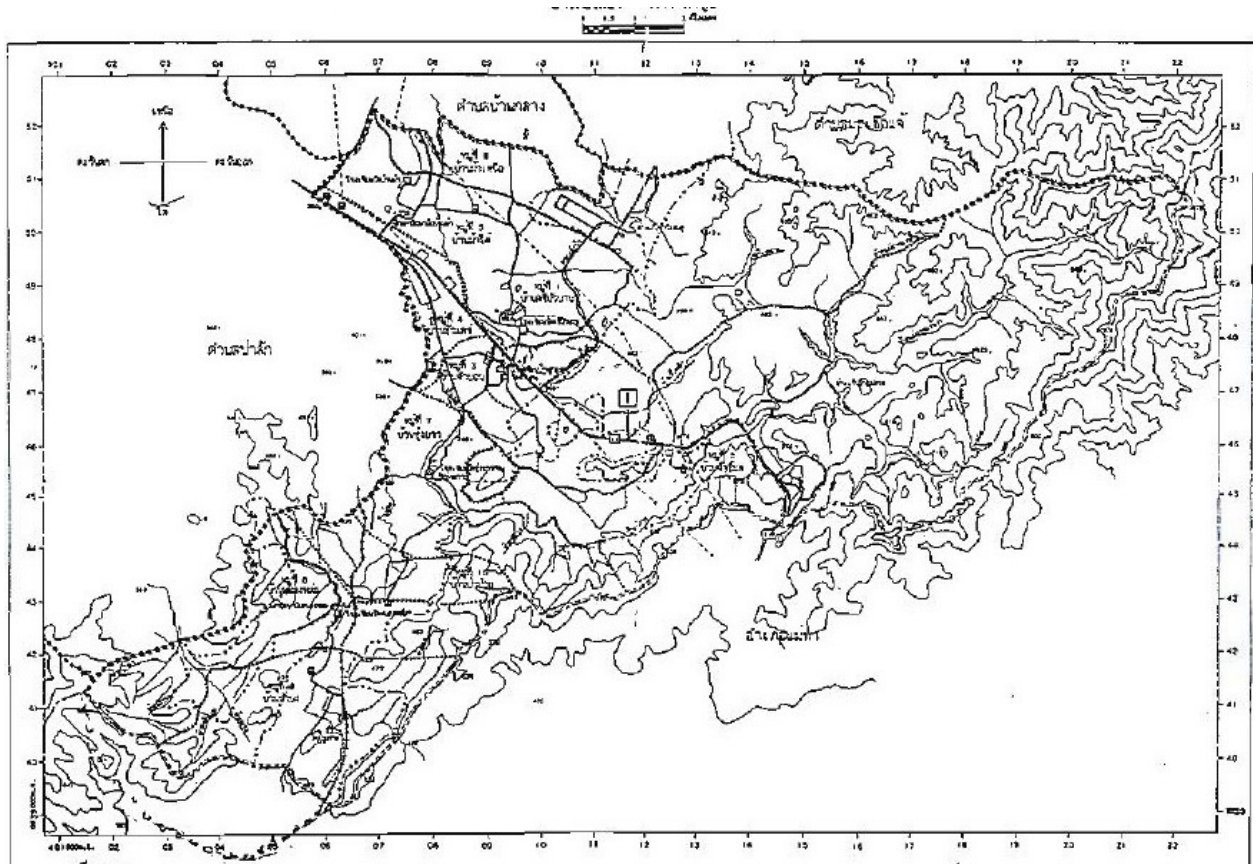
เกษตรกรรม, รับจ้างทั่วไป

การคมนาคม

เส้นทางการคมนาคม การเดินทางเข้าสู่ตำบล มีถนนติดต่อกับอำเภอยาว ตามถนนชูปเปอร์ไฮเวย์ ห่างจากอำเภอประมาณ 11 กิโลเมตร เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก จำนวน 3 สาย ถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ จำนวน 63 สาย ถนนลาดยาง จำนวน 12 สาย ถนนลูกรัง จำนวน 38 สาย

สภาพพื้นที่และระบบสาธารณูปโภค

จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขต พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล คิดเป็นร้อยละ 98.00

แผนที่ 1 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

หมู่บ้านในพื้นที่ตำบลศรีบัวบานที่มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำสาร มีอยู่ 6 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านจำมัด บ้านดอนแก้ว บ้านจำบอน บ้านทุ่งยาวเหนือ บ้านทุ่งยาวใต้ และบ้านข้าวแคว ซึ่งมีข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ดังนี้

1.1.บ้านจำมัด

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านจำมัด หมู่ที่ 2 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีเนื้อที่ประมาณ 10,970 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 257 ครัวเรือน มีประชากร 673 คน

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านจำมัด

ชุมชนบ้านจำมัด แต่เดิมบริเวณรอบหมู่บ้านมีน้ำจำขึ้นโดยรอบ และบริเวณที่น้ำจำเหล่านั้นผุดออกมา พบต้นผักขี้มดในบริเวณนั้นด้วย จึงได้ชื่อว่า “จำมัด” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยมีกลุ่มคนกลุ่มแรกที่เข้าไปถิ่นฐานคือพ่ออ้าย หล้าโสด พร้อมคณะเพื่อนบ้านในปี พ.ศ. 2445

ปัจจุบันนี้ หมู่บ้านจำขี้มดมีอายุยาวนานถึง 105 ปี โดยเป็นหมู่บ้านที่แยกมาจากบ้านจำบอน เมื่อปี 2510 ซึ่งในอดีตอยู่ในเขตปกครองของบ้านจำบอน ภายหลังได้อพยพไปทำไร่ทำสวนในบริเวณแม่น้ำสาร ต่อมาเกิดน้ำท่วม ผู้คนจึงได้พากันย้ายมาตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ปัจจุบัน มีการสร้างบ้านเรือนหนาแน่นขึ้น ประมาณ 40-50 ครัวเรือน จึงแยกตัวเองจากหมู่บ้านจำบอนมาเป็นหมู่บ้าน

สภาพทั่วไป

สภาพความเป็นอยู่ คนในชุมชนจำขี้มดประกอบอาชีพทำนาและรับจ้าง คนที่มีอายุตั้งแต่ 40-50 ปี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับก่อสร้าง ส่วนคนหนุ่มสาวนิยมเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่นิคมอุตสาหกรรม รายได้รวมของชุมชนไม่แน่นอน

ระบบการศึกษา

แต่เดิมบ้านจำขี้มดมีโรงเรียนระดับประถมศึกษาประจำหมู่บ้าน 1 โรงเรียน แต่ปัจจุบันได้ยุบไปรวมกับหมู่บ้านอื่น เนื่องจากจำนวนนักเรียนน้อยเกินไป เป็นผลมาจากการวางแผนครอบครัวหากครอบครัวใดจะส่งบุตรหลานเข้าไปเรียนต้องไปเรียนที่โรงเรียนจำบอน

1.2.บ้านจำบอนดอนแก้ว

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านจำบอน หมู่ที่ 3 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีเนื้อที่ประมาณ 2,969 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 267 ครัวเรือน มีประชากรชาย-หญิง 711 คน

ประวัติความเป็นมา

แต่เดิมในพื้นที่บ้านจำบอน มีบึงน้ำหรือร่องน้ำ ซึ่งมีต้นบอนขึ้นเป็นจำนวนมาก เมื่อเกิดการอพยพเข้าตั้งถิ่นฐาน จึงนำลักษณะเด่นคือ พื้นที่ที่มีน้ำและต้นบอนมาเป็นชื่อหมู่บ้าน และเรียกกันว่า “บ้านจำบอน” แต่นั่นเป็นต้นมา

หมู่บ้านจำบอนดอนแก้ว เป็นหมู่บ้านที่ใช้ประโยชน์จากน้ำสาร ต่อจากหมู่บ้านจำขี้มด หมู่บ้านจำบอนดอนแก้ว เดิมชื่อหมู่บ้านจำบอน ส่วนดอนแก้วเป็นชื่อของวัดดอนแก้ว ต่อมาภายหลังได้แยกเป็น 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านจำบอน และหมู่บ้านดอนแก้ว

ในสมัยก่อนประมาณปี พ.ศ. 2488 หมู่บ้านจำบอน-ดอนแก้ว มี 100 หลังคาเรือน ที่อยู่อาศัยในสมัยนั้นสร้างด้วยไม้ที่นำมาจากป่า ซึ่งในสมัยนั้นไม่ต้องการขออนุญาต ส่วนหลังคามุงด้วยกระเบื้อง ฟาง และใบตอง ในการขนไม้มาสร้างบ้านใช้ล้อเกวียน ซึ่งมีทางล้อเกวียนจาก

หมู่บ้านเข้าสู่ป่า ผู้คนสมัยนั้นจึงใช้ล้อเกวียนเป็นพาหนะเข้าไปในป่า ส่วนการปกครองหมู่บ้านได้มีผู้ใหญ่บ้านปกครอง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2488

ต่อมา เนื่องจากมีจำนวนประชากรในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น ระบบเครือญาติ ความสัมพันธ์ของชุมชนเริ่มห่างเหินกันมากขึ้น เนื่องจากคนในหมู่บ้านเข้าไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรม และแต่งงานมีครอบครัวกับคนต่างถิ่น ทำให้วิถีชีวิตเป็นวิถีชีวิตของคนเมืองมากขึ้น การมีส่วนร่วมในชุมชนเริ่มลดน้อยลง เพราะต้องประกอบอาชีพ การแสดงความคิดเห็นเริ่มแตกต่าง เพราะความรักในท้องถิ่นเริ่มถดถอย ทำให้ยากในการปกครองชาวบ้าน บางส่วนมีการแยกตั้งหมู่บ้านใหม่เป็น “หมู่บ้านดอนแก้ว” เมื่อปี พ.ศ. 2538 มีเนื้อที่ประมาณ 6,155 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 286 ครัวเรือน มีประชากร 817 คน

1.3.บ้านทุ่งยาว

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านทุ่งยาว หมู่ที่ 7 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีเนื้อที่ประมาณ 5,216 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 193 ครัวเรือน มีประชากรชาย-หญิง 592 คน

ประวัติความเป็นมา

บ้านทุ่งยาว คำว่า “ทุ่งยาว” ก็คือทุ่งนาที่มีขนาดยาวซึ่งตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ราบระหว่างภูเขา 2 ลูก คือ ดอยเคียน และดอยม่อนกุมาร มีแม่น้ำ 2 สายไหลเป็นทางขนานไปยังหมู่บ้านคือ แม่น้ำสาร และแม่น้ำสม ที่ตั้งหมู่บ้านและท้องทุ่งนาเป็นป่าไม้ใหญ่ขึ้นอยู่มากมายโดยเฉพาะต้นสักที่เรียงรายตามริมฝั่งแม่น้ำสาร และพื้นที่นาของชาวบ้านจนมีชื่อเรียกตามป่าที่ตนทำการแผ้วถางให้เป็นที่นา เช่น นาป่าสักโขง นากอข่อย (ต้นข่อย) นาป่าตึง (พลวง) นาป่าเหียง นาทุ่งเลี้ยว (ชงโค) นาป่าตัน (พุทรา) นาเก๊าขามเนิ้ง นาป่าเปา และทุ่งช่อหล่อ น้ำที่ใช้ในการทำนานั้น แต่เดิมอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ชาวบ้านจึงเรียกว่า “น่าน้ำฝน” ต่อมาจึงมีการขุดเหมืองจากแม่น้ำสารเข้าสู่ทุ่งนาทำให้การทำนาได้ผลผลิตที่ดีขึ้น

ในปี พ.ศ. 2458 ชาวบ้านบ้านสันตะยอม ตำบลป่าสัก ได้อพยพหนีภัยแล้งข้ามภูเขาเสาะหาพื้นที่เพื่อลงหลักปักฐานใหม่ ได้พื้นที่ป่ามีสายน้ำแม่สารไหลผ่าน เป็นผืนดินอันอุดมสมบูรณ์ ซึ่งก็คือ บ้านทุ่งยาวในปัจจุบัน เมื่อเริ่มลงหลักปักฐานญาติพี่น้องของชาวบ้านที่อพยพมาก่อนก็ตามมาอยู่ จนกลายเป็นชุมชนขึ้น จนต่อมาได้ตั้งเป็นหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2464 มีประชากร 30 ครัวเรือน อยู่ในเขตการปกครองของตำบลป่าสัก ต่อมาใน พ.ศ. 2527 ได้ย้ายเขตการปกครองมาอยู่ในตำบลศรีบัวบาน ในสมัยที่เริ่มตั้งหมู่บ้านพื้นที่มากมายยังไม่มีใครจับจอง เนื่องจากเป็นป่าดงพงทึบและที่ดินใน

จังหวัดลำพูนแต่เดิมถือว่าเป็นที่ของเจ้านายฝ่ายเหนือ พื้นที่ที่เป็นดงหนาติบของหมู่บ้านนั้น ได้ถูกใช้ให้เป็นที่ตั้งเลี้ยงช้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งริมฝั่งน้ำแม่สม มีป่าไผ่ขึ้นอยู่เป็นดงหนาติบตลอดริมฝั่งน้ำ ชาวบ้านได้อาศัยช้างเหล่านี้ช่วยโค่นล้มต้นไม้ใหญ่ชักลากไปไว้ริมฝั่งน้ำ เช่น ไม้สัก ซึ่งไม่สามารถนำออกมาใช้ได้เลยเพราะเป็น ไม้ที่ทางราชการถือว่าเป็นไม้หวงห้าม จึงถูกปล่อยทิ้งไว้ริมฝั่งน้ำแม่สม เมื่อถึงฤดูน้ำหลาก ไม้สักทั้งหมดจึงถูกสายน้ำพัดพาไหลไปเกือบหมด บางส่วนได้ถูกทรายทับถมไว้นานนับสิบๆ ปีภายหลังจึงสามารถขุดขึ้นมาใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ช้างที่ถูกนำมาเลี้ยงไว้ยังบริเวณพื้นที่ดังกล่าวยังก่อความเสียหายแก่แปลงเกษตรของชาวบ้านไม่น้อยจนกลายเป็นความเดือดร้อนอยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งถึงแม้ว่าช้างเหล่านี้ได้ทำลายแปลงเกษตรของชาวบ้านไปบ้าง ชาวบ้านเองก็ยังได้ใช้ประโยชน์จากช้างอย่างมากมายเช่นกัน เช่น การปรับพื้นที่ให้โล่งเตียนเพื่อสร้างบ้าน สร้างที่นา ที่สวน โดยควาญช้างชื่อ “ปู่มุลออง” ควาญช้างชาวบ้านจำบอน คนเลี้ยงช้างอีกผู้หนึ่งในสมัยนั้น ยังมีโอกาสนำช้างเข้ามาช่วยงานของชาวบ้านในหมู่บ้านทุ่งยาว โดยไม่มีค่าจ้าง มีแต่คำตอบแทนที่เป็นหมาก เมี่ยง บุหรี่ ตามมีตามเกิด

ในอดีต เมื่อแรกที่มีหมู่บ้านเกิดขึ้นพื้นที่แห่งนี้อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก ดังนั้นจึงมีคนเข้ามาจับจอง โดยมาปลูกกระต๊อบไว้ตามที่นาที่ตนเองจับจองไว้ ต่อมาได้มีครอบครัวที่เป็นตระกูลใหญ่เข้ามาปลูกบ้าน ได้แก่ ตระกูลกันชัยศักดิ์ พิงคะสัน และตระกูลพยัคฆ์ศักดิ์ ซึ่งมีประมาณ 60 ครัวเรือน สำหรับประวัติการใช้น้ำ แม่น้ำสาในในอดีตมีความกว้างประมาณ 10 กว่าเมตร การใช้ น้ำและใช้วิธีการกันฝาย ชื่อว่า ฝายจะเข้ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2466 มีการปันน้ำไปใช้ในนาข้าว ซึ่งเพียงพอต่อการใช้ทั้งหมู่บ้าน ส่วนน้ำที่ใช้ในครัวเรือนใช้น้ำจากบ่อที่ขุดไว้จากการบอกเล่าของพ่อผอง พิงคะสัน เป็นผู้ที่ย้ายมาจากหมู่บ้านสันคะยอม ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการทำมาหากินของคนในหมู่บ้านแห่งนี้ในอดีตว่า นาที่ทำนั้น ไม่ใช่เป็นที่นาของตนเอง แต่เช่าเขาทำ เจ้าของที่นาเป็นเจ้าหลวง (เจ้าเมือง) ชื่อเจ้าสินใจ พ่อผอง พิงคะสันยังเล่าต่อไปอีกว่า สภาพพื้นที่ทั่วไปนอกจากเป็นที่นาแล้ว ในบริเวณริมแม่น้ำสาในยังเป็นพื้นที่ ป่าไผ่สีสุก ไม้แดง ไม้จำจ่า เป็นที่อาศัยของกิ้ง หมู กระต่าย และเสือด ส่วนในแม่น้ำสาในเป็นที่อาศัยของเต่า ตะพาบน้ำ และเขียด เป็นจำนวนมาก

ในบ้านทุ่งยาวนั้น มีป่าทุ่งยาวซึ่งภายในป่ามีน้ำจืด เป็นน้ำใต้ดินที่ผุดขึ้นมาบนผิวดินตลอดปี ในช่วงที่ยังไม่มีระบบชลประทาน ชาวบ้านจึงเริ่มขุดลำเหมืองเพื่อดึงน้ำมาใช้ในการทำนาที่นับวันยิ่งขยายพื้นที่การทำมากขึ้น พร้อมกันนั้นชาวบ้านได้กันพื้นที่ป่าที่พาดผ่านลำเหมืองไว้เป็นเนื้อที่ 60 ไร่ เรียกว่า “ป่าน้ำจืด” หลังจากการขุดลำเหมืองแล้วเสร็จ พ่อหลวงเครื่อง พยัคฆ์ศักดิ์ ได้ทำการแบ่งที่นาให้กับผู้ที่มีส่วนร่วมในการขุดลำเหมือง คนละ 10 ไร่ ต่อมาได้มีการขยายที่นาไปตามแนวเขาออกไปเรื่อยตามแนวเขา ลำเหมืองก็ขุดขอย่อยหลายสายมากขึ้นเพื่อดึงน้ำเข้าสู่ที่นา มีการตั้ง แก่เหมืองแก่เหมืองเพื่อดูแลเรื่องการจัดสรรทรัพยากรน้ำให้ทั่วถึงและเป็นธรรม ต่อมาการส่งเสริม

การเกษตรเชิงพาณิชย์ของภาครัฐเข้ามาในหมู่บ้าน พื้นที่ป่ามากมายกลายมาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เมื่อพื้นที่ป่าลดลงเรื่อยๆ ทำให้น้ำในแม่น้ำสารไม่เพียงพอ สภาพแม่น้ำเสื่อมโทรม ชาวบ้านเก็บหินในลำน้ำไปขายแก่พ่อค้ารับเหมาก่อสร้าง ทำให้ตลิ่งสองข้างลำน้ำเกิดการทรุดพังทลาย และเมื่อระบบชลประทานเข้ามามีบทบาทในการทำการเกษตรแทนระบบธรรมชาติ การเพิู่นซีเมนต์ฉาบหน้าผิวดินทำให้แหล่งผิวดินไม่สามารถซึมลงใต้ผิวดินได้ ทำให้อ่างน้ำใต้ดินไม่มีน้ำกักเก็บไว้ ระบบการกระจายน้ำของชลประทานก็ไม่ได้ให้ความเป็นธรรมแก่ชาวบ้าน ที่นาหลายผืนต้องถูกปล่อยทิ้งร้าง เพราะขาดน้ำในการทำนา

ในช่วงหนึ่งบ้านทุ่งยาวมีบริษัททำอุตสาหกรรมป่าไม้ของชาวต่างชาติเข้ามาทำสัมปทานไม้ในเขตป่าทุ่งยาว นอกจากนี้ชาวบ้านยังประกอบอาชีพเผาถ่านขาย ต้นไม้ในป่าทุ่งยาวลดจำนวนลงอย่างมากจนเข้าสู่ภาวะวิกฤต พ.ศ. 2512 ชาวบ้านเริ่มได้รับผลจากการที่ป่าลดจำนวนลง จึงเริ่มมีการพูดถึงปัญหาและการแก้ไขปัญหา เริ่มเกิดการอนุรักษ์ป่าชุมชน ชาวบ้านเริ่มมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แม้รายได้ของชาวบ้านไม่ได้เพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน แต่ชาวบ้านมีอาหาร และได้รับปัจจัยในการดำรงชีวิตจากป่าที่ช่วยกันรักษาไว้ นับว่าเป็นคุณค่าที่มากมายและคุ้มกับการช่วยกันอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ จนกระทั่ง พ.ศ. 2517 มีนักการเมืองต้องการยกพื้นที่ของชาวบ้านทุ่งยาวให้แก่ชาวบ้านถิ่นอื่นที่ขาดที่ดินทำกิน แต่ชาวบ้านทุ่งยาวช่วยกันต่อสู้เนื่องจากที่ดินที่จัดสรรนั้นเป็นพื้นที่ป่าและลำเหมืองที่สำคัญ จนฝ่ายตรงข้ามต้องยอมทำตามความต้องการของชาวบ้านทุ่งยาว โดยมีนักพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาช่วยพัฒนาเข้ามาช่วยการจัดการดูแลรักษาป่าชุมชนและช่วยในการพัฒนาหมู่บ้าน จนกระทั่งปัจจุบันกลายเป็นป่าชุมชนที่มีผู้คนเข้ามาศึกษาการบริหารจัดการมากมาย

สำหรับชุมชนทุ่งยาวแล้ว วิถีชีวิตคงไม่ต่างไปจากหมู่บ้านจำบอนคอนแก้วเท่าใดนัก ที่มีความสัมพันธ์ระบบเครือญาติที่เริ่มห่างเหิน เนื่องจากจำนวนประชากรมากขึ้น วิถีชีวิตเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิม การมีส่วนร่วมและความคิดเห็นย่อมแตกต่าง เวลาในการร่วมกิจกรรมมีน้อยลง ทำให้การปกครองต้องใช้วิธีที่ต่างไปจากเดิม จึงเกิดการแยกตัวออกเป็นหมู่บ้านใหม่ ชื่อว่า **“หมู่บ้านทุ่งยาวเหนือ”** หมู่ที่ 12 ซึ่งได้แยกตัวออกมา ในปี พ.ศ. 2542 มีเนื้อที่ประมาณ 3,588 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 151 ครัวเรือน มีประชากร 444 คน

ชาวบ้านทุ่งยาว หมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 12 ส่วนใหญ่แล้ว ประกอบอาชีพรับจ้าง ส่วนการทำเกษตรมีอยู่บ้าง แต่ไม่ได้ทำแบบเข้มข้น อย่างการทำนา จุดประสงค์หลักในการทำนาก็คือเพื่อให้ได้ข้าวเอาไว้กิน หากเหลือจากที่ต้องกักตุนไว้ใช้ในครอบครัวแล้วจึงนำไปขาย การทำสวนลำไยก็มีบ้างแต่ไม่มาก

1.4.บ้านข้าวแคร่

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านข้าวแคร่ หมู่ที่ 4 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน มีเนื้อที่ประมาณ 4,163 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 447 ครัวเรือน มีประชากร 1,374 คน

ประวัติความเป็นมา

คำว่า “ข้าว” ในภาษาเมืองของทางเหนือ แปลว่า “สะพาน” ในอดีตมีเรื่องเล่าอยู่ว่า ชาวบ้านคนใดเข้าไปในเมืองต้องเดินทางแต่เช้าตรู่ ซึ่งเป็นเวลาที่ฟ้ายังมีมืด แต่ทุกคนต้องถือ “ไต้” ส่องนำทาง เมื่อมาถึงสะพานไม้ไผ่ก่อนข้ามทางน้ำไปขึ้นรถก็ยามสว่างพอดี ชาวบ้านเอาไต้จุ่มน้ำมันดับไฟก่อน แล้วจึงไปขึ้นรถในเมือง ส่วนคำว่า “แคร่” คงหมายถึง การนำเอาไม้ซางมาสับเรียกว่า “แคร่” แล้วจุดไฟที่หัวสะพาน คำว่าสะพาน ชาวบ้านเรียกว่า “ข้าว” เลยกลายเป็นคำว่าข้าวแคร่

ส่วนความเป็นมาในรูปแบบประวัติศาสตร์ มีเรื่องเล่าว่า มีฤาษีอยู่ที่คอยติ (บ้านข้าวแคร่ติดกับคอยติ ปัจจุบันคือคอยศรีวิชัย) เป็นที่อยู่ของพระฤาษีที่เป็นคนเลี้ยงพระนางจามเทวี ตอนที่พระองค์ยังเยาว์วัย มีฤาษีองค์อื่นสงสัยว่าทำไมฤาษีคอยติไม่จุดไฟ ฤาษีองค์อื่นจึงจุดแคร่มาดู และแคร่ก็มาดับที่บ้านข้าวแคร่ จึงทำให้ได้ชื่อว่า บ้านข้าวแคร่

การประกอบอาชีพ

บ้านข้าวแคร่ มีสภาพความเป็นอยู่เช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นในตำบลศรีบัวบาน คนหนุ่มสาวไปทำงานที่นิคมอุตสาหกรรม ส่วนที่เหลืออยู่ในหมู่บ้านเป็นผู้สูงอายุและเด็ก บ้านข้าวแคร่ใช้น้ำประปาหมู่บ้าน มีการทำการเกษตรเหลืออยู่บ้างเล็กน้อย ในอดีตการทำนาาก็ไม่ได้ผลผลิตที่ดีเท่าที่ควร เพราะไม่มีการบำรุงรักษา การทำมาหากินก็มีบ้างตามริมฝั่งแม่น้ำสาร มีการออกไปหา กบ เขียด ปลา หอย สัตว์น้ำที่เจอในลำน้ำสารมี ปลาดุก ปลาชิว ปลาขาวปึกแดง กบ เขียด ปลาแกดงู ปลากด ปลาหมอ ปลาไหล พืชที่พบอยู่ตามริมแม่น้ำสารที่เป็นพืชสมุนไพร เช่น ใบสาบเสือ ส่วนการหาของป่า เช่น หน่อไม้ ผักจากป่า มักหาของป่ามากินเอง เพราะไม่มีตลาดในหมู่บ้าน ส่วนน้ำดื่มก็ได้จากน้ำบ่อ และน้ำตามทุ่งนา ส่วนในปัจจุบัน อาชีพหลักของชาวบ้าน คือ รับจ้างเป็นช่างก่อสร้าง สร้างบ้าน รับจ้างทำเฟอร์นิเจอร์ ทำงานที่นิคมอุตสาหกรรม

วัฒนธรรมประเพณี

วัฒนธรรมประเพณีของบ้านข้าวแคร่เหมือนกับวัฒนธรรมของหมู่บ้านอื่นๆ ในตำบลศรีบัวบาน อย่างเช่น ประเพณีแห่ไม้ค้ำศรี นอกจากนี้ ยังมีประเพณีที่เกี่ยวกับลำน้ำसार มีการเลี้ยงผีฝ่ายฟิงธรรม

สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม

บ้านข้าวแคร่ เป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดถนนทางหลวงสายสำคัญ คือ ถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน ทำให้เกิดมลพิษทางเสียง โดยเฉพาะช่วงที่มีการสัญจรอย่างเช่น ช่วงเช้าและช่วงเย็น ซึ่งเป็นเวลาที่ผู้คนต่างเดินทางไปทำงานและเดินทางกลับบ้านในเวลาเลิกงาน ปัญหาเรื่องเสียงส่งผลกระทบต่อโรงเรียนมากที่สุด เนื่องจากโรงเรียนบ้านข้าวแคร่ตั้งอยู่ติดกับทางหลวง

นอกจากนี้บ้านข้าวแคร่ยังตั้งอยู่ใกล้กับโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งทำให้ได้รับผลกระทบเรื่องกลิ่นบ้างเล็กน้อย ปัจจุบันแม่น้ำสารมีปัญหา เนื่องจากมีฟาร์มหมูปล่อยขี้หมูลงในแม่น้ำสาร

2.2) ตำบล ป่าสัก

ตำบลป่าสัก ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมืองลำพูน ประกอบไปด้วย 18 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านสันคะยอม บ้านหนองบัว บ้านป่าดิงงาม บ้านหลุก บ้านหนองปลาขอ บ้านสันป่าสัก บ้านน้ำพุ บ้านห้วยม้าไก่อ้ง บ้านกอกเปา บ้านหนองหลุม บ้านหนองท่า บ้านสันหลวง บ้านหนองชีว บ้านหนองไซ บ้านน้ำบ่อเหลือง บ้านทรายทอง บ้านใหม่ และบ้านใหม่จตุจักร

สภาพทั่วไปของตำบล

ตำบลป่าสัก มีสภาพเป็นที่ราบ และบางส่วนเป็นที่ราบเชิงเขา สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงภูเขา คือ บ้านทรายทอง, ห้วยม้าไก่อ้ง, บ้านน้ำพุ, บ้านหนองไซ, บ้านป่าดิงงาม และบ้านสันคะยอม และสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบคือ หมู่ที่ บ้านหนองบัว, บ้านหลุก, บ้านหนองปลาขอ, บ้านสันป่าสัก, บ้านกอกเปา, บ้านหนองหลุม, บ้านหนองท่า, บ้านสันหลวง, บ้านหนองชีว, บ้านน้ำบ่อเหลือง, ใหม่ร่องเกลบ และบ้านใหม่จตุจักร

อาณาเขตตำบล

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลเวียงของ และตำบลบ้านกลาง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลเหมืองจี้, หนองหนาม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลศรีบัวบาน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลเวียงของ

จำนวนประชากรของตำบล :

จำนวนประชากรในเขต พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล 11,634 คน และจำนวนหลังคาเรือน 5,434 หลังคาเรือน

ข้อมูลอาชีพของตำบล :

อาชีพหลัก เกษตรกรรม

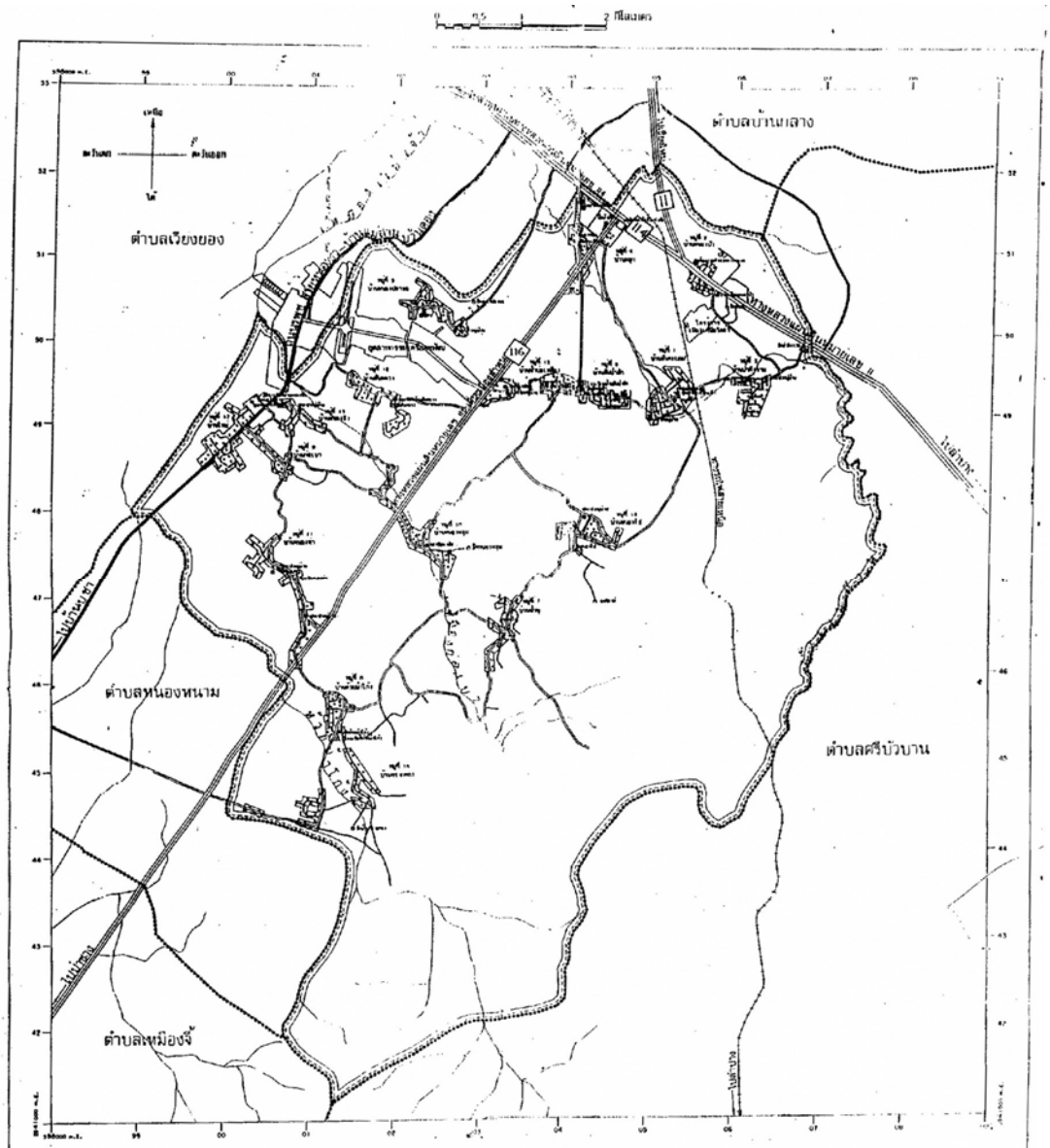
อาชีพเสริม รับจ้าง เช่น ถักเปียไม้ไผ่ เย็บหมวกจากไม้ไผ่ เย็บรองเท้า

การคมนาคม

เส้นทางคมนาคม การเดินทางเข้าสู่ตำบล : เดินทางจากอำเภอเมืองลำพูน ใช้ทางหลวงสายลำพูน-ดอยติ เส้นทางหมายเลข 114 แล้วแยกไปตามถนนอ้อมเมือง สายลำพูน-ป่าซาง ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร จึงเดินทางเข้าสู่ตำบล หมู่บ้าน ซึ่งถนนภายในหมู่บ้านของตำบลป่าสักเป็นถนนคอนกรีต และลูกรัง

สภาพพื้นที่และระบบสาธารณูปโภค

จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขต พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล 5,434 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100.00

แผนที่ 2 ตำบลป่าสัก อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

หมู่บ้านในพื้นที่ตำบล ป่าสักที่มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำสาร มีอยู่ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าดิงงาม บ้านสันคะยอม บ้านหลุก และบ้านใหม่จตุจักร ซึ่งมีข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ดังนี้

2.1.บ้านป่าดิงงาม

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านป่าดิงงาม หมู่ที่ 3 ตำบลป่าสัก อำเภอมือง จังหวัดลำพูน มีเนื้อประมาณ 2,200 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 72 ครัวเรือน มีประชากร 337 คน

ประวัติความเป็นมา

บ้านป่าดิงงาม เดิมมีชื่อเรียกว่า บ้านป่าดิง เนื่องจากบริเวณนี้มีต้นไม้ดิงขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากเมื่อประมาณ 77 ปีที่แล้ว พ่ออ้อยเขียวได้เล่าว่า บ้านป่าดิงงามมีความรื้นแค้นมาก โดยเฉพาะช่วงหน้าแล้งนั้น มีความแห้งแล้งมาก การทำมาหากินก็ยากลำบาก เพราะขาดแคลนน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยหลัก จึงย้ายออกไปอยู่ที่อื่น เช่น ไปอยู่ตาม อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตอนนั้นเหลือคนที่อาศัยอยู่บ้านป่าดิงอยู่ประมาณ 3 หลังคาเรือน คือ บ้านพ่อหลวงถม แม่หลวงใจ พ่อหนานดี พวกที่ย้ายออกไปได้ขายที่ดินให้คนที่อาศัยอยู่ต่อโดยเอาที่ดินแลกกับยาสูบ หลังจากเหลือเพียง 3 หลังคาเรือน ก็ได้ประคับประคองกันมา ก็ได้ตกลงกันว่าหน้าแล้งไม่มีน้ำใช้ ควรมีการสร้างเขื่อนหรือฝายผันน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้งก็ได้ เกณฑ์ชาวบ้านอื่นมาช่วยสร้างเขื่อนกันน้ำ เขื่อนแรกที่สร้างคือ “เขื่อนมหาโชค” เมื่อก่อนเป็นเขื่อนไม้แม่น้ำสารสมัยก่อนมีความกว้างประมาณ 20 เมตร สภาพน้ำใส ใช้ดื่มได้ โดยการขุดบ่อทรายและสานไม้ไผ่เป็นวง เอามารอบกันทรายไม่ให้ถล่มลงมา เรียกว่า เสวียนกันทราย คำว่า “แม่สาร” ของบ้านป่าดิงงามเขียนว่า “แม่สาน” ซึ่งสะกดด้วย “น” เนื่องจากคาดว่าเกิดจากวัฒนธรรมการจักสาน

ทรัพยากรธรรมชาติริมฝั่งลำน้ำแม่สาร

สภาพริมฝั่งลำน้ำแม่สารในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์มาก มีพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์นานาชนิด ปัจจุบันมีการสร้างฝาย ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ดังนี้

ข้อดี

1. ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น
2. มีน้ำใช้ในการอุปโภคในครัวเรือน
3. มีน้ำใช้ในการเกษตร สามารถปลูกพืชอื่นๆ ได้ เช่น กระเทียม

ข้อเสีย

1. น้ำนิ่ง มีการหมักหมมของเสียในน้ำ
2. หาจับสัตว์น้ำยากขึ้น
3. ขุดลอกลำน้ำทำให้หาปลายากขึ้น
4. การขุดลอกลำน้ำทำให้พืชบางชนิดหายไป

2.2.บ้านสันคะยอม

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านสันคะยอม หมู่ที่ 1 ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีพื้นที่ประมาณ 1,500 ไร่ 35 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนครัวเรือน 280 ครัวเรือน มีประชากร 868 คน

ประวัติความเป็นมา

บ้านสันคะยอม ชื่อคงมาจากการนำเอาต้นไม้ใหญ่ ที่ชื่อว่าต้นพะยอม และชื่อเดิมของบ้านที่เรียกว่าสัน นำมารวมกัน เลยกลายเป็นสันคะยอม บ้านสันคะยอม เป็นหมู่บ้านที่มีอายุมากกว่า 100 ปี ในอดีตเริ่มตั้งหมู่บ้าน 20 หลังคาเรือน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่ดอนของป่าสันคะยอม มีอาชีพทำนา ในสมัยนั้นนิยมมีลูกมาก จนมีการผูกเด็กเล็กไว้กับไม้หลัก การรักษาพยาบาลใช้หมอเมืองใช้สมุนไพร ใช้กระดาษสาเขียนคาถาเผาไฟดื่ม มีการใช้ต้นนมแมว (รางจืด) ใช้ในการแก้พิษ หนุ่ยคดหมา ใช้ในการแก้ซางท้องอืด ใช้ไม้เอื้อง (หมามูย) ไม้สีเสื่อ ไม้กระดุก

แม่น้ำสารแต่ก่อนมีความกว้างประมาณ 20 เมตร ปัจจุบันแคบลง ซึ่งสาเหตุมาจากการบุกรุกลำน้ำมากขึ้น มีการสร้างฝายไม้ชื่อ “มหานิล” หรือ “มหาโชค” สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2515 ได้รับงบประมาณสนับสนุน 3 ล้าน 5 แสนบาท เป็นฝายที่มีอายุมากที่สุด สมัยก่อนมีฝาย 3 ฝาย คือ ฝายมหานิล ฝายป่าสัก และฝายทุ่งยาว โดย “ฝายป่าสัก” ถือได้ว่าเป็นฝายหลักในอดีตของบ้านสันคะยอม ปัจจุบันเหลือเพียงฝายมหานิล (มหาโชค)

สภาพพื้นที่ทั่วไปพบว่าบริเวณริมน้ำเป็นป่าไม้ไผ่สีสุก ไม้ยาง ไม้ซาง ต้นไคร้ ไม้แงะ ไม้ปอ ไม้เต็ง กลางลำน้ำบางจุดมีต้นไคร้ มีวังปลา คือ วังกอม่วง วังสีเสียด วังหอหน้า วังแดงผาหิด วังปลา เกิดจากการโน้มตัวของไม้ยืนต้นจนเกิดวังปลาด้านล่าง วังกอม่วงมีปลาเยอะที่สุด ชาวบ้านนำวัสดุที่ได้จากแม่น้ำสารมาทำเครื่องมือหาปลา ในอดีตมีแก้มืออง แก้มือ คุ่มเหมืองฝาย ใช้การปันน้ำ โดยคิดจากจำนวนผู้ใช้ การวัดใช้ “ช้อนิ้วโป้ง” วัดตามจำนวนคน ถ้า 8 คน ก็ใช้ช้อนิ้ว 8 ช้อนต่อกัน แล้วปล่อยน้ำตามระดับนั้น

2.3.บ้านแม่สารบ้านหลุก

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านแม่สารบ้านหลุก หมู่ที่ 4 ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีพื้นที่ประมาณ 586 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 655 ครัวเรือน มีประชากร 947 คน

ประวัติความเป็นมา

บ้านหลุก หรือที่เรียกว่าบ้านท่าหลุก “หลุก” คือรหัสวัดน้ำ รหัสนี้ทำมาจากไม้ชนิดหนึ่ง เพื่อวัดน้ำเข้านา ปี พ.ศ. 2473 เริ่มตั้งหมู่บ้านครั้งแรก มี 5-6 หลัง ซึ่งตระกูลรัตนะเป็นตระกูลแรกที่อพยพมาจากบ้านหลุก (ประตูป่า) เห็นว่าหมู่บ้านนี้มีแม่น้ำสารไหลผ่าน เลยตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “แม่สารบ้านหลุก” ส่วนวัดมีการสร้างมากกว่า 400 ปีที่แล้ว สภาพบ้านเรือนแต่ก่อนใช้คา หรือตองในการมุงเป็นหลังคา ส่วนตัวบ้านใช้ไม้ ซึ่งลากมาจากแม่ทาใช้ล้อลากมาเดินทางประมาณ 1 วันก็ถึงการสร้างบ้าน ถ้าบ้านหลังไหนเลียงวัว เลียงควาย ก็ทำให้สูงขึ้น เพื่อที่ใช้ได้ถุนบ้านเป็นสถานที่ในการเลียงวัว

วิถีชีวิตของคนบ้านแม่สารบ้านหลุกสมัยก่อน แต่เดิมมีความเร่ร่อน ไม่มีตลาด ถ้าซื้อของต้องไปซื้อที่ตลาดหนองดอก เด็กเลียงง่าย ช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน รู้จักคบหากันในหมู่บ้าน หนุ่มสาวมีโอกาสพบเจอกันตามประเพณีของหมู่บ้าน

ส่วน แม่สารนั้น สาร สะกดด้วย ร เรือ เพราะน้ำแม่สารนั้น ย่อมาจาก สารนที คือ มีประโยชน์ แม่น้ำสารที่ไหลผ่านบ้านหลุกนั้น ก็มีวัง แต่ละวังซึ่งชาวบ้านมักมาจับปลาเพราะบริเวณวังน้ำนั้นมีปลาชุมมาก แต่ละวังก็มีชื่อวัง ซึ่งตั้งชื่อวังตามลักษณะที่พบ เริ่มวังแรกตั้งแต่ฝ่ายสามัคคีจากบ้านสันคะยอมลงมา ซึ่งฝ่ายสามัคคีนี้เป็นฝ่ายที่เชื่อมต่อระหว่างบ้านสันคะยอมกับบ้านแม่สารบ้านหลุก

ประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อ

1. ความเชื่อของชาวบ้าน เดือน 6 เป็ง มีการนำข้าวตอกดอกไม้ไปกราบไหว้อธิษฐานที่ต้นขี้เหล็ก เพื่อช่วยให้หายจากโรคต่าง ๆ
2. เดือน 9 เมือง มีการใส่บาตรฟังธรรมที่ฝ่ายสามัคคี (เลียงสี่ฝ่าย) แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว หายไปประมาณ 30 ปี
3. เดือนยี่เป็งลอยกระทง
4. เดือน 7 มีการทำความสะอาดน้ำสาร เพราะเดือน 7 น้ำแห้ง
5. ประเพณีขนทรายเข้าวัด แต่หายไปแล้วกว่า 30 ปี

2.4.บ้านใหม่จตุจักร

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านใหม่จตุจักร ตั้งอยู่ที่ หมู่ 8 ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีพื้นที่ประมาณ 240 ไร่ 36 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนครัวเรือน 165 ครัวเรือน มีประชากรชายหญิง 517 คน

ประวัติความเป็นมา

เป็นหมู่บ้านที่แยกออกมาจากบ้านแม่สารบ้านหลุก หมู่ที่ 4 เมื่อปี พ.ศ. 2445 เดิมทีซื้อบ้านใหม่เฉย ๆ แต่ได้มีการสร้างตลาดจตุจักรขึ้นมา จึงตั้งชื่อบ้านใหม่ว่า บ้านใหม่จตุจักร นามสกุลแรกๆ ที่เข้ามาอยู่ในบ้านใหม่จตุจักร คือ นามสกุลจินมัย และชุมมัย แต่ก่อนการสร้างบ้านที่อยู่อาศัยไม้ไผ่สีสุกในการสร้างบ้าน ส่วนไม้ไผ่ที่นำมาใช้เป็นไม้ไผ่ที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำสาร

การเปลี่ยนแปลงและสภาพปัญหา

ปัจจุบันกลายเป็นชุมชนแออัดมีประชากรแฝงอยู่มาก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นบ้านจัดสรร ซึ่งคนในหมู่บ้านจัดสรรหาความร่วมมือยาก เวลาทำงานต่างๆ ซึ่งหมู่บ้านจัดสรรไม่ค่อยมีคนมาช่วยงาน เกิดการลุกถอยของบ้านจัดสรร หอพัก และโรงโม่ปูน ซึ่งปล่อยน้ำเสียลงสู่แม่น้ำสาร

การประกอบอาชีพ

อาชีพรับจ้างหรือบ้านเจ้าเมืองเก่า (สมัยก่อน) อาชีพปลูกผักสวนครัว เพื่อการบริโภคเหลือก็ขาย อาชีพทำนา ไร่ข้าว - กล้วยไถนา ปัจจุบันการทำนาไม่ทำที่บ้านใหม่แต่ไปทำที่อื่น เพราะบริเวณนี้ไม่มีที่นาแล้ว มีแต่บ้านคน อาชีพทำนาเดี๋ยวนี้เหลือเพียง 3 ราย ปัจจุบันส่วนมาก มีอาชีพรับจ้าง อาชีพหาปลา จับปลาตามแม่น้ำสาร เครื่องมือหาปลาที่ใช้ก็คือ แห ไซ ซอหล่อ แหลม หน้าไม้

2.3) ตำบล เวียงยอง

ตำบลเวียงยอง เป็นตำบลในเขตการปกครองของอำเภอเมือง ซึ่งประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านพระยืน, หมู่ที่ 2 บ้านแม่สารป่าแดด, หมู่ที่ 3 บ้านเวียงยอง, หมู่ที่ 4 บ้านแม่สารบ้านดอง, หมู่ที่ 5 บ้านแม่สารป่าขาม, หมู่ที่ 6 บ้านศรีบุญชู, หมู่ที่ 7 บ้านวังโฮ

สภาพทั่วไปของตำบล

ตำบลเวียงยองตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ว่าการอำเภอเมืองลำพูน ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองประมาณ 500 เมตร ห่างจากศาลากลางจังหวัดลำพูน ประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นพื้นที่ราบตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำกว๋งเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำกว๋งกับแม่น้ำสาร เป็นส่วนหนึ่งของที่ราบเชิงหิมาลัย หรือที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง ในฤดูน้ำหลากในพื้นที่ลุ่มมีน้ำท่วมขังเป็นประจำทุกปี ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เหมาะสมกับการทำการเกษตร ปลูกข้าว และใช้เป็นที่อยู่อาศัย มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 7,361 ไร่

อาณาเขตตำบล

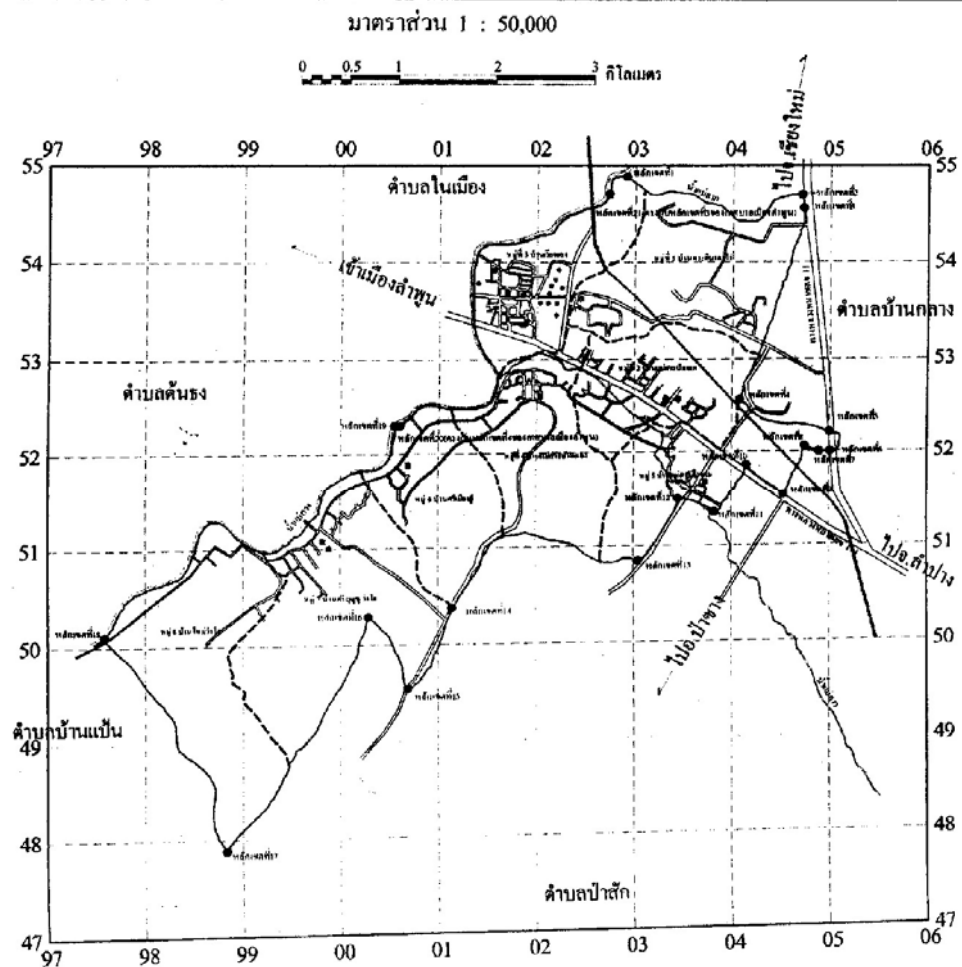
ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ต.เหมืองง่า, ต.บ้านกลาง อ.เมือง จ.ลำพูน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ต.ป่าสัก อ.เมือง จ.ลำพูน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ต.บ้านกลาง อ.เมือง จ.ลำพูน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ต.โนนเมือง, ต.ต้นธง อ.เมือง จ.ลำพูน

จำนวนประชากรของตำบล

จำนวนประชากรในเขต พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล 7,808 คน และจำนวนหลังคาเรือน 1,413 หลังคาเรือน

สภาพพื้นที่และระบบสาธารณูปโภค:

จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขต พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล 1,413 ครัวเรือน
จำนวนบ้านที่มีโทรศัพท์ 1,100 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 80.00 ของจำนวนหลังคาเรือน

แผนที่ 3 ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

หมู่บ้านในพื้นที่ตำบล เวียงของที่มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำสาร มีอยู่ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแม่สารป่าขาม บ้านแม่สารป่าแดด และบ้านแม่สารบ้านตอง ซึ่งมีข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ดังนี้

3.1.บ้านแม่สารป่าขาม

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านแม่สารป่าขาม หมู่ที่ 5 ตำบลเวียงของ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 970 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 292 ครัวเรือน มีประชากร 684 คน

ประวัติความเป็นมา

บ้านแม่สารป่าขาม คำว่า “แม่สาร” นั้น หมายถึงแม่น้ำที่ไหลผ่านหมู่บ้าน คือ แม่น้ำสาร ส่วน “ป่าขาม” นั้นมีที่มาอยู่ 2 ประการ คือประการที่ 1 มาจากการที่บริเวณพื้นที่ของหมู่บ้านแม่สารป่าขาม มีต้นมะขามขึ้นมากมาย จนเป็นป่ามะขาม จึงเรียกว่า “ป่าขาม” ประการที่ 2 ในอดีตชาวบ้านมีอาชีพหล่อใบไถที่ใช้ในการไถนา ซึ่งต้องใช้แร่ชนิดหนึ่งคล้ายแร่เหล็ก ชาวบ้านเรียกว่า “ขาง” ซึ่งมีอยู่มากบริเวณศาลเสื่อบ้านลิกลงไปใต้พื้นดินประมาณ 2 เมตร ถ้าเอาตรงนี้เป็นข้อสันนิษฐานว่าเป็น “ป่าขาง” ต่อมาเพี้ยนเป็น “ป่าขาม” อาจเป็นไปได้ทั้ง 2 ประการ

ถนนสายลำพูน- ดอยติ ในขณะนั้น ก่อน พ.ศ. 2500 เป็นถนนลูกรัง เป็นทางเกวียนมากกว่า ทางรถยนต์ มีเลนเดียว หน้าแล้งมีฝุ่น หน้าฝนก็มีโคลนเลน ซึ่งเป็นปกติโดยทั่วไปของยุคหรือสมัยนั้น เพิ่งเปลี่ยนแปลงในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์นี้เอง จากถนนหลวงเข้าสู่หมู่บ้านแม่สารป่าขาม เรียกกันว่าปากทางแม่สารป่าขามสะลึงแอ้ง เพราะที่ต้นสะลึง (ต้นโพธิ์) ปากทางเข้าหมู่บ้าน มีอิฐเรียงมาทำรังอยู่เป็นจำนวนมาก สองฟากทางเข้ามาก็แคบพอล้อเกวียนเดินได้เท่านั้นเอง ทั้งสองฟากทางเข้าสู่หมู่บ้านเป็นทุ่งสวนและทุ่งนา

แม่น้ำสารในอดีต

สายโลหิตเส้นนี้ได้หล่อเลี้ยงให้ความชุ่มเย็นแก่ชาวบ้านแม่สารป่าขาม และหมู่บ้านใกล้เคียงมานานหลายชั่วคน ประโยชน์ที่สำคัญและชัดเจนที่สุดคือ ด้านเกษตรกรรม ทำนา ปลุกผักสวนครัว หรือแม้กระทั่ง จับสัตว์น้ำมาบริโภค ในอดีตสัตว์น้ำที่มีอยู่มากมายเป็นปลาหลากหลายชนิด เช่น ปลาสะเค็ด (ปลาหมอ) ปลาคาวัว, ปลาเป็ด, ปลาจระ, ปลาแกดขี้ปืม, ปลาขาวปึกแดง, ปลาชีว และปลากด ฯลฯ

การจับปลาของคนสมัยก่อน ก็มีหลายแบบหลายวิธี ยกตัวอย่างเช่น “การทำร่วปลา” ซึ่งในปัจจุบันไม่สามารถหาชมได้แล้ว เป็นการดักจับปลาของคนสมัยก่อน หน้าน้ำหรือฤดูน้ำหลาก น้ำ

ไหลผ่านแม่น้ำสารประมาณ 4 วัน ก่อนหน้าน้ำมา 2 วัน คนสมัยก่อนบอกเล่ากันว่า ได้ยินเสียง “ผีตามอย” ร้องไห้ (ผีตามอย มันเป็นเสียงก่อนที่น้ำหลากมา) ปัจจุบันนี้ไม่มีใครได้ยินแล้ว ในอดีตฝายกั้นน้ำเป็นฝายไม้ พอเวลาน้ำไหลเชี่ยวฝายก็พังลง และลอยตามน้ำไป ในช่วงหน้าแล้ง หรือฤดูร้อน ประมาณเดือน 6-8 (นับตามปฏิทินของทางเหนือ) แม่น้ำสารไม่มีน้ำไหลผ่านแต่สามารถใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสารยามแห้งขอดได้อีกหลายอย่าง เช่น เก็บผักจี๋โจง เก็บเห็ดมารับประทาน หรือแม้กระทั่ง การชุดบ่อทรายไว้ใช้กิน ใช้อาบ การชุดบ่อทราย ใช้น้ำหรือถังน้ำในปัจจุบัน ชุดตกทรายขึ้นมา ก็มีน้ำซึมออกมาบ่อทรายที่สามารถนำมาดื่มได้ นั่น คนในสมัยนั้นรู้ว่าควรชุดตรงไหนไม่ให้มีน้ำมีกลิ่นคาว ดื่มได้สะอาด แม่น้ำสารในสมัยก่อนเคยเป็นได้ทั้งประปาหมู่บ้าน มีการนำทรายจากแม่น้ำสารมา สร้างบ้าน ขนทรายขายบ้างรับจ้างขนหินบ้าง ประโยชน์มีมากมายนักในสมัยนั้น

3.2.บ้านแม่สารป่าแดด

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านแม่สารป่าแดด หมู่ที่ 2 ตำบลเวียงของ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีพื้นที่ประมาณ 883 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 378 ครัวเรือน มีประชากร 874 คน

ประวัติความเป็นมา

บ้านแม่สารป่าแดด เป็นหมู่บ้านที่อยู่กลางทุ่งนา บ้านแม่สารป่าแดดตั้งชื่อตามวัด เพราะที่ตั้งของวัดไม่มีที่ร่ม เป็นที่โล่งๆ ท่ามกลางแสงแดด

บ้านแม่สารป่าแดดสร้างมาไม่ต่ำกว่า 300 ปี เดิมเป็นพื้นที่ทำนา มีการแบ่งเขตบ้านเป็นกลุ่ม ๆ เริ่มก่อตั้งแต่เดิมนั้นอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลป่าสัก หลังจากนั้นจึงได้แยกออกมาเป็นตำบลเวียงของ ประมาณ พ.ศ. 2486 การทำมาหากินนั้นประกอบอาชีพค้าขาย ทอผ้า หาบหินทรายขาย ทำนา การทำนาลดลง พ.ศ. 2530 ปัจจุบันเหลือเพียง 1 รายเท่านั้น เป็นเพราะบ้านแม่สารป่าแดดไม่มีฝายสำหรับกักเก็บน้ำ การทำนาอาศัยเพียงน้ำฝนเท่านั้น

สภาพพื้นที่ทั่วไปพบว่าบริเวณริมแม่น้ำสารเป็นป่าไม้ไผ่สีสุกไม้ซาง ไม้บง ต้นไม้ใหญ่ เช่น ต้นลำฉา ต้นข่อย ต้นไทร มะม่วงป่า พันธุ์พืชที่พบตามชายฝั่งแม่น้ำสาร คือ ต้นตับเต่า นมแมว นมวัว นมควาย พุทรา ต้นไทร ต้นข่อย มะม่วงจี๊ยา สัตว์ที่พบคือ ปลาช่อน ปลาชิว ปลาสร้อย ปลาไหล งูสิงห์ หอยขม หอยเจดีย์ เขียดจิ้งหรีด ฯลฯ แม่น้ำสารของบ้านแม่สารป่าแดดเมื่อครั้งสมัยก่อนนั้น กว้างประมาณ 10 เมตร ลึก 1.5 เมตร มีทรายจำนวนมาก แต่ปัจจุบันมีจำนวนลดลง

เพราะชาวบ้านซุกเอาไปขาย ระบบเหมืองฝายใช้ร่วมกับฝายที่บ้านแม่สารป่าขาม แม่น้ำสารบางแห่งมีความลึกมาก ชาวบ้านจึงเรียกว่า วัง ซึ่งฤดูน้ำฝนหลากมีปลาชุกชุมมาก

ประเพณีความเชื่อที่ทำร่วมกันคือ การขนทรายเข้าวัด พิธีสะเดาะเคราะห์ปีใหม่ สืบชะตาหมู่บ้านเดือน 9 เป็ง (เหนือ) แห่พระอุปคุต วันที่ 12 เมษายน ทำความสะอาดแม่น้ำสารเป็นประจำทุกปี

3.3.บ้านแม่สารบ้านตอง

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านแม่สารบ้านตอง หมู่ที่ 4 ตำบลเวียงของ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีเนื้อที่ประมาณ 1,278 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 374 ครัวเรือน มีประชากรชาย-หญิง 1,109 คน

ประวัติความเป็นมา

ประวัติความเป็นมานั้น หาหลักฐานไม่ค่อยได้แต่ก็พอค้นคว้าตามตำนานเก่าซึ่งจารึกเป็นภาษาลานนาเข้ามาประกอบการพิจารณาสนับสนุน เช่น ตำนานเมืองยอง ซึ่งเขียนเป็นภาษาลานนา (ตัวเมือง) ทั้งหมดแล้วนำมาเทียบเคียงกับพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทยในหนังสือ “ไทยรบกับพม่า” ยกเอาตอนที่ไทยไปตีหัวเมืองสิบสองปันนาก็พอเป็นแนวทางหลักฐานได้ว่า

ย้อนหลังไปประมาณปี พ.ศ. 2345 พระยาภาววิละ ผู้เป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ เป็นเจ้าผู้ครองนครที่มีความปรีชาสามารถในทางรบทัพจับศึกเป็นที่เกรงขามแก่บรรดาหัวเมืองฝ่ายเหนือเป็นอย่างยิ่ง พระองค์ท่านมีความตั้งใจที่รวบรวมหัวเมืองฝ่ายเมือง และหัวเมืองในแคว้นสิบสองปันนาเข้าด้วยกันจึงได้โปรดให้พระยาอุปราชและพระยาบุรีรัตน์ผู้เป็นน้องชายควบคุมกำลังส่วนหนึ่งไปปราบปรามบรรดาหัวเมืองต่างๆ ในสิบสองปันนาอันมีเมืองเชียงรุ่ง มหิยังขรัล เมืองยอง เมืองหลวย เมืองยู เมืองวะ เมืองลวง เมืองพาน และเมืองวังเป็นต้น การยกทัพไปในครั้งนี้ปรากฏว่าเจ้าผู้ครองนครมหิยังขรัล เมืองยอง (ปัจจุบันเมืองยองเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในความปกครองของประเทศสหภาพพม่า ห่างจากอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ทางด้านทิศเหนือประมาณ 153 กิโลเมตร) และเมืองยูไม่สามารถที่สู้รบกับกองทัพไทยได้จึงยอมอ่อนน้อมแต่โดยดี เมื่อพระยาอุปราชและพระยาบุรีรัตน์ได้มหิยังขรัล เมืองยองและเมืองยูแล้วจึงได้ยกกองทัพไปตีหัวเมืองต่างๆ ต่อไป เช่น เมืองหลวย เมืองวะ เมืองลวง เมืองสาต เมืองพาน และพวกข้าต่างๆ ปรากฏว่าหัวเมืองทางสิบสองปันนายอมอ่อนน้อมทั้งหมด พระยาอุปราชและพระยาบุรีรัตน์ จึงได้ถือโอกาสกวาดต้อนครัวเรือน เมืองยองและหัวเมืองต่างๆ เป็นเชลยศึกด่อนลงมายังเมืองเชียงใหม่ ความได้ทราบถึง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงได้พระราชทาน ความดีความชอบเลื่อนยศให้เป็นพระยาอุปราช เป็นเจ้ามหาอุปราชแห่งเมืองเชียงใหม่ ให้พระยาบุรีรัตน์ เป็นเจ้าผู้ครองนครลำพูน และให้นายศรีบุญมาแห่งเมืองลำปางเป็นอุปราชแห่งเมืองลำพูน

ในลำดับต่อมา พระเจ้ากาวิละจึงได้นำเจ้าบุรีรัตน์ ผู้ร้องขายพร้อมด้วยบริวาร 500 คนและ เจ้าศรีบุญมา เมืองลำปางและบริวาร 500 คนกับทั้งพระยาเมืองยองและเมืองมหายังขรัวไพรพลเมืองของทั้งปวงเข้าสู่เมืองหริภุญชัยนครลำพูนซึ่งตรงกับปีชวด จุลศักราช 1167 พุทธศักราช 2348 พระเจ้ากาวิละโปรดให้พระยาเมืองยองและไพรพลเมืองของทั้งปวงไปตั้งบ้านเรือนอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำวง ฟากตรงกันข้ามกับเมืองลำพูน พระยาเมืองยองพร้อมด้วยผู้คนที่มาจากเมืองของจึงได้สร้างเมืองขึ้น สร้างวัดวาอาราม วางแบบแปลนแผนผังให้เหมือนลักษณะเมืองที่อยู่เดิมทุกประการ และพร้อมกันนั้นการเรียกชื่อบ้านชื่อเมืองก็ขอเรียกตามเหมือนเดิม เมื่อสร้างเรียบร้อยแล้วจึงให้ชื่อว่า “เมืองยอง” ปัจจุบันนี้ เป็นตำบลเวียงของบ้านหมูบ้านต้นแก้ว หมูบ้านหัวขัว ชาวบ้านทั่วไปยังเรียกชื่อเดิมคือหมู่บ้านเมืองยอง บ้านตอง บ้านยุ (ปัจจุบันเพี้ยนมาเรียกว่าบ้านยู) เมืองหลวง (ปัจจุบันเรียกว่า บ้านหลวง) พระยาเมืองยองนับถือพระพุทธศาสนาได้สร้างวัดวาอารามร่วมกับไพรพลขึ้นเมืองยองและได้อาราธนาเทพบุตรหลวงลงมาจากเมืองยอง เพื่อปกป้องรักษาชาวของทั้งหลายได้อยู่เป็นสุขกัน คุ่มครองปกป้องภัยอันตราย

บ้านแม่สารบ้านตองยังใช้ชื่อตามหมู่บ้านเดิมอยู่ เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านมี 37 หลังคาเรือน หลังจากนั้นก็เพิ่มเป็น 70 หลังคาเรือน ปัจจุบันมี 282 หลังคาเรือน เดิมนิยมใช้ไม้ไผ่สร้างบ้าน ใช้คามุงหลังคา ต่อมาพัฒนาเป็นหลังคาดินขอ มาถึงปัจจุบัน

การประกอบอาชีพ

การทำมาหากินส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา (ปลูกเพื่อเอาไว้กิน) ปลูกยาสูบ ปลูกถั่วลิสง ทดผ้า ปั่นดินขอ สมัยก่อนมีการจ้างงานแต่เอามือกัน (เอาแรงกัน) เช่น การสร้างบ้าน การทำนา ปัจจุบันเกือบไม่มีการทำนา เพราะส่วนใหญ่หันไปทำสวนลำไย สวนมะม่วง การปลูกข้าวสมัยก่อนใช้ระบบความเชื่อที่สืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ

วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ

ประเพณีความเชื่อก็มีการไหว้เจ้าที่ เพื่อไล่แมลงที่มาทำลายกัดกินพืชที่ปลูกไว้ ถ้าช่วงไหนเกิดน้ำท่วมข้าว หลังน้ำลดมีแมลงกัดกินพืชไร่ข้าวบ้า ก็นิมนต์พระไปเทศน์ เดือนเมษายนมีประเพณีสงกรานต์ ทำความสะอาดริมฝั่งแม่น้ำสารและในแม่น้ำสาร เพื่อขอให้ผีช่วยในการดูแล

การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

การใช้น้ำของคนในหมู่บ้าน ใช้น้ำจากน้ำบ่อ น้ำบ่อทรายในน้ำสาร เริ่มมีการใช้น้ำประปา เมื่อ พ.ศ. 2527-2528 และเริ่มมีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน ประมาณ พ.ศ. 2525

สภาพแม่น้ำสารในอดีตแม่น้ำสารฤดูฝนมีความอุดมสมบูรณ์ ถ้าในช่วงหน้าแล้ง (ฤดูร้อน) น้ำแห้งเหลือแต่หาดทราย สองฝั่งแม่น้ำสารพบไม้ไผ่สีสุก ไม้ซาง ไม้ไผ่โดน ไม้สีเสียด ผักกัญชง (ผักกันสรง) ไม้มะเดื่อเกลี้ยง ฯลฯ สัตว์ที่พบในแม่น้ำสาร คือ ปลาช่อน ปลาชิว ปลาสวาย เม่น กิ้งก่า ฯลฯ

ข. ข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับลำน้ำแม่สารที่มีอยู่เดิม

จากการศึกษาข้อมูลจากคำเนิการของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สารอย่างมีส่วนร่วม” ซึ่งสรุปการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมแม่น้ำสารได้ ดังนี้

1) สถานภาพปัจจุบัน

ลำน้ำแม่สารมีความยาวประมาณ 28 กิโลเมตรจากอ่างเก็บน้ำแม่สารถึงสบปากแม่น้ำสาร-แม่น้ำกวัง มีความกว้างและความลึก สภาพภูมิพรรณพืชทั้งริมฝั่ง น้ำ ฝั่งน้ำแตกต่างกันไปในแต่ละจุด เนื่องจากสาเหตุหลายประการ อาทิ บางจุดยังคงรักษาสภาพธรรมชาติ บางจุดมีการปรับสภาพทั้งการขุดลอก การปรับตลิ่งริมฝั่ง บางแห่งมีการบุกรุกลำน้ำโดยการถมที่รุกล้ำน้ำ โดยพบว่ามีความกว้างตั้งแต่ 3-5 เมตร โดยในช่วงต้นของแม่น้ำนั้น แคบและคดเคี้ยวไม่มาก เนื่องจากมีความลาดชันของลำน้ำมาก กว้าง และคดเคี้ยวขึ้นเมื่อลำน้ำไหลลงสู่ที่ราบ ตั้งแต่บริเวณท้ายหมู่บ้านจำขี้มด บ้านทุ่งยาว ถึงปากแม่น้ำ แม่สารไหลผ่าน 13 หมู่บ้าน ใน 3 ตำบล ซึ่งผ่านรูปแบบการใช้ที่ดินหลากหลายในพื้นที่ตอนบนผ่านพื้นที่เกษตร คือ ทุ่งนา สวนลำไย ในส่วนตอนกลางตั้งแต่บ้านแม่สารป่าขามลงมาถึงกลางหมู่บ้าน แต่ยังคงมีการทำเหมืองฝายใช้ในการทำนาทำสวน ใช้ในพื้นที่หมู่บ้าน และรูปแบบการใช้ประโยชน์แม่น้ำของชาวบ้านในหมู่บ้าน ยังเป็นการใช้น้ำเพื่อการเกษตรในการทำนาทำสวนเป็นหลัก รองลงมาคือ การจับหาสัตว์น้ำ การใช้น้ำเพื่อการเพาะเลี้ยง และเป็นแหล่งประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน

สภาพโดยรอบตลอดความยาวของแม่น้ำสารพบว่า มีการสร้างฝายกัน ซึ่งมีทั้งฝายกั้นถาวรที่ชาวบ้านสร้างกันขึ้นเองโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น เช่น กระสอบดิน หิน ไม้ เพื่อเป็นการกั้นน้ำและนำน้ำไปใช้ระดับปัจเจกแต่ละคน และมีฝายถาวรที่สร้างด้วยคอนกรีต โดยกรมชลประทานกันเป็นระยะๆ ทำให้ระบบนิเวศแม่น้ำที่เคยเป็นแม่น้ำไหลหลากในฤดูฝน และไหลเอื่อยๆ ชงตามวัง เกิดระบบนิเวศวังปลา ซึ่งเกิดกระบวนการเติมอากาศตามธรรมชาติ ปลา สัตว์สามารถเคลื่อนย้ายได้ตาม

ธรรมชาติ แต่เมื่อมีการสร้างฝายกั้นซึ่งสามารถเก็บกักปริมาณน้ำไว้ในลำน้ำไม่ให้ไหลออกจากพื้นที่แม่น้ำในฤดูแล้ง และในฤดูฝน เมื่อน้ำมากไหลล้นฝายเป็นระบบน้ำไหลซึ่งไหลเฉพาะช่วงบนฝายน้ำแต่ท้องน้ำยังนิ่ง เมื่อฤดูแล้ง เกิดสภาพน้ำนิ่งหน้าตามฝายต่างๆ ซึ่งเป็นระบบนิเวศน้ำนิ่งกึ่งไหล

จากการศึกษาข้อมูลการสำรวจสภาพแม่น้ำสารพบว่า มีสภาพทั้งความสมบูรณ์ ความเสื่อมโทรม ประเด็นปัญหาที่แตกต่าง โดยพบว่าความกว้างลำน้ำตั้งแต่ 3 เมตร บริเวณถัดจากสะพานหลังบ้านพืหนานเสริฐซึ่งเป็นสภาพธรรมชาติ และกว้างที่สุด 50 เมตร บริเวณหน้าฝายมหาโชค และพบว่าในช่วงแม่น้ำตอนกลางบางจุดถูกรุกทับถมจากสภาพธรรมชาติ ทำให้ความกว้างลดลงจากเดิมความลึกตั้งแต่ 0.2-3 เมตร แตกต่างกันไปตามสภาพธรรมชาติ การขุดลอก จากการลงสำรวจ 18 จุด พบว่าสภาพพรรณไม้ริมฝั่งมีความแตกต่าง บางจุดที่ถูกเปลี่ยนสภาพแม่น้ำก็พบต้นไม้้น้อย แต่มีการทดแทนตามธรรมชาติ โดยพบต้นไม้ตามแม่น้ำอย่างน้อย 51 ชนิด ซึ่งเป็นไม้ที่เกิดเองตามธรรมชาติ 38 ชนิด และชุมชนปลูกขึ้น 13 ชนิด ซึ่งมีคุณค่าต่อระบบนิเวศช่วยยึดริมฝั่งแม่น้ำปกคลุมเป็นร่มเงาที่ช่วยลดการระเหยของน้ำโดยตรง บางชนิดเป็นอาหารสมุนไพรแก่ชาวบ้าน ที่อยู่อาศัย และอาหารสัตว์ นก หนูต่างๆ พบพืชน้ำ พืชริมน้ำอย่างน้อย 16 ชนิด ได้แก่ บอน ผักหนาม ผักออกก้อย ตะขบน้ำ ผักคี่เอียน ผักไซนก ผักสันตะวา ไพรน้ำ เปลวน้ำ หญ้าขน บัวสาย กก หญ้าหัวยุง ผักบู่ ผักตบชวา และไมยราบ โดยมีพืชที่เป็นอาหาร สมุนไพร พืชอาหารสัตว์ ไร่ก็ตามก็พบว่ามีความพันธุ์พืชต่างถิ่น 2 ชนิด ได้แก่ ผักตบชวา และไมยราบ

2) สภาพความเปลี่ยนแปลง

จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่าลำน้ำแม่สารมีการเปลี่ยนแปลง 3 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านนิเวศวิทยาของแม่น้ำสาร ด้านความสัมพันธ์ของชุมชนกับแม่น้ำสาร และด้านรูปแบบการจัดการแม่น้ำสารของชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1) ด้านนิเวศวิทยาของแม่น้ำสาร

นิเวศวิทยาของแม่น้ำสารนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วงคือ 1) ช่วงก่อนการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่สาร และฝายที่กั้นในแต่ละจุดของแม่น้ำสาร นั้นมีสภาพเป็นระบบนิเวศน้ำไหลในช่วงฤดูฝนประมาณเดือนมิถุนายนถึงตุลาคม ไหลหลากในบางเดือนที่ฝนตกชุกในรอบปี สัตว์น้ำสามารถอพยพขึ้นลงได้ระหว่างน้ำแม่กวังและแม่น้ำสาร ในฤดูแล้งมีน้ำไหลน้อยลง บางจุดน้ำไหลลดพื้นทราย มีระบบนิเวศย่อย เช่น ลานหรือสันดอนทราย วังน้ำที่เป็นจุดที่มีความลึกยังมีน้ำขังในฤดูแล้ง ซึ่งเรียกว่า “วัง” โดยมีชื่อแตกต่างกันไปตามแต่ละชุมชน มีพรรณพืชขึ้นริมฝั่งตามธรรมชาติ เช่น ต้นไคร้ น้ำ ไทร มะเคื่อ มะกอกป่า ฯลฯ และ 2) ช่วงหลังจากมีการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่สาร ฝายต่างๆ และขุดคลองบางจุดของแม่น้ำ ทำให้สภาพนิเวศวิทยาแม่น้ำสารจากที่มีระบบนิเวศ

แบบน้ำไหลกลายเป็นระบบนิเวศน้ำนิ่งกึ่งไหล โดยน้ำไหลหลากในช่วงปริมาณน้ำฝนที่มีมากทำให้ ล้นออกบริเวณสันฝาย ซึ่งน้ำไหลเฉพาะบริเวณผิวด้านบน แต่บริเวณด้านล่างของท้องน้ำนั้น เป็น ระบบนิเวศแบบน้ำนิ่ง ในช่วงฤดูแล้ง มีการเก็บกักน้ำ เพื่อใช้ประโยชน์ตามฝายต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่ แล้วเป็นการใช้ประโยชน์ในการเกษตร แต่พบประเด็นปัญหาบ้าง เช่น น้ำเน่าเสียจากการหมักของ ใบไม้ที่ร่วงลงมาทับถมบริเวณผิวน้ำ หรือจากการปล่อยน้ำเสียจากครัวเรือน ฟาร์มสัตว์เลี้ยง ทำให้ ระบบนิเวศน้ำมีความเสื่อมโทรม อีกทั้งฝายบางตัวมีความต่างระดับระหว่างบริเวณหน้าฝาย และ บริเวณท้ายฝายมาก ทำให้เกิดผลกระทบต่อการอพยพเคลื่อนย้ายของสัตว์น้ำบางชนิด

2.2) ด้านความสัมพันธ์ชุมชนกับแม่น้ำสาร

ในอดีตที่ชุมชนมีอาชีพเกษตรกรรม ทำนาข้าว ทำสวนลำไย ไม้ผล ได้พึ่งพาอาศัยน้ำ จากแม่น้ำสารในการทำมาหากินทั้งใช้น้ำในการเกษตร โดยใช้การจัดการน้ำผ่านระบบเหมืองฝายที่มี แก่เหมืองเก่าฝาย นอกจากนี้ชุมชนยังได้อาศัยหาอยู่หากิน โดยการจับสัตว์น้ำ เก็บผักป่า และผัก ริมน้ำ เพื่อการบริโภคในครัวเรือน ทำให้แต่ละชุมชนมีความเชื่อ ประเพณีที่เคารพ มีการดูแล รักษาแม่น้ำผ่านการสืบทอดประเพณีและความเชื่อต่างๆ ต่อมาเมื่อการสภาพสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลง ไปสู่ภาคอุตสาหกรรม การทำการเกษตรลดลง ก็ทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวลดลง การพึ่งพิงและใช้ ประโยชน์จากแม่น้ำสาร และการสืบทอดความรู้ ด้านการหาอยู่หากินสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา การเก็บผักน้ำ พืชสมุนไพร ในภาพรวมทั้งสายน้ำนั้นลดลง จากการศึกษาพบว่าชุมชนที่อยู่เหนือ บ้านใหม่จตุจักรขึ้นไปยังมีการพึ่งพิง และถ่ายทอดองค์ความรู้มากกว่าชุมชนที่ตั้งอยู่ท้ายบ้านใหม่ จตุจักรลงไป รวมทั้งรูปแบบการใช้น้ำเองก็เปลี่ยนแปลงไปจากที่ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคใน ครัวเรือน และการเกษตร ก็มีการใช้จากแหล่งอื่นๆ แทน เช่น น้ำดื่มจากโรงน้ำดื่ม น้ำประปา แต่ยังมี การใช้น้ำเพื่อการเกษตรบ้าง เช่น ทำนา ทำสวน ส่วนพืชผักป่า พืชผักสมุนไพร และสัตว์น้ำนั้นระดับ การพึ่งพิงที่ลดลงมาก

2.3) ด้านรูปแบบการจัดการแม่น้ำสารของชุมชน

รูปแบบการจัดการเดิมนั้นใช้การจัดการบนพื้นฐานวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ใช้ ระบบเหมืองฝายในการจัดการน้ำอย่างเป็นธรรม มีกิจกรรมในการรักษาฟื้นฟูร่วมกัน มีประเพณี ต่างๆ ในการสร้างความสัมพันธ์และเชื่อมร้อยคนในสายน้ำเดียวกัน เช่น การทำบุญ การเลี้ยงผีฝาย การพึ่งพิงธรรมชาติ เป็นต้น ส่วนรูปแบบการจัดการในปัจจุบันที่มีระบบชลประทานมาเกี่ยวข้องได้ ปรับเปลี่ยนการจัดการผ่านกลไกคณะกรรมการผู้ใช้น้ำ แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในหลาย ฝายควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการน้ำให้เกิดความสอดคล้องตามสภาพของ

ระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลงไป และมีความยุติธรรมต่อคนที่อาศัยหากิน และใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสารตลอดทั้งสายน้ำ ทั้งชุมชนต้นน้ำ กลางน้ำ หรือปลายน้ำอย่างเท่าเทียมกัน

ค. ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติที่เยาวชนสนใจเพิ่มเติม

จากการศึกษาข้อมูลจากคำเนิการประมวลผลและเก็บรวบรวมข้อมูลของเยาวชนในประเด็นที่สนใจเพิ่มเติม ได้มีการดำเนินการเก็บในพื้นที่ 3 กลุ่มคือ 1) พื้นที่บ้านจำจิมด 2) พื้นที่บ้านจำบอนดอนแก้ว และ 3) พื้นที่บ้านทุ่งยาว เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องนั้น สามารถสรุปข้อมูลเกี่ยวกับลำน้ำแม่สารที่เยาวชนสนใจได้ ดังนี้

1) บ้านจำจิมด

วัฒนธรรมประเพณี

ชีวิตของคนในหมู่บ้านจำจิมดในอดีต และผู้ที่สูงอายุในปัจจุบัน มีความผูกพันกับสายน้ำแห่งนี้ จึงเกิดมีความเชื่อเกี่ยวกับแม่น้ำสาร เช่น ห้ามถ่ายอุจจาระและปัสสาวะลงในแม่น้ำสาร และมีประเพณีปฏิบัติที่สืบทอดกันมาของชาวจำจิมด ได้แก่ ประเพณีเลี้ยง ผีฝ่าย ประเพณีสืบชะตาแม่น้ำสาร ประเพณีแห่ไม้คำศรี เป็นต้น และชาวจำจิมดก็เหมือนกับหมู่บ้านอื่นในแถบภาคเหนือทั่วไป ที่ต้องมีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นั่นคือ “เสื่อบ้าน” ที่เชื่อกันว่าเป็นพระภูมิเจ้าที่ที่ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองคนในหมู่บ้าน จึงต้องมีการเลี้ยงเสื่อบ้าน เพื่อแสดงความเคารพ

สถานการณ์สิ่งแวดล้อม

เมื่อ ปี พ.ศ. 2515 พื้นที่ของหมู่บ้านจำจิมดถูกทำลายเป็นอย่างมาก จากการที่ชาวบ้านประกอบอาชีพเผาถ่านขาย ทำให้ป่าลดลงเป็นจำนวนมาก ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2530 พ่อหลวงไพฑูรย์ และคุณจรูญ คำปันนา ได้นำโครงการพัฒนาชนบทเข้ามา เพื่อพัฒนาหมู่บ้าน เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของชาวบ้านในขณะนั้นให้สร้างอาชีพใหม่ที่ไม่ทำลายป่า ทำให้ผืนป่าของหมู่บ้านกลับมามีสภาพสมบูรณ์ดังเดิม ปัจจุบันเกิดเป็นป่าชุมชนแม่สารที่ชาวบ้านช่วยกันดูแลซึ่งมีแหล่งน้ำสำคัญอยู่ด้วยคือ “แม่น้ำสาร”

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำสารในปัจจุบัน ได้แก่ ปลาที่เคยชุกชุมหายไป เนื่องจากคนในหมู่บ้านไม่เห็นประโยชน์ของแม่น้ำสาร จึงทิ้งขยะลงแม่น้ำ เกิดการตื้นเขิน น้ำแห้งขอด ถิ่นที่อยู่ของปลาหรือที่คนในท้องถิ่นเรียกว่า “วังปลา” ได้หายไป เมื่อสภาพเป็นเช่นนี้ ผู้ที่ยังเห็นความสำคัญของแม่น้ำสารอยู่จึงได้ร่วมกันแก้ปัญหาโดยการขุดลอกแม่น้ำสาร แต่น้ำในแม่น้ำสารยังไหลเป็นช่วงๆ ซึ่งไม่เพียงพอต่อการทำไร่นา จึงได้มีการแบ่งน้ำจากชลประทาน สำหรับแนวทางใน

อนาคต มืองค์กรของท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัวบาน ได้มีการจัดงบประมาณทำฝายประชาอาสา

แนวความคิดของชุมชนจำขี้มด

ชุมชนต้องการพัฒนาป่าชุมชนแม่น้ำสารให้คืออย่างป่าชุมชนทุ่งยาวและอยากให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนมีสำนักและห้วงแหวนพร้อมทั้งช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนและมีความตื่นตัวในเรื่องของการขยายตัวของอุตสาหกรรม

2) บ้านจำบอนดอนแก้ว

วัฒนธรรมประเพณี

ประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับแม่น้ำสาร ได้แก่ ประเพณีเลี้ยงผีฝาย และฟังเทศน์ จุดประสงค์ของการประกอบพิธีนี้ ก็เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ และสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในแม่น้ำสารมีน้อยลงเนื่องจากลำน้ำตื้นเขิน และน้ำในแม่น้ำเริ่มเน่าเสีย ประเพณีบุญบั้งไฟ จัดขึ้นเมื่อมีงานประเพณีอื่นเพื่อความสนุกสนาน บางครั้งยังมีความหมายในการขอฝน เพื่อการเกษตรอีกด้วย

สถานการณ์สิ่งแวดล้อม

ประวัติการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสาร เนื่องจากในสมัยก่อน สภาพของลำน้ำสารกว้างและลึกกว่าในปัจจุบัน คือ กว้าง 3-5 เมตร และมีน้ำเต็มฝั่ง จึงเป็นที่อาศัยของปลา เรียกว่าวังปลา ซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น วังน้ำบ่อ วังน้ำเย็น วังน้ำปาง วังต้นไคร้ และวังยาว ในแต่ละวังมีสัตว์น้ำอาศัยชุกชุมมาก เช่น ปลาช่อน ปลาดุก และปลาซิว จึงทำให้คนในหมู่บ้านจับสัตว์น้ำในแม่น้ำสารไปเป็นอาหาร นอกจากการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสารแล้ว คนในชุมชนยังหาประโยชน์จากผืนป่าที่อยู่ในบริเวณแม่น้ำสาร โดยการนำพืชที่ขึ้นในบริเวณป่ามาใช้เป็นอาหาร และนำมาเป็นสมุนไพร เช่น รวงจืด ใช้ล้างพิษสุรา ต้นจี่เหล็ก ใช้แก้ไข้แก้ร้อนใน และกวาวเครือ แก้วร้อนใน สำหรับการเพาะปลูกของคนในหมู่บ้าน ปลูกข้าวเป็นหลัก ส่วนพืชชนิดอื่นที่ปลูกกัน ได้แก่ ลำไย ถั่วลิสง มะเขือ และมะม่วง ส่วนศัตรูพืชในสมัยนั้นมีไม่มาก เนื่องจากคนในหมู่บ้านได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืช เช่น การใช้ใบเป่าปักลงในนาเพื่อไล่แมลงที่เป็นศัตรูข้าว เป็นต้น ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2535 คนในหมู่บ้านเริ่มนำสารเคมีมาใช้กำจัดศัตรูพืช ทำให้เกิดผลกระทบที่ตามมาคือ จำนวนสัตว์น้ำลดลง ดังนั้น การหาปลาของคนในหมู่บ้านก็ลดลง ในด้านการเกษตร ก็ยังใช้น้ำจากแม่น้ำสาร มีการทำเหมืองฝาย เพื่อแบ่งปันน้ำไปใช้ในนาข้าวและสวนผลไม้ ผู้ที่มีบทบาทในการจัดการน้ำ ได้แก่ แก่เหมือง แก่ฝาย ซึ่งมีหน้าที่จัดสรรน้ำให้กับคนใน

หมู่บ้าน แต่ปัจจุบันพอมีปัญหาจากการเกิดคลื่นจากฟาร์มเลี้ยงหมู จากโรงงานอุตสาหกรรม แต่คลื่นจากทั้งสองแหล่งเกิดแต่เพียงเล็กน้อย ไม่ถึงความขัดแย้งมากมายได้

การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของบ้านจำบอนนั้น ทางองค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัวบาน ได้เข้ามาดำเนินการจัดเก็บขยะมูลฝอยให้ โดยเก็บค่าบริการ 20 บาท/เดือน/หลังคาเรือน ส่วนเป็นร้านค้าคิดในอัตรา 40 บาท/เดือน

3) บ้านทุ่งยาว

วัฒนธรรมประเพณี

ชาวบ้านทุ่งยาวมีประเพณีเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงผีฝ่ายผีเหมือง เพื่อแสดงถึงความเคารพต่อทรัพยากรน้ำ การไหว้เจ้าพ่อองค์ดำที่เชื่อกันว่ามีหน้าที่รักษาป่าน้ำจำและป่าทุ่งยาว สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นประเพณีที่ชาวบ้านทำสืบต่อกันมานาน เพื่อแสดงความเคารพต่อทรัพยากรธรรมชาติที่ให้ชีวิต

ในด้านพิธีกรรมมีการเลี้ยงผีฝ่ายบริเวณต้นน้ำ และอีกบริเวณหนึ่งที่เลี้ยงผี คือบริเวณ ขุนน้ำ เรียกว่าเลี้ยงผีขุนน้ำ ซึ่งกระทำกันในช่วงเดือนมิถุนายน ตรงกับเดือน 9 เหนือ ขึ้น 9 ค่ำ และมีความเชื่ออีกเรื่องหนึ่งคือ ถ้ามีใครคนใดคนหนึ่งหมู่บ้าน นำของที่อยู่ในป่าไปเป็นของส่วนตัวทำให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีขึ้นกับตัว ก็ทำให้เป็นไปต่างๆ นานา เช่น ไม่สบาย ปวดท้อง เป็นต้น จึงทำให้คนในหมู่บ้านไม่มีใครกล้านำของออกจากป่าไปเป็นของตนเอง นอกจากนี้ยังมีประเพณีอื่นๆ ที่คนในหมู่บ้านร่วมกันในสมัยก่อนได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการทำนา เช่น พิธีแรกนาขวัญกระทำตอนที่เริ่มทำนา และประเพณีทำขวัญข้าว กระทำเมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวข้าว พอหลังจากเก็บเกี่ยวแล้ว ก็มีการทำพิธีการเลี้ยงผีข้าวแสด และพิธีขอมาว่าวควายที่เคยใช้ไถนา (ปัจจุบันพิธีกรรมดังกล่าวไม่ปรากฏให้เห็นแล้วเพราะในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาได้มีการนำรถไถนาเข้ามาใช้แทนควาย) ส่วนประเพณีอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการทำนา ได้แก่ ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว หรือที่คนในท้องถิ่นเรียกว่าการเอาแรงเอามือ คือการแลกเปลี่ยนแรงงานการทำนา โดยการผลัดกันไปช่วยดำนา เวียนกันไปจนแล้วเสร็จทั้งหมู่บ้าน (ปัจจุบันวัฒนธรรมการเอาแรงเอามือนี้ปรากฏแต่ในเฉพาะเครือญาติพี่น้องที่สนิทกันเท่านั้น นอกจากนั้นเป็นการจ้างแรงงานเหมาจ่ายจากพื้นที่จังหวัดเชียงราย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ และหมู่บ้านอื่นๆ ใกล้เคียงซึ่งเดินทางมาครั้งละประมาณ 20-30 คน ทำการเข้าบ้านพักอาศัยอยู่ทำเสร็จก็กลับไปยังบ้านเกิด) นอกจากประเพณีที่กล่าวมาแล้ว ชาวบ้านทุ่งยาวยังมีวัฒนธรรมประเพณีที่ปฏิบัติเหมือนกับหมู่บ้านอื่นๆ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

สำหรับคำว่า “แม่” มีความหมายลึกซึ้งสำหรับคนในหมู่บ้าน ถือว่าเป็นคำที่ต้องเคารพยกย่องนับถือ ส่วนคำว่าน้ำนั้น ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของความใสสะอาด ช่วยชำระความสกปรกออก

จากทุกๆ สิ่ง ดังนั้น แม่น้ำจึงถือได้ว่า เป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่ให้แก่วิตของทุกคนในหมู่บ้าน ให้ความสะดวก แก่ความหิวกระหาย ทุกคนจึงวางแผนการพ่น้ำสู่อำเภอแม่น้ำสาร ในปัจจุบันคนในชุมชนยังให้ความสำคัญกับแม่น้ำสารอยู่ และเพื่อเป็นการปลูกฝังความรู้สึกนึกคิดของคนในสมัยก่อน จึงได้มีการจัดทำหลักสูตรป่าชุมชนของบ้านทุ่งยาวขึ้นมา เพื่อให้ลูกหลานได้เรียนรู้ และสืบสานความเชื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับแม่น้ำสาร

ทรัพยากรธรรมชาติ

- ป่า ทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่นของบ้านทุ่งยาว คือทรัพยากรป่าไม้ ที่ชาวบ้านร่วมกันรักษามาเป็นระยะเวลายาวนาน จนกลายมาเป็นป่าชุมชนที่มีคนรู้จักเป็นวงกว้าง ผืนที่มีเนื้อที่กว่า 3000 ไร่ เป็นแหล่งให้อาหาร ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีความอุดมสมบูรณ์ ในการรักษาป่าทุ่งยาวผืนนี้ ชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างกฎกติกาในการจัดการป่าให้มีความยั่งยืน กติกาของหมู่บ้านไม่ได้อิงหลักของตัวบทกฎหมายของรัฐ หากแต่ใช้วิถีชุมชนเป็นตัวควบคุมบังคับซึ่งได้ผลที่ดีต่อการรักษาป่า
- น้ำ ทรัพยากรน้ำที่สำคัญของบ้านทุ่งยาวคือ แม่น้ำสาร ซึ่งเป็นแม่น้ำที่หล่อเลี้ยงผู้คนทั้งหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันกำลังประสบกับภาวะขาดแคลน

สถานการณ์สิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมบ้านทุ่งยาวที่ปรากฏให้เห็นส่วนมากเกี่ยวกับเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ เป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากแหล่งน้ำหรือป่าถูกระบบภายนอกเข้ามารบกวน ระบบการจัดการเดิมจึงเสื่อมถอย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาน้ำเน่า ปลาตายอันเกิดจากการที่ฟาร์มเลี้ยงหมูของภาคเอกชนได้ทำการปล่อยน้ำเสียลงไปในบึงในลำน้ำ แม่น้ำสารแต่เดิมนั้นมีสภาพที่แห้งขอดในฤดูแล้งมีน้ำขังอยู่บ้างก็เฉพาะที่เป็นพื้นที่น้ำลึกที่ชาวบ้านเรียกว่า “วังปลา” เช่น วังป่าผา (หิน) วังน้ำขาว วังห้วยบอน ปัจจุบันได้ถูกเก็บกักไว้ด้วยระบบชลประทานจึงมีปลาในแหล่งน้ำให้จับกินได้ตลอดทั้งปี บางส่วนของลำน้ำได้มีการประกาศให้เป็นเขตพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์ปลาประมาณ 20 % จากการที่กรมชลประทานเข้ามาส่งเสริมระบบกรมชลประทานระบบท่อ ทำให้มีการสร้างฝายถาวรเพื่อกักเก็บน้ำจากแม่น้ำสาร ทั้งสองสิ่งนี้ได้ส่งผลกระทบต่อระบบส่งน้ำจากภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ ระบบเหมืองฝาย เส้นทางไหลของแม่น้ำเปลี่ยนทิศทางไป ทำให้ไม่มีน้ำสู่ระบบเหมืองฝาย เกิดการขาดแคลนน้ำ และข้อสังเกตที่ไม่ควรมองข้ามก็เป็นวิถีชีวิตชาวบ้านที่ขายหิน ขายทราย อาศัยที่ลำน้ำแห้งขอดที่สามารถขุดนำหิน ทรายไปร่อนแล้วนำไปรวมกันไว้เป็นกอง ๆ ขายให้นายทุน และริมตลิ่งฝายลำน้ำ

ยังเป็นที่หากินของชาวบ้านอีกด้วยโดยการหาเชียดทรายที่ฝังตัวอยู่ในทราย บริเวณพื้นที่เชียดทราย
อยู่นั้นชาวบ้านเรียกว่า “เกาะทราย”

ทางด้านป่าชุมชนในปัจจุบัน การรักษาแม้มีระเบียบกฎเกณฑ์เดิมแน่ชัด แต่จากการที่
หมู่บ้านทุ่งยาวถูกแยกไปสองหมู่บ้านทำให้เกิดการเกี่ยงกันดูแล ซึ่งเกี่ยวเนื่องมาจากความรู้สึกในการ
เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ

แนวคิดของชุมชน

ชาวบ้านทุ่งยาวทุกคน ไม่ว่าเด็ก ผู้ใหญ่ หรือคนแก่ล้วน แต่มีจิตสำนึกที่ดีในการรักษาและ
จัดการป่า เนื่องจากการถูกปลูกฝังให้มีความใกล้ชิดกับป่า และการสืบทอดแนวความคิดจากอีกรุ่น
หนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งมีอยู่ตลอด และช่องว่างระหว่างคนในชุมชนมีน้อย บ้านทุ่งยาวจึงมีพร้อมไปด้วย
ทรัพยากรด้านบุคคลที่มีศักยภาพเพียงพอต่อการพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ รวมทั้งในด้านของการ
จัดการสิ่งแวดล้อม

4.2 เจื่อนใจและปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่ สาร

จากการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการนั้น ได้มีการสรุปบทเรียน และวิเคราะห์ปัจจัยด้าน
ต่างๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร ภายหลังจากมีการ
ดำเนินกิจกรรมในทุกๆ ครั้ง พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนา
ฐานข้อมูลลำน้ำแม่นั้น สามารถสรุปได้ ดังนี้

4.2.1. การมีส่วนร่วมของเยาวชนในบทบาทนักวิจัยหลักที่ได้ร่วมออกแบบกิจกรรม และปฏิบัติการในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร ได้แก่

ก. ความเข้าใจของเยาวชนต่อความสำคัญของการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร ซึ่ง
ในการพัฒนาข้อมูลของกลุ่มเยาวชน ต้องใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ตนเองมีมาประยุกต์ บวกกับ
การดำเนินกิจกรรมที่มีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม เช่น การฝึกการวางแผนการ
ดำเนินการ การฝึกการเก็บข้อมูล การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อนำมาใช้ในการประยุกต์
ในการพัฒนาฐานข้อมูลต่อไป

ข. การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการตัดสินใจ พบว่า การประชุมแลกเปลี่ยนกัน
แต่ละเวที มีการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานเสมอตามความเหมาะสม และยังสามารถดึงความสนใจ
ของเยาวชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของเยาวชน และยังทำให้เยาวชนได้รู้สึกว่าการดำเนินงานนี้เป็นสิ่งที่

พวกเขามีส่วนร่วมในการคิดค้น การพัฒนา และการตัดสินใจในการดำเนินการด้วยตนเอง จึงทำให้เกิดการกระตือรือร้นในการเข้าร่วมดำเนินงานมากขึ้น ซึ่งในบางเวทีมีผู้ที่ไม่เคยเข้าร่วมมาเข้าร่วมเพิ่มเติมก็มี ก็ทำให้ได้แนวคิดและมุมมองเพิ่มอีกทาง และยังเป็นการเพิ่มสมาชิกของทีมวิจัยอีกด้วย

ค. การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการปฏิบัติตามบทบาทที่สมัครใจทำ เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ช่วยให้เยาวชนเข้าใจในการดำเนินกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น และยังมีการแลกเปลี่ยนหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมในแต่ละครั้ง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ของเยาวชนในหน้าที่ที่แตกต่างกันไปเพิ่มขึ้นอีก

นอกจากนี้ในการดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูล จำเป็นต้องมีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ จึงทำให้จำเป็นต้องการความร่วมมือของกลุ่มเยาวชน ซึ่งได้รับความร่วมมือจากเยาวชนเป็นอย่างดี เพียงแต่ในบางครั้งอาจติดขัดบางครั้ง ในเรื่องของระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งหากตรงกับวันที่มีกิจกรรมอื่นๆ เช่น กิจกรรมโรงเรียน กิจกรรมหมู่บ้าน กิจกรรมโครงการอื่นๆ หรือการเรียนพิเศษ ไม่ค่อยได้เข้าร่วมกิจกรรม

ง. การพัฒนาศักยภาพของตัวเยาวชนในการทำวิจัย เนื่องจากเยาวชนบางคนมีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมจากทั้งภายในหมู่บ้านและภายในโรงเรียนที่มากกว่าคนอื่นๆ การได้ไปเข้าร่วมในกิจกรรมร่วมกับโครงการหรือหน่วยงานอื่นๆ เช่น การฝึกอบรม การทัศนศึกษาก็มีการนำความรู้และประสบการณ์มาแบ่งปันให้เพื่อนๆ ในกลุ่ม และนำมาปรับใช้ในการพัฒนากลุ่มของตน เพื่อเป็นการกระจายความรู้แก่ทีมวิจัยคนอื่นๆ ด้วย

จ. ความสัมพันธ์ของทีมวิจัยเยาวชน นับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน ซึ่งถ้าความสัมพันธ์ของทีมวิจัยเยาวชนมีความสามัคคีกันดี การขับเคลื่อนงานต่างๆ ก็เป็นไปด้วยดี แต่หากเกิดความขัดแย้งขึ้น โดยเฉพาะในกรณีของเยาวชนที่อยู่ต่างหมู่บ้าน หรือแม้แต่เยาวชนที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน บางครั้งเกิดปัญหาการกระทบกระทั่งกันมาก่อน ซึ่งทำให้มีผลในการดำเนินกิจกรรมในบางช่วง ทำให้การดำเนินกิจกรรมล่าช้าหรือเสียหายได้ โดยผู้วิจัยต้องคอยทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยบ้าง แต่ในขณะดำเนินกิจกรรมส่วนใหญ่ไม่ค่อยเกิดปัญหาเท่าใดนัก เนื่องจาก กลุ่มเยาวชนมีความเกรงใจต่อตัวผู้วิจัยเอง และมีข้อตกลงกันว่าภายในเวทีการประชุมหรือการดำเนินกิจกรรมไม่ให้เกิดปัญหาการกระทบกระทั่งกันเกิดขึ้น ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมเยาวชนก็ให้ความร่วมมือดี แต่ก็อาจมีการกระทบกระทั่งกันบ้างเล็กน้อย

ฉ. ความสนใจของเยาวชน ซึ่งจากการดำเนินกิจกรรมพบว่า เยาวชนที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นส่วนใหญ่นั้นเป็นผู้หญิง โดยมีผู้ชายเสียเป็นส่วนน้อย และผู้ชายที่เข้าร่วมค่อนข้างมีบุคลิกที่เรียบร้อย ซึ่งทำให้เกิดข้อสงสัยว่า เพราะเหตุใดเยาวชนผู้ชายส่วนใหญ่จึงไม่สนใจเข้าร่วมในการทำกิจกรรมนี้ แม้ว่าในการจัดกิจกรรมบางครั้งมีเยาวชนชายเข้าร่วม แต่ยังเป็นส่วนน้อย และไม่

ความสนใจเท่าใดนัก ทำให้การดำเนินกิจกรรมหลายๆ กิจกรรมนั้น มีแกนนำเยาวชนส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง

ข. อายุ เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญ เนื่องจากการทำกิจกรรม พบว่า อายุของเยาวชนในช่วงวัยที่แตกต่างกันนั้น มีความสนใจและเข้าใจในกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมงานวิจัยนี้เน้นเยาวชนตั้งแต่อายุ 13 -18 ปี แต่ในบางกิจกรรมมีเด็กที่อายุ 7-8 ปี มาเข้าร่วมด้วย ทำให้การดำเนินกิจกรรมต้องมีการเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อย แต่ก็ไม่ทำให้เสียวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรมไป ซึ่งเยาวชนที่มีอายุน้อยกว่าก็คอยดูแลและทำความเข้าใจกับเด็กเล็กด้วย ซึ่งทำให้การดำเนินกิจกรรมนั้นมีสีสันขึ้นบ้างจากความคิดของเยาวชนตัวน้อยทั้งหลาย ซึ่งเด็กบางคนก็กล้าแสดงออกและมีความคิดที่เกินตัวเหมือนกัน ทำให้เวทีได้ความคิดและแนวทางแปลกใหม่เพิ่มขึ้น

4.2.2. นักศึกษา ซึ่งเป็นนักวิจัยร่วมที่ทำหน้าที่เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของเยาวชน เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยนักวิจัยจากภายนอก คือ ตัวผู้วิจัย ซึ่งเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรมร่วมกับทีมวิจัยและกลุ่มเยาวชน ระดับการมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในการศึกษาวิจัยนั้นมี 2 ระดับ คือ 1) ระดับร่วมปฏิบัติ ผู้วิจัยร่วมเป็นทีมวิจัย ได้แก่ ในช่วงเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยในการดำเนินกิจกรรม เช่น การมีส่วนร่วมในการวางแผนการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร และ 2) ระดับสังเกตการณ์ ได้แก่ ในช่วงการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน เช่น การดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมต่างๆ การนำเข้าข้อมูล หรือการนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ ทางผู้วิจัยได้ลดบทบาทลงเป็นเพียงที่ปรึกษา ติดตามผล และเข้าร่วมกิจกรรมของงานวิจัยนอกพื้นที่

จากการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนนั้น ในช่วงที่ผู้วิจัยมีระดับของการมีส่วนร่วมคือ ช่วงการเตรียมความพร้อมในการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ การประชุมวางแผนในการปฏิบัติการ การประชุมวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยทำหน้าที่ในการกระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็นร่วมกันระหว่างเยาวชนแต่ละคน โดยการตั้งคำถาม ผู้วิจัยแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมในประเด็นเสนอแนะ และกลุ่มเยาวชนเป็นผู้ที่ตัดสินใจในการเลือกประเด็นหรือกระบวนการดำเนินกิจกรรม นอกจากนี้ยังมีการค้นหาเอกสารที่คิดว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกิจกรรม ส่วนในการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนในช่วงที่ผู้วิจัยมีระดับของการสังเกตการณ์นั้น โดยการลดบทบาทตนเองลงจากทีมวิจัย เป็นเพียงที่ปรึกษานั้น โดยผู้วิจัยเข้าร่วมประชุม แต่ให้แกนนำของกลุ่มเยาวชนเป็นผู้ดำเนินการประชุม คอยติดตามความเคลื่อนไหว และความก้าวหน้าของการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มและให้คำแนะนำในการดำเนินกิจกรรมบางอย่าง เช่น การดำเนินกิจกรรมการเก็บข้อมูล การรวบรวมข้อมูล การดำเนินงานในช่วงนี้เป็นการดำเนินงานโดยกลุ่มเยาวชน

ทั้งหมด โดยผู้วิจัยอาจเป็นเพียงส่วนที่ช่วยหนุนเสริมให้การดำเนินงานสามารถก้าวหน้าโดยง่ายขึ้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังคงต้องทำการกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มอยู่บ้าง เนื่องจาก กลุ่มเยาวชนยังมีสมาธิในการทำงานที่ค่อนข้างสั้นและกิจกรรมของโรงเรียนที่มีหลากหลาย อีกทั้งโครงการต่างๆ ที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ ทำให้เยาวชนมีเวลาในการดำเนินกิจกรรมลดลง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องทำการกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวของกระบวนการดำเนินกิจกรรมในบางโอกาส

4.2.3. งบประมาณที่ใช้จัดกิจกรรม สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเยาวชนนั้น จำเป็นต้องมีส่วนสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของเยาวชน ได้แก่ ค่าอาหาร ค่าเดินทาง ค่าวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น ซึ่งนับได้ว่า เป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนเป็นไปได้อย่างราบรื่น อีกทั้งการหนุนเสริมของพี่เลี้ยงโครงการวิจัย จากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่คอยติดตามการดำเนินงานวิจัย และให้คำแนะนำแก่นักวิจัยในด้านเทคนิค หรือกระบวนการสืบค้นข้อมูลต่างๆ และเทคนิคการกระตุ้น ซึ่งให้ผู้วิจัยสามารถนำไปใช้กระตุ้นกลุ่มเยาวชน ส่งผลให้กลุ่มเยาวชนมีความตื่นตัวในการดำเนินกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

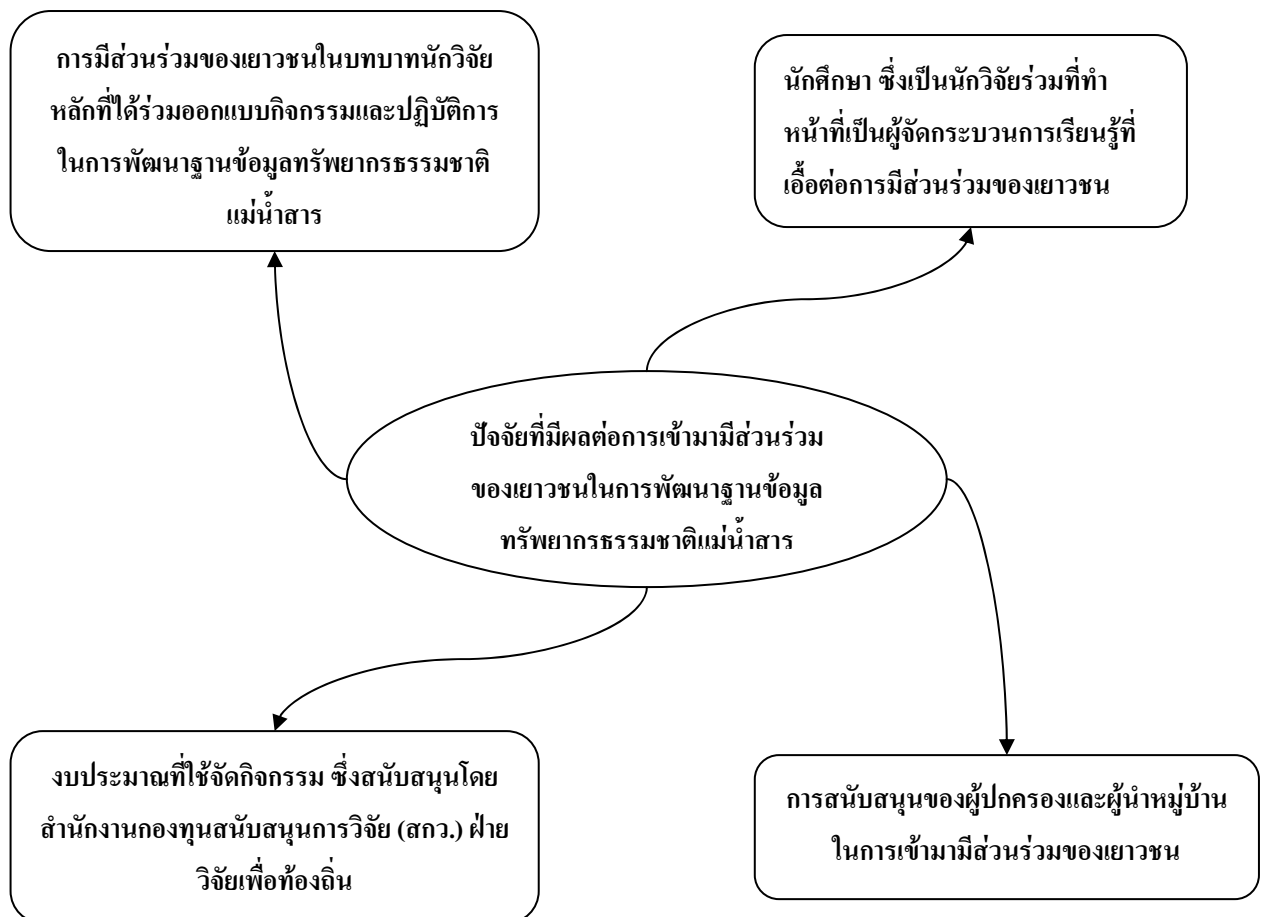
4.2.4. การสนับสนุนของผู้ปกครองและผู้ใหญ่วัยบ้านในการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน

ก. ผู้ปกครอง เป็นอีกปัจจัยที่สำคัญ เนื่องจากการเข้าร่วมของเยาวชนนั้น จำเป็นต้องได้รับการอนุญาตจากผู้ปกครองเสียก่อน โดยเยาวชนบางคนได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองในการเข้าร่วมเป็นอย่างดี แต่เยาวชนบางคนผู้ปกครองยังไม่เข้าใจในการดำเนินกิจกรรมก็ไม่อนุญาตให้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งผู้วิจัยพบว่า การที่ผู้ปกครองไม่อนุญาตนั้นมีสาเหตุมาจากการไม่เข้าใจว่า สิ่งที่ยาวชนเข้าร่วมทำกิจกรรมนั้น ได้ประโยชน์อะไรบ้าง และเยาวชนได้ไปทำกิจกรรมจริงหรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการแก้ไขโดยการเข้าไปอธิบายให้กับผู้ปกครองของเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมแต่ยังไม่อนุญาตให้เข้าร่วม เพื่อชี้แจงถึงกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์อะไร และเยาวชนได้รับประโยชน์ใดบ้าง และผู้วิจัยเข้าเยี่ยมเยียนผู้ปกครองของเยาวชนตามแต่โอกาส เพื่อแจ้งความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรม หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและรับฟังคำแนะนำในการดำเนินงาน อีกทั้งยังเข้าไปสอนการบ้านของน้องๆ เยาวชนในบางครั้งตามแต่โอกาสอำนวย

ข. ผู้นำชุมชน ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเยาวชนนั้น จำเป็นต้องแจ้งให้กับผู้ใหญ่บ้าน หรือสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับทราบ ซึ่งช่วยให้การดำเนินกิจกรรมนั้นราบรื่นยิ่งขึ้น และผู้นำชุมชนยังเป็นผู้ช่วยที่สำคัญในการทำความเข้าใจกับผู้ปกครองรวมถึงตัวเยาวชนในการดำเนินงานวิจัยด้วย

ค. หน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในพื้นที่นั้นๆ เป็นปัจจัยที่มีส่วนช่วยเสริมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม โดยการที่กลุ่มของเยาวชนเข้าร่วมทำกิจกรรมกับทางองค์การบริหารส่วนตำบล และการให้การสนับสนุนในเรื่องต่างๆ เช่น งบประมาณ และสถานที่ในการประชุม เป็นต้น

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ซึ่งสามารถสรุปปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนได้ดังแผนภูมิที่ 12

แผนภูมิที่ 6 ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่ น้ำสาร

จากปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร แสดงให้เห็นว่า ในการกำหนดแนวทางในการดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูล โดยการมีส่วนร่วมเยาวชนนั้น จำเป็นต้องคำนึงปัจจัยหลายๆ ส่วนที่ส่งผลให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน ซึ่ง

แต่ละส่วนต่างมีความสำคัญไม่ต่างกัน ทั้งการมีส่วนร่วมของเยาวชนในบทบาทนักวิจัยหลักที่ได้ร่วมออกแบบกิจกรรมและปฏิบัติการในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร สามารถนำประสบการณ์จากการเรียนรู้ และประสบการณ์การดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา นำไปปรับใช้กับการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ เพื่อป้องกันปัญหาที่เคยเกิดขึ้น ลดระยะเวลาในการลองผิดลองถูก หรือทดลองวิธีการต่างๆ ซึ่งความมุ่งมั่นในการพัฒนาศักยภาพของตัวเยาวชน ช่วยให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมมากยิ่งขึ้น เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในการดำเนินกิจกรรม นักวิจัยก็นับได้ว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นในการขับเคลื่อนให้กิจกรรมมีการเคลื่อนไหวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ใช้ในการดำเนินกิจกรรมกระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ โดยการเข้ามามีมีส่วนร่วมของเยาวชนให้มีความราบรื่นยิ่งขึ้น อีกทั้ง การให้การสนับสนุนของผู้นำชุมชนและผู้ปกครองนับว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยดี ทั้งนี้ควรมีการให้ความรู้ในเรื่องของการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแก่เยาวชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่ได้มาใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นการศึกษาเพื่อ

1. เพื่อพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
2. เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขและปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยเน้นที่การพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง การวางแผนการดำเนินกิจกรรม การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล การทดลองดำเนินการ และการสรุปบทเรียนแต่ละกิจกรรม ส่งผลให้เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเกิดกระบวนการเรียนรู้และการปฏิบัติการควบคู่กันไป ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร

ผู้วิจัยได้เข้าร่วมในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ตลอดจนการร่วมทำกิจกรรมของเยาวชนในทุกๆ วันเสาร์และอาทิตย์ หรือตามกิจกรรมที่ได้กำหนดตามแผนงาน และเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนทั้งในระดับบุคคลและกลุ่มบุคคล ตามโอกาสและความเหมาะสมตลอดระยะเวลาทำงาน เป็นการสร้างความสัมพันธ์และทำตัวเสมือนผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ตลอดระยะเวลาที่สร้างความสัมพันธ์และทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนนั้น นักวิจัยมีบทบาทหน้าที่ในการกระตุ้นประสาน และเก็บรวบรวมข้อมูลให้ได้มากที่สุด เพื่อนำข้อมูลมาประมวลวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัยด้านเนื้อหาและกระบวนการ ตามกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร ซึ่งผลการศึกษาพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

5.1. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

ก. กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

พบว่า การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สารนั้น สามารถสรุปกระบวนการการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สารได้ ดังนี้

1) ศึกษาบริบทและคั่นหานักวิจัยหลัก เป็นการศึกษาบริบทชุมชนเพื่อประมวลสภาพชุมชน และกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ และการลงพื้นที่คั่นหานักวิจัยหลักเพื่อเข้าร่วมทีมวิจัยโครงการวิจัยจากแต่ละหมู่บ้าน เพื่อร่วมกันวางแผนและกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานซึ่งสามารถสรุปวิธีการคั่นหาทีมวิจัยหลักได้ดังนี้

- 1.1) การค้นหาโดยการติดต่อผ่านทางผู้นำชุมชน
- 1.2) การค้นหาโดยผ่านทางโครงการเดิมที่มีกลุ่มอยู่
- 1.3) การค้นหาโดยการติดต่อเยาวชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โดยตรง
- 1.4) การค้นหาพร้อมกับโครงการวิจัยอื่นๆ ที่ทำงานร่วมในพื้นที่เดียวกัน

2) ทำความเข้าใจกับทีมวิจัยหลักและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับโครงการวิจัยและการร่วมเป็นทีมวิจัย เป็นการให้ข้อมูลต่างๆ ในเรื่องการค้าเนินกิจกรรมการวิจัยโดยการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมในทุกๆ ขั้นตอน ซึ่งสามารถสรุปการทำความเข้าใจกับผู้มีส่วนได้เสีย ได้ดังนี้

- 2.1) การทำความเข้าใจกับทีมวิจัยหลัก
- 2.2) การทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง
- 2.3) การทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน
- 2.4) การทำความเข้าใจกับชุมชน

3) ประมวล “ข้อมูลและองค์ความรู้” เกี่ยวกับลำน้ำแม่สารที่มีอยู่เดิม เป็นการศึกษาข้อมูลและองค์ความรู้เดิมที่ได้รับจากโครงการการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สารอย่างมีส่วนร่วม เพื่อแยกแยะข้อมูลที่ได้มีการสืบค้นให้ออกมาเป็นหมวดหมู่ และเป็นการตรวจสอบความถูกต้องในเบื้องต้น และใช้วางแผนปฏิบัติการต่อไป

4) ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับลำน้ำแม่สารที่เยาวชนสนใจเพิ่มเติม เป็นกระบวนการหลังจากที่ได้มีการประมวลข้อมูลและองค์ความรู้เดิม เพื่อประมวลข้อมูลที่ต้องการสืบค้นเพิ่มเติม จากความสนใจของกลุ่มเยาวชน

5) ออกแบบสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เป็นกระบวนการในการดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม โดยการสร้างเครื่องมือช่วยเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ และได้ทำการปรับปรุงเป็นแบบสอบถาม โดยการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการคิดประเด็นที่ต้องการสืบค้นเพิ่มเติม

6) วิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน ทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหาในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ และด้านกระบวนการที่ได้มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยเยาวชนที่เข้าร่วมในกิจกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร

7) ฝึกอบรมการใช้โปรแกรมท้องถิ่นไทย เป็นขั้นตอนในการศึกษาเรียนรู้วิธีการใช้โปรแกรมท้องถิ่นไทย และเป็นการศึกษาองค์ประกอบของโปรแกรมท้องถิ่นไทย เพื่อใช้ในการปรับปรุงให้เหมาะสมต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น

8) พัฒนาโปรแกรมฐานข้อมูลใหม่ที่เหมาะสมมากขึ้น โดยใช้โปรแกรม Microsoft Access เป็นขั้นตอนของการค้นหาและพัฒนาโปรแกรมที่มีความเหมาะสมมากขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการใช้โปรแกรมท้องถิ่นไทย และให้ได้ฐานข้อมูลที่ตรงตามความต้องการของกลุ่มเยาวชน และการนำไปใช้ประโยชน์มากยิ่งขึ้น

9) นำเข้าข้อมูล เป็นการนำเข้าข้อมูล ทั้งจากข้อมูลที่มีอยู่เดิมจากโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สาร และที่ได้จากการดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมของทีมวิจัยเยาวชน บันทึกลงในโปรแกรมที่ได้พัฒนาขึ้น

10) สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สารด้านเนื้อหาและกระบวนการ เป็นการสรุปขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ให้เป็นระบบทั้งในด้านเนื้อหาและกระบวนการ ภายหลังจากที่ได้มีการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร และยังเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงและความถูกต้องของข้อมูลไปด้วย เพื่อนำมาหาข้อสรุปอีกครั้งนำเสนอเป็นข้อค้นพบต่างๆ ในงานวิจัยชิ้นนี้ และมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัย

11) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร เพื่อให้เยาวชนได้วิเคราะห์ถึง ปัญหา อุปสรรค หรือสิ่งต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันทั้ง คน องค์กร

สิ่งแวดล้อม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร

ข. เจอนใจและปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร

ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สารนั้นสามารถสรุปได้ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของเยาวชนในบทบาทนักวิจัยหลักที่ได้ร่วมออกแบบกิจกรรมและปฏิบัติการในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร ได้แก่

- 1.1) ความเข้าใจของเยาวชนต่อความสำคัญของการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร
- 1.2) การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการ
- 1.3) การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการปฏิบัติตามบทบาทที่สมัครใจทำ
- 1.4) การพัฒนาศักยภาพของตัวเยาวชนในการทำการวิจัย
- 1.5) ความสัมพันธ์ของทีมวิจัยเยาวชน
- 1.6) ความสนใจของเยาวชน
- 1.7) อายุ

2) นักศึกษา ซึ่งเป็นนักวิจัยร่วมที่ทำหน้าที่เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของเยาวชน ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในการศึกษาวิชานั้นมี 2 ระดับ คือ ระดับร่วมปฏิบัติ และระดับสังเกตการณ์

3) งบประมาณที่ใช้จัดกิจกรรม สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ้ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปได้อย่างราบรื่น โดยมีพี่เลี้ยงคอยติดตามการดำเนินงานและให้คำแนะนำแก่ทีมวิจัย

4) การสนับสนุนของผู้ปกครองและผู้นำหมู่บ้านในการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน ได้แก่

- 4.1) ผู้ปกครอง
- 4.2) ผู้นำชุมชน
- 4.3) หน่วยงานในพื้นที่

ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สารที่เกิดขึ้น นับได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนา

ฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร และแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้เกิดฐานข้อมูลลำน้ำแม่สารที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และสร้างความสามัคคีแก่เยาวชนในพื้นที่ริมแม่น้ำสาร และเกิดกลุ่มเครือข่ายเยาวชนในการอนุรักษ์ลำน้ำแม่สาร ซึ่งเป็นส่วนสำคัญให้เกิดการผลักดันให้กลุ่มเยาวชนมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง

ค. การเรียนรู้ของเยาวชน

สำหรับกลุ่มเยาวชนทั้งแกนนำและกลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมแล้ว บนเส้นทางการเรียนรู้ในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาตินั้น เยาวชนได้เรียนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของชุมชน และข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับลำน้ำแม่สาร เช่น การใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสาร การตรวจวัดคุณภาพน้ำ ก็ได้จากการเข้าร่วมในงานวิจัยโครงการกระบวนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สารอย่างมีส่วนร่วมที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่อยู่บ้างบางส่วน แต่ข้อมูลเหล่านี้อยู่กระจัดกระจายไม่เป็นหมวดหมู่ ผู้วิจัยร่วมกับเยาวชนจึงใช้โอกาสนี้ในการสำรวจข้อมูลลำน้ำแม่สาร และเพิ่มเติมข้อมูลเหล่านั้นลงในข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว และทำการวิเคราะห์สังเคราะห์จัดเป็นหมวดหมู่ในฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร ได้เป็นฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ 6 ด้านหลักๆ คือ 1) ฐานข้อมูลด้านชุมชน 2) ฐานข้อมูลด้านสังคม 3) ฐานข้อมูลด้านสาธารณสุข 4) ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติ 5) ฐานข้อมูลด้านเศรษฐกิจ และ 6) ฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการ โดยในตอนท้ายของการดำเนินกิจกรรม ทีมวิจัยจัดให้มีเวทีการนำเสนอและตรวจสอบข้อมูลจากฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ทั้ง 6 ด้านนี้ ซึ่งผู้เข้าร่วมมีทั้ง ผู้นำหมู่บ้าน ผู้ปกครอง และผู้รู้ของชุมชน เป็นโอกาสให้เยาวชนได้นำบันทึกของตน แบบสำรวจ และฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร ที่ได้จาก กิจกรรมการสำรวจข้อมูล และฐานกิจกรรม ฐานความรู้ มาทบทวนและตรวจสอบไปพร้อมๆ กับผู้ใหญ่ จากเยาวชนที่แต่เดิมไม่ค่อยให้ความสนใจในสภาพของแม่น้ำสารสักเท่าไร มาเป็นเยาวชนที่มุ่งมั่น ปกป้องและดูแลผืนน้ำอันเป็นสิ่งที่หล่อเลี้ยงตนเอง ครอบครัว และชุมชนมานานแสนนาน ให้อยู่ต่อไปตราบนานชั่วลูกชั่วหลาน

จากการเข้าร่วมในโครงการวิจัย “การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน” พบว่า การพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชน นอกจากผ่าน การทดลองปฏิบัติจริงแล้ว การส่งเสริมและความรู้ในการจัดเวทีการประชุมต่างๆ ยังเป็นอีกแนวทาง ในการพัฒนาศักยภาพของตัวเยาวชนได้อีกด้วย ซึ่งกิจกรรมของโครงการทุกๆ กิจกรรมเน้นให้มีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับธรรมชาติของเยาวชนที่ให้ความสำคัญสนุกสนาน ความตื่นเต้น ไปพร้อมๆ กับสาระความรู้ เช่น การเล่นเกม การแข่งขัน การให้ความรู้และฝึกฝนไหวพริบเกี่ยวกับ

เรื่องราวของแม่น้ำสารผ่านการเล่านิทาน หรือกิจกรรมเชิงศิลปะ ที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ เช่น การวาดรูปแม่น้ำสารในจินตนาการ

นอกจากนี้ การสรุปงานหลังสิ้นสุดกิจกรรมแต่ละกิจกรรม ยังเป็นโอกาสฝึกเด็กและเยาวชนให้กล้าแสดงออก เช่น นางสาวกมล อุปเวียง แม่ของน้องดาว บ้านทุ่งยาวเหนือ ได้สะท้อนถึงพัฒนาการของเยาวชนที่เติบโตจากโครงการว่า “พูดเก่งกันหลายคน จากแต่ก่อนวิ่งหนีไม่กล้าเข้าใกล้” จากคำพูดนี้สะท้อนให้เห็นว่า ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น รับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของเยาวชนในชุมชน และพร้อมยื่นมือเข้ามาสนับสนุน เป็นการให้คุณค่าของเด็กจากภายนอก แต่ภายในตัวเยาวชนพวกเขาค้นพบคุณค่าใหม่ในตัวอย่างไรบ้าง

เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ สามารถชี้ให้เห็นพัฒนาการของเยาวชนที่เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนเกษตรในตำบลป่าสัก ยกตัวอย่างเช่น นิกธ แสงศรีจันทร์ น้องใหม่ ซึ่งเป็นเยาวชนแกนนำบ้านจำบอน ตำบลศรีบัวบาน ผู้วิจัยได้ค้นพบน้องใหม่ครั้งแรกในการดำเนินกิจกรรมเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการสัมมนา ณ วัดทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน ซึ่งน้องใหม่ในครั้งแรกๆ นั้นเห็นได้ว่าเป็นคนที่กล้าแสดงออก แต่การเรียบเรียงคำพูดหรือความคิดนั้นอาจยังไม่ค่อยเป็นระบบเท่าใดนัก พอน้องใหม่ได้เริ่มเข้าร่วมกระบวนการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร ทำให้น้องใหม่มีการไตร่ตรองข้อมูลในการแสดงออกหรือนำเสนอที่ดีมากยิ่งขึ้น สามารถวิเคราะห์กระบวนการหรือข้อมูลต่างๆ ได้ และสามารถเขียนแผนโครงการวิจัยต่าง ๆ ได้ และสามารถเข้าใจถึงกระบวนการของงานวิจัยเพิ่มขึ้น

ส่วน น้องดาว- จุฑาทิพย์ อุปเวียง ประธานกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาว หมู่ 12 ได้เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้านมาก่อน และมีความเป็นผู้นำ ได้เข้าร่วมโครงการในหลายโครงการ ซึ่งเป็นการขัดเกลาศักยภาพในตัวที่มีอยู่แล้วให้มีโดดเด่นมากขึ้นมีกระบวนการคิดวิเคราะห์ และวางแผนการทำงานได้ดียิ่งขึ้น ทำให้มีโอกาสได้เข้าเป็นแกนนำของกลุ่มกิจกรรมชุมนุมของโรงเรียน และเป็นคณะกรรมการนักเรียนของโรงเรียน ซึ่งน้องดาวได้สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของตนเองและกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านว่า “....พวกเราเปลี่ยนแปลงไป การเข้าร่วมโครงการขัดเกลาให้เราเป็นคนดี รักในสิ่งที่หล่อเลี้ยงชุมชนของเรา ภาพต่างๆ ที่ไม่ดีในชุมชนมันลดลงไป ภูมิในตรงนี้ ที่พวกเรามีความรับผิดชอบ รู้จักหน้าที่ที่ควรจะเป็น และทำให้พ่อแม่ไม่ต้องเป็นห่วง...”

เด็กหลายคนยามอยู่บ้านกับพ่อแม่ นั้นไม่ค่อยกล้าแสดงออก ทำให้พ่อแม่ต้องคอยช่วยตัดสินใจ แต่พอออกมาจากพ่อแม่ ทำให้เขามีความสามารถที่ไม่แตกต่างจากเด็กคนอื่น ๆ แต่พ่อแม่ไม่ค่อยเชื่อ เป็นห่วง ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมผู้วิจัยแนะนำให้เยาวชนเชิญชวนพ่อแม่มาดู หรือพ่อแม่บางคนก็คอยมาติดตามลูก แต่ลูกไม่ยอมให้มา เพราะอายเพื่อน ซึ่งเด็กบางคนพ่อแม่เป็นห่วงกลัวว่าลูกไปลำบาก หรือทำสิ่งที่ไม่ดี กลัวว่าเสียคน แต่ปัจจุบันนี้ เมื่อได้มาเห็นและรู้ว่าเยาวชนได้

ไปทำอะไรที่ดีๆ ที่พวกเขาไม่เคยทำ ไม่เคยเห็น ก็ทำให้พ่อแม่สบายใจขึ้น และปล่อยวางให้เยาวชนมาเข้าร่วมมากขึ้น

น้องนุ่น หรือ น.ส. พัทธพร ชันนา แกนนำเยาวชนบ้านจำจิมัด สาวน้อยที่ดูหัวๆ คล้ายผู้ชาย วิจัย ซึ่งในครั้งแรกที่พบกันนั้นน้องนุ่นไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น ไม่ค่อยพูด เวลาผู้วิจัยถามน้องมีอาการเฉยๆ รอให้เพื่อนตอบก่อนแล้วก็ตอบตามเพื่อน แต่ว่าปัจจุบันหลังจากเข้าร่วมโครงการน้องนุ่นได้มีการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติอย่างสม่ำเสมอ ทำให้แต่ละเวทีที่น้องนุ่นเข้าร่วมส่งผลให้เริ่มกล้าแสดงออกมากขึ้น จากที่เป็นสมาชิกกลุ่ม น้องนุ่นเริ่มมีบทบาทภายในกลุ่มมากขึ้น กลายมาเป็นหัวหน้ากลุ่ม น้องนุ่นมีความเป็นผู้นำมากขึ้น มีความรับผิดชอบมากขึ้น และมีกระบวนการในการเรียบเรียงและวางแผนโครงการได้ดีขึ้น ซึ่งเห็นจากการที่น้องนุ่นเป็นผู้เขียนโครงการในการขอรับทุนจากแหล่งสนับสนุนต่างๆ ในพื้นที่

จากเยาวชนที่ไม่รู้จักชุมชนของตนเอง หรืออย่างมาก็รับรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ นิดหน่อย จากเยาวชนที่มีหน้าที่ในการเรียนหนังสือ ใช้เวลาว่างไปกับการเล่นเกมคอมพิวเตอร์ การรวมกลุ่มเล่นกันไปวันๆ จากเยาวชนที่แทบไม่รู้จักกันในชุมชนใกล้เคียง เพราะไม่มีกิจกรรมใดๆ ให้ต้องมาเกี่ยวข้องกัน นอกจากเยาวชนที่เรียนหนังสือห้องเดียวกัน มาเป็น เยาวชนที่พบคุณค่าและความสามารถในตัวเอง ผ่านการสำรวจลำน้ำแม่สาร การเปลี่ยนแปลงในตัว of เยาวชนนั้น พวกเขา รู้สึกได้ด้วยตนเอง ก่อนที่คนภายนอกมาบอก และผ่านการยกย่องใดๆ ศักยภาพที่เพิ่มขึ้นของเยาวชนเหล่านี้ กล่าวได้ว่าเป็นการรับ-ส่ง ไม้ อย่างเหมาะสมกันระหว่างทีมวิจัยเยาวชนและผู้ใหญ่ในชุมชน ซึ่งนับว่าเป็นการสร้างพื้นที่ในการแสดงออก และการนำใช้ “ทุน” ทางทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ในชุมชนได้อย่างเหมาะสม

ตารางที่ 8 สรุปการเรียนรู้ของเยาวชนจากการเข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มแกนนำเยาวชน	กลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วม
1) ความกล้าคิดกล้าแสดงออกที่มากขึ้น	1) มีความรู้เกี่ยวกับชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติในด้านต่างๆ ของตนเองมากยิ่งขึ้น
2) มีความเป็นผู้นำมากขึ้น	2) เรียนรู้ทักษะในการเก็บข้อมูล
3) การคิดวิเคราะห์ไตร่ตรองได้ดีขึ้น	3) เรียนรู้ทักษะการนำเข้าสู่ข้อมูล
4) มีการวางแผนงานที่รัดกุมมากขึ้น	4) กล้าคิดและกล้าทำมากขึ้น
5) มีการทำงานเป็นทีมและเป็นระบบมากขึ้น	5) มีความรักความหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้านตนเองมากขึ้น
6) มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ที่ตนเองได้รับมากขึ้น	

กลุ่มแกนนำเยาวชน	กลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วม
7) เรียนรู้ทักษะในการเก็บข้อมูล และการใช้ประโยชน์ข้อมูล 8) ได้เรียนรู้การเป็นวิทยากรกระบวนการ 9) เรียนรู้การใช้และพัฒนาโปรแกรมฐานข้อมูลเบื้องต้น 10) ได้รับความรู้และได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง 11) ได้เรียนรู้ในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 12) เรียนรู้วิธีการเขียนโครงการในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อขอรับทุนสนับสนุนได้	6) ได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้แบบสอบถามในการสัมภาษณ์ 7) ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

ง. การเรียนรู้ของผู้วิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาในการทำความคุ้นเคยกับพื้นที่ รวมถึงการทำงานในพื้นที่เป็นระยะเวลาประมาณ 1 ปี 8 เดือน จากการที่โครงการวิจัยนี้ได้เข้าไปกระตุ้นและดำเนินการทั้งที่เกิดโดยตรงจากโครงการ คือ กระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร ฐานข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและนำเข้าของเยาวชน และที่เกิดต่อเนื่องตามมา ทั้งที่เกี่ยวกับแม่น้ำ เกี่ยวกับเยาวชน ตลอดไปถึงเรื่องการค้าเนินกิจกรรมประเพณีต่างๆ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ผู้วิจัยได้เรียนรู้จากการทำงานร่วมกันในพื้นที่ สามารถสรุปได้ ดังนี้

หลังจากผ่านประสบการณ์ในการดำเนินงานต่างๆ ทั้ง ในเวทีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหลายๆ เวที การลงปฏิบัติในพื้นที่จริง และการพูดคุยกับพี่เลี้ยงโครงการวิจัย ไม่ว่าจะเป็น การสร้างความสัมพันธ์และปรับตัวให้เข้ากับชุมชน การประสานงานกันชุมชน การทำงานร่วมกับชุมชน การเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่ ทักษะในการลงพื้นที่เพื่อวิเคราะห์ชุมชน ทักษะในการจับประเด็นสำคัญๆ ในการจัดประชุม หรือในวงการพูดคุย ทักษะการเขียนแผนที่ทางความคิด ทักษะในการพูดต่อหน้าชุมชน ทักษะการจัดกระบวนการต่างๆ รวมทั้งทักษะที่เรียนรู้พร้อมๆ กับกลุ่มเยาวชน เช่น การพัฒนาแบบสอบถาม การสร้างฐานข้อมูล เป็นต้น จากสิ่งต่างๆ เหล่านี้ที่ผ่านเข้ามา ทำให้ตัวผู้วิจัยพบการเปลี่ยนแปลงในตัวเองว่า “สามารถเข้าใจคำถามได้มากขึ้น ตอบตรงคำถามมากขึ้น จับประเด็นได้ดีขึ้น รู้จักการคิดต่อและคิดเชื่อมโยงได้ ทั้งยัง

สามารถคิดและพูดอย่างเป็นระบบมากขึ้น เมื่อมองย้อนกลับไป ทำให้สามารถเข้าใจได้มากขึ้นว่า ระยะเวลาในการพัฒนาโจทย์วิจัยนั้นทำไมถึงต้องใช้เวลาเนิ่นนานมาก ๆ เนื่องจากทั้งความเข้าใจ และความสามารถในการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของผู้วิจัยในตอนนั้น ไม่ได้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ และไม่สามารถสื่อสาร หรือคิดได้อย่างเป็นระบบเช่นทุกวันนี้” ซึ่งจากประสบการณ์ในครั้งนี้ยัง สอนให้ตัวผู้วิจัยต้องทำงานอย่างเป็นระบบมากขึ้น “การเรียนรู้การทำงานวิจัยจริงๆ ทำให้รู้วิชาการ ได้แนวทางในการเคลื่อนไหวงาน ไม่ทำงานแบบมั่วๆ รู้จักการบันทึก การเรียบเรียงประสบการณ์ การ ถอดบทเรียน และรู้จักการประเมินผลการทำงาน ทั้งของตนเองและผู้ร่วมงาน” นอกจากนี้ในการ ทำงานร่วมกับชุมชนนั้น ยอมรับว่า “ต้องใช้ความอดทน ต้องใจกว้าง ต้องยอมรับความคิดเห็นของ คนอื่น ต้องร่วมมือกัน จัดการคน แบ่งงานกัน ต้องรู้จักศึกษาคนอื่น ว่าเขาถนัดในสิ่งไหน แล้วเรา สามารถแบ่งงานแบบใดให้ ต้องรู้จักเชื่อใจคนอื่นในการทำงาน ไม่เช่นนั้นจะเกิดการกังวล”

นอกจากนี้การทำงานร่วมกับกับผู้ใหญ่ที่อายุน้อยนั้นค่อนข้างแตกต่างกับเยาวชนที่สามารถเรียนรู้และ เข้าถึงได้ง่ายกว่า เนื่องจากพบว่า ผู้ใหญ่แต่ละคนไม่เหมือนกัน ต้องรู้จักจังหวะในการเข้าและ จังหวะในการถอย ในการเข้าหาผู้ใหญ่ในบางคนนั้น บางคนเมื่อเห็นครั้งแรกดูน่ากลัวและไม่กล้า เข้ามาติดต่อ แต่เมื่อได้เข้ามาทำงานด้วยกันก็ทำให้เห็นในอีกหลายๆ แง่มุมของผู้ใหญ่มากขึ้น และรู้ว่าควรใช้วิธีการใดที่เหมาะสมในการทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ในพื้นที่

จากการเรียนรู้จากการทำงานวิจัยทั้งหมดนี้ นับเป็นประสบการณ์ที่ทำให้การศึกษาในระดับ ปริญญาโทเกิดประโยชน์ คุณค่า และความภาคภูมิใจต่อตัวผู้วิจัยมาก เนื่องจากการทำวิทยานิพนธ์ ขึ้นนี้ ทำให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างแท้จริง คือ ชุมชนได้รับประโยชน์จากผลการทำงานวิจัย อีกทั้งผู้วิจัยยังสร้างความตระหนักต่อความสำคัญของสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในชุมชน และความรู้สึกลอยลางมี ส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่อไป

5.2. อภิปรายผลการศึกษา

ก. กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

จากการศึกษา พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่ สาร นั้น ได้แบ่งขั้นตอนออกเป็น 11 ขั้นตอน ดังนี้ (1) ศึกษาบริบทชุมชนและค้นหาทีมวิจัยหลัก (2) ทำความเข้าใจกับทีมวิจัยหลักและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับโครงการวิจัยและการร่วมเป็นทีม วิจัย (3) ประมวล “ข้อมูลและองค์ความรู้” เกี่ยวกับลำน้ำแม่สารที่มีอยู่เดิม (4) ประมวลข้อมูล

เกี่ยวกับลำน้ำแม่สารที่เยาวชนสนใจเพิ่มเติม (5) ออกแบบสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพิ่มเติม (6) วิเคราะห์ข้อมูล (7) ฝึกอบรมการใช้โปรแกรมท้องถิ่นไทย (8) พัฒนาโปรแกรมฐานข้อมูลใหม่ที่เหมาะสมมากขึ้น โดยใช้โปรแกรม Microsoft Access (9) นำเข้าข้อมูล (10) สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สารด้านเนื้อหาและกระบวนการ (11) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน ซึ่งจากกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สารดังที่กล่าวมานั้น มีความสอดคล้องกับของ อकिन (2531) อ้างถึงใน ทศพล (2538) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนบท ในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนนั้น การเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของกระบวนการกลุ่ม ซึ่งสามารถจำแนกขั้นตอนต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่วิธีขั้นตอนที่ 1 เป็นการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน วิเคราะห์ชุมชน ค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนร่วมกัน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้เรียนรู้สภาพของชุมชน วิถีชีวิต สังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน ขั้นตอนที่ 2 เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาปัญหา สาเหตุของปัญหาเรียบร้อยแล้ว ก็นำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้ ขั้นตอนที่ 3 เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนา หรือเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุ อุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอก ขั้นตอนที่ 4 เป็นขั้นการใช้ประโยชน์จากกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งขั้นตอนนี้ประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้ความสามารถในการนำเอาผลจากกิจกรรมมาใช้ให้เกิดผลประโยชน์ได้อย่างเต็มที่เป็นการพัฒนาศักยภาพของประชาชนหรือองค์กรชุมชนในการพึ่งตนเองให้สูงขึ้นและควบคุมทางสังคม ขั้นตอนที่ 5 เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการแจกจ่ายผลประโยชน์จากกิจกรรมการพัฒนาในชุมชนในพื้นที่ที่เท่าเทียม เสมอภาคกัน และขั้นตอนที่ 6 เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการพัฒนาที่ได้ดำเนินการไปแล้วนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป นอกจากนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานหรือกิจกรรมพัฒนาของชุมชนทุกขั้นตอนนี้ อยู่บนพื้นฐานการตัดสินใจร่วมกันของประชาชนในรูปกระบวนการกลุ่มหรือ

รูปองค์กรชุมชน เป็นส่วนสำคัญที่สามารถพัฒนาชุมชนให้ถึงขั้นพึ่งพาตนเองได้ นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่เสริมสร้างให้องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการพัฒนาชุมชนชนบทได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาพบว่า ในระยะแรกของการดำเนินงานวิจัย ผู้วิจัยเข้าพบเยาวชนเฉพาะในการประชุมเท่านั้น ขาดในเรื่องการทำความคุ้นเคยกับเยาวชนและชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความไม่เข้าใจของชุมชนว่าการเข้ามาของผู้วิจัยทำให้เกิดประโยชน์อย่างไร เพราะการเรียกประชุม ทำให้ชุมชนต้องเสียเวลาในการทำกิจกรรมอื่นๆ ทำให้ผู้วิจัยต้องกลับมาทบทวน และเปลี่ยนวิธีในการทำงานเสียใหม่ โดยการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เพื่อเพิ่มความคุ้นเคยและการเป็น “ส่วนหนึ่ง” ของชุมชนให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมจากเยาวชนและชุมชน แต่ในการดำเนินกิจกรรมของเยาวชน ยังพบว่าเยาวชนยังมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในส่วนของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นยังไม่มากเท่าที่ควร แต่เยาวชนให้ความร่วมมือดีในการร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ สอดคล้องกับการศึกษาของ วรณิการ์ (2539) พบว่าประชาชนเข้าร่วมในระดับปฏิบัติการมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับเข้าร่วมในลักษณะอื่นๆ เช่น การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมติดตาม และประเมินผล

หลังจากที่ได้มีการดำเนินการประชุมและทำความคุ้นเคยกับกลุ่มเยาวชนไปได้สักระยะหนึ่ง พบว่า ในการประชุมแต่ละครั้งนั้น แกนนำเยาวชนที่มีบทบาทในการประชุมของแต่ละหมู่บ้าน มีประมาณ 3-4 คนเท่านั้น ซึ่งเยาวชนที่มีบทบาทนั้นส่วนใหญ่เป็นเยาวชนที่กล้าแสดงออก และเป็นแกนนำที่เป็นที่ยอมรับของเยาวชนในชุมชนอยู่แล้ว และเยาวชนในกลุ่มนี้ยังมีการทำกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียนที่ตนเองเรียนอยู่ ซึ่งการแสดงความคิดเห็นของเยาวชนคนอื่นๆ ในที่ประชุม โดยมากเป็นการพูดคุยกันในกลุ่ม แล้วจึงเป็นแกนนำเยาวชนที่นำเสนอออกมา

จากการเชื่อมประสานกันระหว่างผู้วิจัยกับชุมชนในช่วงแรกที่เป็นไปด้วยความลำบาก เนื่องจากเยาวชนยังไม่คุ้นเคยกับผู้วิจัย และการที่ผู้ปกครองเยาวชนบางคนยังไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานวิจัยเท่าไร จึงยังไม่ค่อยไว้วางใจให้เยาวชนมาเข้าร่วมกับผู้วิจัย ต่อมาผู้วิจัยได้เริ่มปรับตัวและมีความคุ้นเคยกับเยาวชนมากขึ้น จากการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งการร่วมลงสำรวจชุมชน การจัดกิจกรรมวันเด็กให้กับเยาวชน หรือการเข้าร่วมประเพณีต่างๆ ทำให้สามารถสร้างความคุ้นเคยกับเยาวชนและชาวบ้านได้เร็วขึ้น การเข้าไปอธิบายกับผู้ปกครองของเยาวชนที่ประสบปัญหาผู้ปกครองไม่ให้เข้าร่วมก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหานี้ได้ ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยได้รับความไว้วางใจจากผู้ปกครองมากขึ้น โดยการอนุญาตให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม แต่บางคนอาจต้องไปปรับที่บ้านด้วยตนเอง การแสดงออกของเยาวชนในการเข้าร่วมกิจกรรมก็มีเพิ่มมากขึ้น ในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ อย่างเป็นธรรมชาติกับผู้วิจัยมากขึ้น แต่การแสดง

ความคิดเห็นในเวทียังคงมีไม่มากนัก จากการสะท้อนของเยาวชนบางคนพบว่า การที่เยาวชนนั้น ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในเวทีนั้น กลัวว่าอาจแสดงความคิดเห็นที่ผิด หรือไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน และอาจถูกล้อเลียน ทำให้ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น

ทั้งนี้เห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สารนี้ ได้นำลักษณะสำคัญของกระบวนการเรียนรู้มาปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของเยาวชน กล่าวคือ เป็นการนำแนวทางกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาฐานข้อมูลมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการร่วมกันวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาฐานข้อมูล รวมถึงปัญหาอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้ง เพื่อหาข้อสรุปในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป การเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนซึ่งเป็นการวิเคราะห์จากการสรุปบทเรียนหลังดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้ง ช่วยให้เยาวชนได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนากระบวนการดำเนินกิจกรรมจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง อีกทั้งการประสานความช่วยเหลือจากองค์กร หน่วยงาน หรือชุมชน ต่างเป็นส่วนช่วยให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยความสะดวกราบรื่น ซึ่งการประสานงานหรือการสร้างเครือข่ายในการดำเนินการนั้น ได้มาจากการวิเคราะห์สังเคราะห์ และการสรุปบทเรียนแต่ละครั้ง การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน หรือหน่วยงานต่างๆ ทำให้ได้มีโอกาสพบกับผู้ที่มีแนวโน้มในการดำเนินกิจกรรมที่เหมือนหรือคล้ายคลึง ซึ่งทำให้เกิดเป็นเครือข่ายของการร่วมมือกัน กระบวนการเรียนรู้นี้เป็นส่วนสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร สามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น และเป็นปัจจัยในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ สลิยา (2537) พบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในขั้นตอนการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ขั้นตอนการวางแผนดำเนินงาน ขั้นตอนการลงทุนและปฏิบัติ และขั้นตอนการติดตามประเมินผล ผลการศึกษาเชิงปริมาณพบว่าชาวบ้านมีส่วนร่วมน้อย แต่การศึกษาเชิงคุณภาพยืนยันได้ว่าชาวบ้านมีส่วนร่วมในขั้นตอนการมีส่วนร่วมทั้งสี่ขั้นตอนอย่างมาก ทั้งนี้เพราะชาวบ้านมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการเป็นส่วนมาก จึงทำให้ไม่สามารถวัดด้วยข้อมูลเชิงปริมาณได้

จากการเข้าไปศึกษาการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ นั้น ในช่วงแรกของการพัฒนาโจทย์การวิจัย ซึ่งมีฐานแนวคิดในการดำเนินงานวิจัย เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสืบค้น และอยู่ในรูปของเอกสารที่ยากต่อการสืบค้น ทำให้เกิดความคิดในการค้นหาโปรแกรมเพื่อใช้สร้างฐานข้อมูลเพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้น และมีสมมุติฐานในการเลือกกลุ่มเป้าหมายคือ “เยาวชนน่าจะมีความสนใจในการพัฒนาโปรแกรมฐานข้อมูล ซึ่งเป็นเทคโนโลยี

ทางด้าน IT ที่ทันสมัย” แต่จากการที่ได้มีการปฏิบัติการตามแผนการดำเนินงานที่วางในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติไปได้ในระดับหนึ่ง พบว่า “สิ่งที่เยาวชนนั้นให้ความสนใจไม่ใช่โปรแกรมฐานข้อมูล แต่เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่า โดยเฉพาะกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการที่เยาวชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผนการจัดกิจกรรม การดำเนินกิจกรรม ไปจนกระทั่งถึงขั้นตอนของการสรุปกิจกรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เยาวชนได้เข้ามารวมกลุ่มเพื่อแสดงศักยภาพ แสดงความคิดเห็นของตนเองให้คนรอบข้างได้ประจักษ์ และรับรู้ถึงความสามารถของตัวเยาวชนแต่ละคน” จากสิ่งที่ค้นพบนี้ ทำให้เกิดกิจกรรมในการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูล เป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างพื้นที่ในการแสดงออกในด้านความสามารถในการบริหารจัดการการดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และเป็นการแสดงความสามารถให้ผู้ใหญ่ในชุมชนได้เห็นถึงการพัฒนาการของเยาวชนจากการเข้าร่วมงานวิจัย เพื่อให้เกิดการยอมรับและการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง และหน่วยงานในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และเป็นแนวทางในการสร้างความยั่งยืนของกลุ่มเยาวชนต่อไป

จากการดำเนินกิจกรรมงานวิจัยครั้งนี้ พบว่า การสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนนั้น บทบาทของผู้วิจัย ไม่ได้มีเพียงแค่ 1) การกระตุ้นสมาชิก เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับทีมวิจัย 2) การติดต่อประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงาน 3) การหาข้อมูลที่เป็นและเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมมาแลกเปลี่ยนและเพิ่มเติมให้กับเยาวชน 4) การติดตามผลการดำเนินกิจกรรม 5) การสอบถามข้อมูล เพื่อให้ทราบสถานการณ์ของกลุ่มเยาวชนอย่างต่อเนื่อง 6) การคืนข้อมูลสู่ชุมชน เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ให้กับชุมชน เท่านั้น แต่ผู้วิจัยยังมีบทบาทอื่นๆ ที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัย และเยาวชน อาทิเช่น เป็นพี่ เป็นเพื่อน เป็นครู เป็น Bodyguard ซึ่งบทบาทเหล่านี้ เป็นสิ่งสำคัญและวิธีการในการสร้างความเชื่อมั่นในตัวของผู้วิจัยกับผู้ปกครองของเยาวชนในการขอความร่วมมือในการอนุญาตให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมงานวิจัยนี้ และผู้วิจัยต้องแสดงเป็นบทบาทอะไรนั้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่พบเจอ ในบางครั้งเยาวชนได้ประสบปัญหาที่นอกเหนือจากกระบวนการวิจัย อาทิเช่น เรื่องการเรียน ผู้วิจัยก็ต้องแสดงในบทบาทของครูในการสอนการบ้าน หรือทบทวนบทเรียนให้กับเยาวชน เนื่องจากการเรียนเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน เพราะถ้าเยาวชนมีผลการเรียนที่ไม่ดี ผู้ปกครองก็ไม่อนุญาตให้เข้าร่วมกิจกรรม หรือแม้กระทั่งเรื่องส่วนตัวต่างๆ หากเยาวชนได้นำมาปรึกษากับตัวผู้วิจัยแล้ว ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่สามารถละเลยได้ในการทำวิจัยร่วมกับเยาวชน ผู้วิจัยอาจต้องแสดงในบทบาทของการเป็นพี่ หรือเป็นเพื่อน เพื่อคอยให้คำปรึกษากับปัญหาที่เยาวชนพบเจอ และคอยให้คำแนะนำสั่งสอนให้เยาวชนดำเนินชีวิตไปในหนทางที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป ซึ่งเห็นได้ว่าการทำวิจัยร่วมกับเยาวชนนั้น ไม่เพียงแต่ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานวิจัยแล้วก็ถือว่าเสร็จสิ้นภารกิจ แต่การประทับประ

ครองดูแลกลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมให้อยู่ในเส้นทางที่เหมาะสมก็นับว่าเป็นสิ่งสำคัญไม่น้อยไปกว่าผลการวิจัยที่ได้รับเช่นกัน

ข. ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร

ในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ปัจจัยที่สนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร สามารถแบ่งได้ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของเยาวชนในบทบาทนักวิจัยหลักที่ได้ร่วมออกแบบกิจกรรมและปฏิบัติการในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร ได้แก่ (ก) ความเข้าใจของเยาวชนต่อความสำคัญของการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร (ข) การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการตัดสินใจ (ค) การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการปฏิบัติตามบทบาทที่สมัครใจทำ (ง) การพัฒนาศักยภาพของตัวเยาวชนในการทำการวิจัย (จ) ความสัมพันธ์ของเยาวชน (ฉ) ความสนใจของเยาวชน และ (ช) อายุ สำหรับเยาวชนนั้น เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่อยู่ในช่วงวัยแห่งการเรียนรู้ทั้งด้านวิชาการ และด้านวิถีชีวิต เป็นกลุ่มคนที่เติบโตขึ้นไปเป็นผู้ใหญ่ และกำลังหลักของชุมชนต่อไป ในการพัฒนากลุ่มเยาวชนให้มีแนวทางในการดำเนินที่ถูกต้องและเป็นการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนที่เหมาะสมนั้น จำเป็นต้องมีการศึกษาพฤติกรรมในการแสดงออกของเยาวชน ซึ่งพฤติกรรมต่างๆ นั้น เกิดจากปัจจัยภายในของเยาวชนโดยที่ สิริพันธุ์ (2544) ได้กล่าวถึงปัจจัยภายในตัวเยาวชนว่า เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมและการเกิดความคิดสร้างสรรค์ จากลักษณะธรรมชาติของวัย ได้แก่ (1) ความกระตือรือร้น อยากเรียน อยากรู้ และสนใจติดตามสิ่งต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะชอบสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ พร้อมรับและเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบ สำรวจ ทดลอง และมีประสบการณ์ด้วยตนเอง (2) พัฒนาด้านร่างกาย สมองและจิตใจ เนื่องมาจากการเจริญเติบโตทำให้เยาวชนมีแรงจูงใจสูง และค้นพบความสามารถของตนได้ และสร้างสรรค์กิจกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี (3) ความมีอิสระและเสรีภาพทางความคิด การเลือกและสามารถตัดสินใจต่อการกระทำต่าง ๆ ด้วยตนเองได้ มีความเป็นตัวของตัวเองสูง ไม่ชอบการบังคับด้วยอำนาจ แต่ต้องการการชี้แนะด้วยเหตุผล (4) ความมีอุดมการณ์และปรัชญาชีวิตที่สูงส่ง มีความเชื่อมั่นและพยายามทำให้เป็นไปได้ (5) มีความคิดฝันและจินตนาการเกี่ยวกับชีวิตและอนาคตของตน และ (6) ต้องการการแสดงออก ซึ่งมีการแสดงออกในทางสร้างสรรค์ ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น รวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม การพัฒนาชุมชน เป็นต้น ซึ่งเป็นการช่วยเหลือให้เกิดประโยชน์สร้างสรรค์และพัฒนาทักษะ ความสามารถและความถนัดให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และ “การรวมกลุ่ม” ก็ถือได้ว่าเป็นเวทีแห่งการตอบสนองความต้องการของเยาวชน ได้เป็นอย่างดี ซึ่งส่งผลต่อลักษณะ

พฤติกรรมทางสังคมของเยาวชน ได้แก่ (1) มีความสนใจ มีความสุขที่ได้อยู่ร่วมกับเพื่อนที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน มีค่านิยม ทักษะคติ ความเชื่อ ความสามารถ พื้นฐานทางนิสัยลักษณะทางสังคม และเศรษฐกิจใกล้เคียงกัน (2) การคบเพื่อน ชอบคบกันเป็นกลุ่มก้อน กลุ่มเพื่อมีความสำคัญที่สุดสำหรับชีวิตทางสังคมของวัยรุ่น การตัดสินใจต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตมักอยู่ใต้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนมากกว่าพ่อแม่ ผู้ปกครองหรือสถาบันการศึกษาใด ๆ การมีกลุ่มเพื่อนที่ดีจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเยาวชน (3) ความสนใจในเพื่อนต่างเพศเป็นสิ่งที่ตอบสนองความต้องการของเยาวชน เป็นการฝึกในการรับรู้ในบทบาทของชายและหญิง และ(4) ความเป็นผู้นำ การมีบุคคลที่มีความเก่ง มีความสามารถมีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมกลุ่ม โดยปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อพฤติกรรมต่างๆ ของเยาวชน เป็นการแสดงออกของเยาวชนเป็นผลมาจากอิทธิพลของปัจจัยภายในตัวเยาวชน ซึ่งเป็นวัยที่มีความต้องการแสดงความสามารถของตนเองให้เป็นที่ปรากฏต่อสังคมจากกิจกรรมต่างๆ ซึ่งส่งผลต่อการรวมกลุ่มเพื่อเข้าไปมีบทบาทหรือแสดงศักยภาพของคนอื่นเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและสังคมต่อไป

2) นักศึกษา ซึ่งเป็นนักวิจัยร่วมที่ทำหน้าที่เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของเยาวชน การได้รับการกระตุ้นจากนักวิจัยภายนอกที่เข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชน ในทุกๆ ขั้นตอน โดยมีระดับการมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในการศึกษาวิจัยนั้นมี 2 ระดับ คือ ระดับร่วมปฏิบัติ ผู้วิจัยร่วมเป็นทีมวิจัย และระดับสังเกตการณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ลงบทบาทลงเป็นเพียงที่ปรึกษา ติดตามผล และเข้าร่วมกิจกรรมของงานวิจัยนอกพื้นที่ จากบทบาทของผู้วิจัยในการเป็นผู้กระตุ้น ประสานทางความคิดให้กับเยาวชน และมีส่วนร่วมในกระบวนการ ตั้งแต่การศึกษาชุมชน การระดมความคิดเห็น รวบรวมปัญหา และร่วมวางแผนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ จากผลการวิจัยพบว่า เยาวชนที่ได้รับการกระตุ้นและผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกๆ ขั้นตอน ทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ในทักษะในการทำงานวิจัย ทั้งการวางแผนการทำงาน การทำงานเป็นกลุ่ม การสำรวจข้อมูล และการพัฒนาฐานข้อมูล ซึ่งเห็นได้จากการที่เยาวชนที่เข้าร่วมในการทำงานวิจัยได้มีการตื่นตัวในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Sansak (1996) อ้างโดย สุวรรณ (2543) พบว่าการกระตุ้นประสานให้สตรีมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในกิจกรรมหลากหลาย เพื่อเพิ่มความสามารถและศักยภาพที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชีวิตและชุมชนในทิศทางที่สตรีต้องการ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นจริงก็ต่อเมื่อ ชาวบ้านและชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวที่ส่งผลต่อการเพิ่มการกระจายอำนาจของโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจากภาครัฐไปสู่ประชาชนมากขึ้น การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงเป็นพื้นฐานของแนวคิดการเสริมพลังที่เน้นความหลากหลายของคนในชุมชน การเสริมพลังแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของคนกลุ่มเล็กๆ ที่สามารถเสริมพลังตัวเองในการใช้อำนาจ

3) งบประมาณที่ใช้จัดกิจกรรม ซึ่งสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการรวมกลุ่มของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สารนั้น นับได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้เยาวชนได้มีพื้นที่ในการเข้ามาศึกษาเรียนรู้ถึงกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อนำไปแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีนักวิจัยที่เป็นคนนอกชุมชนเข้าร่วมในกระบวนการวิจัย ซึ่งมีบทบาทในการเป็นผู้กระตุ้น ประสานให้เยาวชนได้คิด ฝึกฝนและเรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้และปรับใช้กระบวนการดังกล่าวในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วยตัวเองและไม่หวังพึ่งพิงภายนอกเพียงอย่างเดียว ซึ่งนับเป็นโอกาสดีของเยาวชนในพื้นที่แม่น้ำสารที่ได้รับการสนับสนุนเรื่องงบประมาณ

4) การสนับสนุนของผู้ปกครองและผู้นำหมู่บ้านในการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน ได้แก่ (ก) ผู้ปกครอง (ข) ผู้นำชุมชน และ (ค) หน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งการที่เยาวชนในพื้นที่ได้แสดงออกถึงศักยภาพและความต้องการของตนเองนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำชุมชนและผู้ปกครอง ควรมีการสนับสนุนให้เยาวชนได้แสดงถึงความสามารถของเขา โดยมีพื้นที่ให้เยาวชนเหล่านั้นแสดงออกหรือหาพื้นที่เพื่อให้เยาวชนเหล่านั้น เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้าร่วมในการแก้ไขปัญหาในชุมชน การสนับสนุนเยาวชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ นั้น ทำให้เยาวชนได้รับรู้ถึงปัญหาและได้เรียนรู้ถึงกระบวนการแก้ไขปัญหา สิ่งเหล่านี้ส่งผลในช่วงเวลาที่เยาวชนได้มีการเจริญเติบโตเพื่อเป็นผู้ใหญ่ หรือเป็นแกนนำในสังคมต่อไปในภายหน้า ซึ่งจากการผลวิจัยพบว่าสอดคล้องกับพัฒนา (2542) อ้างโดย สิริพันธุ์ (2544) ที่กล่าวว่า เยาวชนเป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญาและอารมณ์ ซึ่งธรรมชาติของวัยนี้ง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงตามกระแสที่เกิดขึ้นรอบตัว และส่งผลถึงพัฒนาการในการเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ฉะนั้น เยาวชนจึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญและมีศักยภาพในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมให้แก่เยาวชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในเรื่องแม่น้ำเนื่องจากแม่น้ำนั้น นับได้ว่าเป็นทรัพยากรสำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นในการให้กำเนิดสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำการเกษตร การทำอุตสาหกรรม หรือแม้กระทั่งประเพณีวัฒนธรรม ต่างมีต้นกำเนิดมาจากสายน้ำแทบทั้งสิ้น ถ้าเยาวชนตระหนักถึงความสำคัญต่อปัญหาและรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ปัญหานั้นก็คลี่คลายเร็วขึ้นและยังยืนต่อไป การได้รับการสนับสนุนของชุมชนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม นั้น ยังช่วยให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อีกทั้งเยาวชนยังได้รับการสนับสนุนในเรื่องของสถานที่ในการจัดกิจกรรมต่างๆ จากทางองค์การบริหารส่วนตำบล และจากทางหมู่บ้านต่างๆ ในการให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีทำให้การดำเนินกิจกรรมมีความต่อเนื่องและพัฒนาสู่การเรียนรู้ในการสร้างฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติต่อไป

ค. การมีส่วนร่วม

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูนใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประเด็นในการศึกษาวิจัย พัฒนา มาจากความต้องการในการดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร เพื่อใช้ในการจัดการและอนุรักษ์พื้นที่ลำน้ำแม่สาร ซึ่งความต้องการนั้นคือ การคืนความอุดมสมบูรณ์ของพันธุ์สัตว์และพันธุ์ไม้มิให้แก่แม่น้ำสาร เพื่อการใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ของชุมชนริมแม่น้ำสาร ซึ่ง ทศพล (2538) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่เน้นในรูปกลุ่ม องค์กร หรือชุมชนไว้ว่า หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มหรือชุมชน มีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มีผลกระทบใดๆ ต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง แล้วมีการแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วมกันเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของตน จนมาสู่การตัดสินใจกระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ๆ มีความร่วมมือและรับผิดชอบ ในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ มีกลุ่มหรือองค์กรชุมชนรองรับ ประชาชนที่เข้าร่วมมีการพัฒนาภูมิปัญญาและการรับรู้สามารถคิดวิเคราะห์ และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตของตนเองได้ ประชาชน หรือชุมชนได้พัฒนาจิตความสามารถของตน ในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม โดยงานวิจัยชิ้นนี้ทำการศึกษาในประเด็นของกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชน รวมทั้งปัจจัยและเงื่อนไขในการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร เพื่อให้เกิดการวิจัยและการพัฒนาควบคู่กันไป โดยเน้นให้เยาวชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เยาวชนและชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติ

การวิจัยได้เน้นกระบวนการในการจัดกิจกรรมให้เยาวชนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและเป็นระบบมากขึ้น และจากความร่วมมือกันของเยาวชนในพื้นที่ทำให้เกิดกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน การวางแผนในการดำเนินกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรม การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การคืนข้อมูลสู่ชุมชน ตลอดจนแนวคิดในการอนุรักษ์ลำน้ำแม่สาร สิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการที่พยายามสอดแทรกให้เยาวชนได้คิด ตระหนัก และมีความเข้าใจถึงแนวกระบวนการดังกล่าวเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1977) อ้างใน เอกธิชัย (2544) กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า โดยทั่วไปหมายถึง ประชาชนมี

ส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)ว่าจะทำอะไร ควบคู่ไปกับการนำกิจกรรมนั้นๆ ไปปฏิบัติ (Implementation) และการมีส่วนร่วมในเรื่องของผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมินผล (Evaluation) กิจกรรม โดยที่ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากการปฏิบัติ และเป็นตัวกำหนดให้มีการประเมินผล นอกจากนี้ก็มีผลสะท้อนกลับ (Feedback) จากการประเมินผลและการปฏิบัติกลับสู่การตัดสินใจด้วย

ง. พฤติกรรมของเยาวชน

จากการศึกษาวิจัย ได้เกิดข้อค้นพบ เกี่ยวกับเยาวชน ได้แก่ การที่เยาวชนในพื้นที่ริมแม่น้ำสารในตำบลศรีบัวบานได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร โดยกิจกรรมการเก็บข้อมูลเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ต้องใช้ความร่วมมือจากเยาวชนทั้งหมดตั้งแต่การวิเคราะห์ข้อมูลและองค์ความรู้เดิม การประมวลผลข้อมูลที่ต้องการเก็บเพิ่มเติม ไปจนถึงกระบวนการพัฒนาแบบสอบถาม ซึ่งการที่เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมนั้น ด้วยความตระหนักในความสำคัญของสถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นการแสดงให้เห็นถึงพลังในความสัมพันธ์ของเยาวชนในพื้นที่และพลังที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของเยาวชน การที่เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เหตุผลประการหนึ่งเกิดจากการชักชวนกันระหว่างเพื่อนทำให้มีเยาวชนเข้าร่วมในกิจกรรม และเริ่มมีการขอมั่นกันในกลุ่มเยาวชนที่ร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน และเยาวชนการขาดหายไปของเยาวชน เนื่องจากไม่มีกลุ่มเยาวชนที่มีความสนิทสนมเข้าร่วม และการที่เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกิจกรรมการวิจัย เพื่อตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ของตนเองนั้น พบว่าสอดคล้องแนวคิดเกี่ยวกับเยาวชนซึ่ง พัฒนา (2542) อ้างโดย สิริพันธุ์ (2544) ได้กล่าวว่า ถ้าเยาวชนสามารถรวมตัวกันในลักษณะของกลุ่มเยาวชนได้ ทำให้เกิดศักยภาพและพลังอย่างมหาศาล ที่ทำประโยชน์ให้กับชุมชนหรือท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ เพราะเยาวชนเป็นกลุ่มคนที่เป็นผู้อยู่ในชุมชนและเป็นผู้บริหารจัดการชุมชนนั้นๆ ต่อไปเมื่อเป็นผู้ใหญ่ การรวมกลุ่มของเยาวชนในการทำงานหรือพัฒนาชุมชนจึงเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่และนำไปสู่การสนับสนุนอย่างยิ่ง และสิริพันธุ์ (2544) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของเยาวชนว่า ความต้องการของเยาวชนนั้น ไม่แตกต่างไปจากมนุษย์โดยทั่วไป และเป็นไปตามแนวคิดความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ความต้องการเพื่อการอยู่รอด อันเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานทางร่างกายที่จำเป็น เพื่อให้สามารถมีชีวิตรอดอยู่ได้ ในขณะที่ความต้องการความรัก เป็นความต้องการของเยาวชนที่อยู่ร่วมกับผู้อื่น และได้รับการยอมรับจากกลุ่มว่าเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่ม โดยเฉพาะเพื่อน ซึ่งมีความสำคัญมากต่อเยาวชน รวมทั้งความต้องการเป็นตัวของตัวเอง

ตัวเอง เป็นความต้องการในส่วนลึกของจิตใจแต่ละบุคคล ที่เป็นแรงผลักดันที่อยู่ในใจของเยาวชน ในการสนับสนุนและจูงใจให้เกิดการรวมกลุ่ม ซึ่ง

จ. การพัฒนาฐานข้อมูล

การพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สารนั้น มีวัตถุประสงค์สำคัญในการดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูลนั้น เพื่อความสะดวกในการจัดเก็บข้อมูล แก้ไขข้อมูล เพิ่มเติมข้อมูล และค้นหาข้อมูล ซึ่งการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สารมีที่มาจากแนวความคิดที่มีความต้องการในการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระเบียบ และสามารถแยกแยะข้อมูลเป็นประเภทต่างๆ ได้ ทำให้ข้อมูลประเภทเดียวกันจัดเก็บอยู่ด้วยกัน สามารถค้นหาและเรียกใช้ได้ง่าย สามารถนำมาคำนวณ หรือนำมาวิเคราะห์ เพื่อแก้ไขปัญหาได้ง่ายยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ธนพล (2543) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ได้ให้ความหมายของฐานข้อมูล คือ แฟ้มเอกสารหนึ่งทีรวบรวมข้อมูลต่างๆ ไว้ และมีการจัดระเบียบของข้อมูลที่อยู่ในแฟ้มให้ง่ายต่อการค้นหา เช่น การจัดเป็นแถวนอน แถวตั้ง หรือที่เรียกว่าตารางนั่นเอง และ สิทธิชัย (2543) ได้กล่าวว่า ระบบฐานข้อมูล คือ ระบบจัดการเก็บข้อมูลที่รวบรวมเอาข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กันมาเก็บเอาไว้ด้วยกัน เพื่อลดความซ้ำซ้อนของข้อมูล นอกจากนี้ยังคำนึงถึงการใช้ข้อมูลร่วมกันระหว่างงานหลายๆ งาน และความเป็นอิสระต่อกัน ระหว่างข้อมูลกับงานที่เรียกใช้อีกด้วย

จากการศึกษา พบว่า ในขั้นตอนของการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สารนั้น สามารถสรุปขั้นตอนการพัฒนาได้ ดังนี้ (1) การเตรียมทีมวิจัยในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ (2) การวิเคราะห์ข้อมูล (3) การวางแผนเก็บข้อมูลในประเด็นสนใจเพิ่มเติม (4) การฝึกอบรมการบันทึกนำเข้า และการนำข้อมูลในระบบฐานข้อมูลไปใช้ประโยชน์ให้กับเยาวชน (5) การนำเข้าข้อมูลที่มีอยู่ และข้อมูลที่เก็บเพิ่มเติมในระบบฐานข้อมูล (6) การตรวจสอบความถูกต้อง และ (7) การสรุปสิ่งที่เรียนรู้ ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูล ซึ่งนับได้ว่ามีความใกล้เคียงกับ “วงจรการพัฒนาระบบ” (System Development Life Cycle) เป็นวงจรที่แสดงถึงกิจกรรมต่างๆ ในแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่ริเริ่มจนกระทั่งสำเร็จ วงจรการพัฒนาระบบนี้ทำให้เข้าใจถึงกิจกรรมพื้นฐานและรายละเอียดต่างๆ ในการพัฒนาระบบ โดยมีอยู่ 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1) กำหนดปัญหา (Problem Definition) 2) วิเคราะห์ (analysis) 3) ออกแบบ (Design) 4) พัฒนา (Development) 5) ทดสอบ (Testing) 6) ติดตั้ง (Implementation) และ 7) บำรุงรักษา (Maintenance) อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วรณิศา (2548) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเป็นการใช้หลักการของวงจรพัฒนาระบบ โดยศึกษาปัญหาและความเป็นไปได้ของการพัฒนาระบบ พบว่าปัญหาที่สำคัญ คือ ข้อมูลที่สนับสนุนการประเมินผลการดำเนินงาน

ในแต่ละปีนั้น มีปริมาณจำนวนมาก ข้อมูลขาดความครบถ้วนและสมบูรณ์ การจัดเก็บข้อมูลมีหลายรูปแบบ ทำให้ไม่สะดวกในการค้นหา จึงได้นำผลการศึกษามาวิเคราะห์ ออกแบบ พัฒนาและประเมินระบบด้วยแบบสอบถามเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในการประเมินผลของบริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) จำนวน 24 คน การพัฒนาระบบฐานข้อมูลนี้ ใช้โปรแกรม Microsoft Access 2000 และเขียนด้วยภาษา Java ระบบฐานข้อมูลที่พัฒนาประกอบด้วยระบบย่อย 4 ระบบ คือ ระบบรักษาความปลอดภัย ระบบการบันทึกข้อมูลหลักของดัชนีชี้วัด ระบบการบันทึกข้อมูลผลการดำเนินงาน และระบบการรายงานผลการดำเนินงาน ผลที่ได้จากการศึกษานี้ ทำให้มีระบบฐานข้อมูลดัชนีชี้วัดเพื่อการประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งจากการประเมินผลระบบฐานข้อมูล พบว่า มีความเหมาะสมในระดับดี และผู้ใช้มีความพึงพอใจกับระบบโดยรวมในระดับดี

จากการศึกษาในครั้งนี้ เห็นได้ว่าเป็นการมุ่งเน้นที่การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สารภายใต้บริบทของชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ทราบรูปแบบที่เป็นกระบวนการที่เหมาะสมในการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนในพื้นที่ริมแม่น้ำสาร และปัจจัยที่ทำให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งการนำกระบวนการที่ได้ไปใช้ขึ้นอยู่กับความสามารถของเยาวชนแต่ละคนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ อาจมีการปรับใช้ให้ทันกับเหตุการณ์ และสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยยึดฐานของความคิด ประสบการณ์ กระบวนการเรียนรู้ และจินตนาการทางอารมณ์บนหลักของความเป็นเหตุเป็นผลตามความเป็นจริงของสังคม และบริบทของชุมชนนั้นๆ ซึ่งการวิจัยและการพัฒนามีความสมบูรณ์ไปในทุกๆ ด้านย่อมเป็นไปได้ จึงต้องมีการวิจัยและการพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนทางสังคมไปในทางที่เหมาะสมและมีความยั่งยืนต่อไป

ฉ. ข้อจำกัดของงานวิจัย

ในการศึกษาโครงการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน” นั้นได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research “PAR”) ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นมีหลายระดับ ตั้งแต่การถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การค้นหาปัญหา การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน การวางแผนร่วมกันโดยชาวบ้านเพื่อชาวบ้าน การปฏิบัติตามแผนมีการทำงานร่วมกัน และการประเมินผลร่วมกัน ซึ่ง อคิน (2531) อ้างใน ทศพล (2538) ได้กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการพัฒนา ซึ่งเป็นการวัดเชิงคุณภาพออกเป็น 5

ขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนตลอดจนมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงานตลอดจนกำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่ใช้ ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุ อุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงาน และการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา หรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ และขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปแล้วนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย เป็นการประเมินผลการหน้าเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด

ในกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนา การตัดสินใจ เป็นส่วนสำคัญที่ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้กระทำการตัดสินใจ ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนา จึงถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนให้มีความเข้มแข็งสามารถกำหนดความต้องการที่แท้จริงในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตนเองได้ ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติ นั้น เยาวชนอาจไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพราะมีข้อจำกัดหลายประการ เนื่องจากในระหว่างการดำเนินกิจกรรมนั้นได้เกิดปัญหาหลายประการ เช่น การไม่ให้ความสนับสนุนของผู้ปกครองในการร่วมกิจกรรม โปรแกรมฐานข้อมูลที่ได้มีการเตรียมไว้ไม่สามารถใช้ได้ตามที่ต้องการ ระยะเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม การมีโครงการวิจัยหลากหลายโครงการเข้ามาทำงานในพื้นที่ แต่ในการดำเนินงานวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้เน้นให้เยาวชนที่เข้าร่วมนั้นควรมีส่วนร่วมในการคิดค้นวิธีในการแก้ไขปัญหา แต่ในบางครั้งการดำเนินงานนั้น หากคอยเวลาที่เยาวชนมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการคิดแก้ไขปัญหาแล้ว ทำให้การดำเนินกิจกรรมล่าช้าไปมากเกินไป อย่างในการจัดทำโปรแกรมฐานข้อมูล ผู้วิจัยได้มีการขอให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้เขียนโปรแกรมในเบื้องต้นให้ก่อนทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว เนื่องจากการดำเนินการพัฒนาโปรแกรมนั้น แม้ว่าโปรแกรม Microsoft Access นั้น มีความซับซ้อนในการสร้างฐานข้อมูลไม่มากนัก แต่ต้องใช้เวลาในการศึกษาค้นคว้างานพอสมควร ส่วนประเด็นคำถามที่ทีมวิจัยสนใจในประเด็นอื่นๆ ทีมวิจัยต้อง

จัดสรรเวลาในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม และประเด็นอื่นๆ ที่อยู่ในความสนใจของทีมเยาวชนได้นำมาปรับเพื่อปรับปรุงเครื่องมือเก็บข้อมูลลำน้ำแม่สารให้ดียิ่งขึ้น

5.3. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1) ข้อเสนอแนะต่อนักวิจัย

1.1) การทำงานวิจัยกับเยาวชนควรมีการทำความเข้าใจกับผู้ปกครองของเยาวชนถึงรายละเอียดของงานวิจัยและสิ่งที่เยาวชนได้รับจากการร่วมกิจกรรม เพื่อให้ผู้ปกครองของเยาวชนทราบข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยและเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม

1.2) ควรมีการชี้แจง ทำความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และร่วมวางแผนเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มในกิจกรรมต่อไป

1.3) การทำให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่องนั้น ควรมีการจัดกิจกรรม อย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนอย่างต่อเนื่อง เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งนำไปสู่การช่วยเหลือซึ่งกันและกันต่อไป

1.4) นักวิจัยหรือวิทยากรกระบวนการจากภายนอกชุมชน ต้องพยายามให้เยาวชนในชุมชนสามารถทำหน้าที่ในการเป็นวิทยากรกระบวนการเองได้ เพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการดำเนินกิจกรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

2) ข้อเสนอแนะต่อกลุ่มเยาวชน

2.1) ควรมีการกำหนดบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกในกลุ่มอย่างชัดเจนเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่น

2.2) ควรมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่กิจกรรมที่ได้ดำเนินงานให้ชุมชนรับทราบ

2.3) ดำเนินการเชื่อมโยงกลุ่มในรูปแบบของเครือข่ายระหว่างกลุ่มเยาวชนในชุมชนอื่นๆ เพื่อช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

2.4) เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชน ควรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการประชุมให้มากขึ้น เพื่อร่วมหาแนวทางในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และเป็นการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมอย่างเต็มที่

3) ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานในพื้นที่

1. หน่วยงานในพื้นที่ควรเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนเป็นประจำ เพื่อทราบสถานการณ์ของกลุ่มเยาวชนอย่างต่อเนื่อง และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ได้
2. หน่วยงานในพื้นที่ควรให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

5.4. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ การดำเนินงานนั้นเป็นการพัฒนาฐานความรู้ใหม่ที่ยังเป็นเพียงส่วนเริ่มต้น ซึ่งยังคงมีประเด็นที่น่าสนใจอีกหลายประเด็นที่สามารถนำไปเป็นโจทย์วิจัยต่อเนื่องได้ เช่น

1. การประยุกต์ใช้ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติในการบริหารจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. กระบวนการพัฒนารูปแบบและข้อมูลของฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ประโยชน์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. การขยายผลการใช้ประโยชน์ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติจากระดับหมู่บ้านไปสู่ระดับตำบล
4. กระบวนการพัฒนาศาสตร์ของแผนแม่บทชุมชนในเรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจากฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
5. กระบวนการพัฒนาความยั่งยืนในการมีส่วนร่วมของเยาวชน

บรรณานุกรม

- กมลสร ลิมสมมติ. 2544. การรณรงค์อย่างมีส่วนร่วมของสหกรณ์การเกษตรไทยปราชญ์ จำกัด
เพื่อการส่งเสริมการบริโภคนม. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชา
ส่งเสริมการเกษตร. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จิรินทร์ สมสืบ. 2539. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท .นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- ทศพล กฤตยพิสิฐ. 2538. การมีส่วนร่วมของกำนันผู้ใหญ่บ้านเขตหนองจอกที่มีต่อโครงการ/
กิจกรรมการพัฒนาตามแนวทาง “บวร” และ “บรม” เพื่อสร้างอุดมการณ์แผ่นดินธรรม
แผ่นดินทอง. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ทักษิณา สนวนานนท์. 2544. พจนานุกรมศัพท์คอมพิวเตอร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไป.
กรุงเทพฯ : ดวงกมลสมัย
- ชนพล ฉันทวิชัย. 2543. การออกแบบและสร้างฐานข้อมูลด้วย Visual Basic 6.0. กรุงเทพฯ :
ซีเอ็ดยูเคชั่น
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. 2536. วิเคราะห์ปัญหาสำคัญๆ ในสังคมไทย และแนวทางแก้ไข. กรุงเทพฯ
: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- นเรศ สงเคราะห์สุข. 2541. จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. สำนักงานโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน
: เชียงใหม่.
- ปภาณี จิตวัฒนา. 2535. การพัฒนาเด็ก เยาวชนและสตรี. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทย จำกัด.
- ประพนธ์ สุขมานนท์. 2537. ระบบฐานข้อมูล PROGRESS. กรุงเทพฯ : มณฑลการพิมพ์.
- ประมาธ คัมภีร์กุล. 2538. “กระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการศึกษาและการพัฒนาชุมชน
ชนบท”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ. บัณฑิต
วิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2542. “รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัย เรื่อง กระบวนการและ
เทคนิคการทำงานของนักพัฒนา”. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเดชะ. 2540. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่า
อนุรักษ์ พื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โล อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ลดาวัลย์ กันธจันทร์. 2548. การพัฒนาต้นแบบฐานข้อมูลรายการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุ
โทรทัศน์ของสำนักเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. วิทยานิพนธ์

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

วสันต์ กาวิละ. 2545. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลงานวิชาการบนเครือข่าย โรงเรียนสันป่าตอง
วิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชา
เทคโนโลยีทางการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วรรณิศา มีสายญาติ. 2548. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลดัชนีชี้วัดเพื่อการประเมินผลการ
ดำเนินงานของ บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน). วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.
แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

วิภา เพิ่มทรัพย์ และ วสิน เพิ่มทรัพย์. 2542. **เรียนลัด Access 97**. กรุงเทพฯ : โปรวิชั่น.

วิสาร คำจระเวทย์. 2541. **Fundamental of Visual Basic Database Programming**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ดี แอล เอส.

ศลิษา พึ่งแสงแก้ว. 2537. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าไม้ป่าชุมชนบ้านห้วยแก้ว
อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโทศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สมพร เทพสิทธิ์า. 2540. **บทบาทของเด็กและเยาวชนในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพฯ : สมชายการ
พิมพ์

สากร สติวิทยานันท์. 2532. **ภูมิศาสตร์ชนบท**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สิริพันธุ์ ออมพันธุ์บดีกุล. 2544. ศักยภาพของเยาวชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน กรณีศึกษา
กลุ่มเยาวชนอัครแม่จริณ อำเภอจริณ จังหวัดน่าน. การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย.
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สิทธิชัย ประสานวงศ์. 2543. **การใช้ Micro Access 2000**. กรุงเทพฯ : ซอฟท์เพรส

สิทธิรัฐ ประพุทธรณิศาร. 2546. **การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: แนวคิดและแนวปฏิบัติ**.
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สุทิน คล้ายมนต์. 2538 ก. **แนวทางการสร้างระบบให้คำแนะนำปุ๋ยด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้ระบบ
ฐานข้อมูล ดิน-ปุ๋ย-พืช**. เสนอในการประชุมวิชาการประจำปี 2538 ของกองปฐพีวิทยา
กรมวิชาการเกษตร วันที่ 8-10 มีนาคม 2538 ณ โรงแรมเวลคัมจอมเทียนบีช เมืองพัทยา
จังหวัดชลบุรี

สุภาภรณ์ จันทวานิช. 2546. “วิธีการเก็บข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ”. ในอุทัย ดุลยเกษม.
บรรณาธิการ. **การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. ขอนแก่น: สถาบันวิจัย
และพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- สุรินทร์ สุริวงศ์. 2542. “โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพในการจัดการป่าชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาบ้านหนองผึ้ง หมู่ 11 ตำบลทากาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน”. สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย สำนักงานภาค. คณะเกษตรศาสตร์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุวรรณ บัวพันธ์. 2543. การพัฒนาเครือข่ายกลุ่มอาชีพเกษตรกร ตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. 2541. รายงานการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2540.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. 2537. คู่มือการปฏิบัติงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน จังหวัด อำเภอ กรุงเทพมหานคร เทศบาล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- อนุภาพ ธีรลาภ. 2528. การวิเคราะห์เชิงสมมุติฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี. สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เอกรัชย์ ขนบแก้ว. 2544. การเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนในการลดการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อรรถชัย จินตเวช. 2547. ระบบสนับสนุนการตัดสินใจผลิตพืชระดับท้องถิ่น: ท้องทุ่งไทย ๑.๐. รายงาน
- โอภาส เอี่ยมสิริวงศ์. 2545. การออกแบบและจัดการฐานข้อมูล. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ภาพกิจกรรม

การค้นหาเยาวชนที่ให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม และการทำความเข้าใจร่วมกับชุมชน

การวางแผนร่วมกับกลุ่มเยาวชนในการดำเนินกิจกรรม การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล และ
การวางแผนเก็บข้อมูลในประเด็นสนใจเพิ่มเติม

การฝึกอบรมการบันทึก นำเข้า และการนำข้อมูลในระบบฐานข้อมูลไปใช้ประโยชน์ให้กับ
เยาวชน

การนำเข้าข้อมูลที่มีอยู่ และข้อมูลที่เก็บเพิ่มเติมในระบบฐานข้อมูล

การเลือกประเด็นปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหายาวชนแต่ละหมู่บ้าน

การเลือกประเด็นปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหายาวชนแต่ละหมู่บ้าน

การเลือกประเด็นปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหายาวชนแต่ละหมู่บ้าน

สรุปบทเรียน วิเคราะห์และสังเคราะห์
ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการทำกิจกรรม

เวทีเสวนาโครงการวิจัย

“การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อ.เมืองลำพูน จ.ลำพูน”

ทีมวิจัยเยาวชน

ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์ข้อมูล

รายละเอียดประกอบการสำรวจข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร

1. ฐานข้อมูลด้านชุมชน

1.1 หมวดข้อมูลทั่วไป

- 1.1.1 ประวัติหมู่บ้าน
- 1.1.2 ลักษณะรูปแบบที่ตั้งบ้านเรือน
- 1.1.3 เส้นทางคมนาคม

2. ฐานข้อมูลด้านสังคม

2.1 หมวดลักษณะประชากร

- 2.1.1 จำนวนครัวเรือน
- 2.1.2 จำนวนประชากร
- 2.1.3 นับถือศาสนา
- 2.1.4 ภาษาคนในชุมชน
- 2.1.5 จำนวนประชากรที่มีการอพยพเคลื่อนย้าย
- 2.1.6 แรงงาน

2.2 หมวดการศึกษา

- 2.2.1 จำนวนผู้กำลังศึกษา
- 2.2.2 จำนวนผู้จบการศึกษา
- 2.2.3 จำนวนผู้ไม่รู้หนังสือ
- 2.2.4 จำนวนสถานศึกษาในชุมชนมีหรือไม่
- 2.2.5 จำนวนครูผู้สอนในสถานศึกษาที่คน

2.3 หมวดโครงสร้างองค์กรในพื้นที่

- 2.3.1 กลุ่มองค์กรชุมชน
- 2.3.2 หน่วยงานในพื้นที่
- 2.3.3 ผู้นำและการปกครอง

2.4 หมวดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

- 2.4.1 เวทีประชาคมเพื่อการพัฒนาชุมชน

3. ฐานข้อมูลด้านสาธารณสุขโลก

- 3.1 หมวดโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค
 - 3.1.1 โครงสร้างพื้นฐาน
 - 3.1.2 สาธารณูปโภค
 - 3.1.3 การสุขาภิบาลชุมชน
 - 3.1.4 การสาธารณสุขชุมชน
- 4. **ฐานข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติ**
 - 4.1 หมวดความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี เอกลักษณ์ท้องถิ่น
 - 4.1.1 ความเชื่อ ทศนคติ
 - 4.1.2 ค่านิยม วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม
 - 4.1.3 ประเพณี เอกลักษณ์ท้องถิ่นท้องถิ่น
 - 4.2 หมวดภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 5. **ฐานข้อมูลด้านเศรษฐกิจ**
 - 5.1 หมวดอาชีพ
 - 5.2 หมวดรายได้รายจ่าย
 - 5.2.1 รายได้
 - 5.2.2 รายจ่ายและภาวะหนี้สิน
 - 5.3 หมวดการเพาะปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์
 - 5.3.1 พืชเศรษฐกิจ
 - 5.3.2 สัตว์เศรษฐกิจ
 - 5.4 หมวดระบบการผลิตและการตลาด
 - 5.4.1 การตลาด
 - 5.4.2 ระบบการผลิต
- 6. **ฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และแหล่งท่องเที่ยว**
 - 6.1 หมวดทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และแหล่งท่องเที่ยว
 - 6.1.1 แหล่งท่องเที่ยว
 - 6.1.2 ทรัพยากรป่าไม้
 - 6.1.3 ทรัพยากรดิน
 - 6.1.4 ทรัพยากรน้ำ
 - 6.1.5 สิ่งแวดล้อม

ภาคผนวก ค แบบสำรวจข้อมูล

แบบสำรวจข้อมูลโครงการ

“การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ
แม่น้ำสาร อ.เมืองลำพูน จ.ลำพูน”

หมู่ที่.....ชื่อหมู่บ้าน.....ตำบล.....

อำเภอ เมือง

จังหวัดลำพูน

ผู้สำรวจ.....

วัน/เดือน/ปี.....

ผู้ตรวจสอบ.....

วัน/เดือน/ปี.....

แผนที่หมู่บ้าน

หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

1. ฐานข้อมูลด้านชุมชน

▪ หมวดข้อมูลทั่วไป

ประวัติการจัดตั้งหมู่บ้าน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้ให้ข้อมูล นาย.....บ้านเลขที่ หมู่ที่.....
ตำบล..... อำเภอ เมือง จังหวัด ลำพูน วันที่..... เดือน.....พ.ศ.

ที่ตั้ง

.....

.....

.....

.....

.....

อาณาเขต

- ทิศเหนือ	ติดต่อกับ.....
- ทิศใต้	ติดต่อกับ.....
- ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ.....
- ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ.....

เนื้อที่

หมู่บ้าน.....มีพื้นที่ทั้งหมดไร่ หรือตารางกิโลเมตร

แยกเป็น ที่ราบ.....ไร่ คิดเป็น.....เปอร์เซ็นต์

ภูเขา.....ไร่ คิดเป็น.....เปอร์เซ็นต์

พื้นน้ำ.....ไร่ คิดเป็น.....เปอร์เซ็นต์

ลักษณะภูมิประเทศ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน

พื้นที่ป่าไม้และภูเขาไร่

พื้นที่การเกษตรไร่

พื้นที่อยู่อาศัยไร่

พื้นที่สาธารณะและอื่นๆไร่

ลักษณะบ้านเรือนและการจัดตั้งบ้านเรือน

ลักษณะบ้านเรือน

- () 1. บ้านถาวรก่ออิฐ มุงกระเบื้องหลังคาเรือน
- () 2. บ้านไม้เนื้อแข็ง มุงกระเบื้องหลังคาเรือน
- () 3. บ้านไม้เนื้อแข็ง มุงคา/ตองหลังคาเรือน
- () 4. บ้านไม้ไผ่ มุงคา/ตองหลังคาเรือน

การจัดตั้งบ้านเรือน

- () 1. กระจายตัวตามแนวถนน
- () 2. กระจายตัวตามริมฝั่งแม่น้ำ
- () 3. อยู่เป็นหย่อมหรือปึกบ้าน (ตั้งแต่ 10 หลังคาเรือน)

2. ฐานข้อมูลด้านสังคม

■ หมวดลักษณะประชากร

วิถีชีวิต เขตการปกครองและประชากร

วิถีชีวิต/ความเป็นอยู่ส่วนใหญ่เป็นสังคม.....

ลักษณะประชากร

จำนวนครัวเรือน.....คน ความหนาแน่น.....คน/ตารางกิโลเมตร

มีประชากรทั้งสิ้น.....คน แยกเป็น ชาย.....คน หญิง.....คน

การนับถือศาสนา

- พุทธ/ผี		ครัวเรือน
- คริสต์		ครัวเรือน
- อิสลาม		ครัวเรือน

ภาษา

ภาษาที่ใช้ภายในชุมชนคือภาษา.....

การอพยพย้ายถิ่นฐาน

- อพยพเข้า		คน/ปี
- อพยพออก		คน/ปี

แรงงาน

- จำนวนประชากรในวัยทำงาน		คน
- จำนวนประชากรที่ว่างงาน		คน

■ หมวดศึกษา

การศึกษา

- ไม่ได้เรียน		คน
- ประถมศึกษา		คน
- มัธยมศึกษา		คน
- ปวช./ปวท./ปวส.		คน
- ปริญญาตรี		คน
- สูงกว่าปริญญาตรี		คน

■ หมวดโครงสร้างองค์กรในพื้นที่
กลุ่มองค์กรและหน่วยงานในพื้นที่

กลุ่มองค์กรในชุมชน		กลุ่ม
() 1. กลุ่มเหมืองฝาย	สมาชิก.....	คน
() 2. กลุ่มเกษตรกร	สมาชิก.....	คน
() 3. กลุ่มเยาวชน	สมาชิก.....	คน
() 4. กลุ่มหนุ่มสาว	สมาชิก.....	คน
() 5. กลุ่มแม่บ้าน	สมาชิก.....	คน
() 6. กลุ่มทอผ้า	สมาชิก.....	คน
() 7. กลุ่มสหกรณ์	สมาชิก.....	คน
() 8. กลุ่มป้องกันไฟป่า	สมาชิก.....	คน
() 9. กลุ่มอนุรักษ์สัตว์ป่า	สมาชิก.....	คน
() 10. คณะกรรมการหมู่บ้าน	สมาชิก.....	คน
() 11. คณะกรรมการเครือข่าย	สมาชิก.....	คน
() 12. คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน	สมาชิก.....	คน
() 13.	สมาชิก.....	คน
() 14.	สมาชิก.....	คน
() 15.	สมาชิก.....	คน

หน่วยงานที่เข้ามาดำเนินการในหมู่บ้าน

■ ภาครัฐ (ระบุชื่อ)

1.
2.
3.
4.
5.

■ โครงการ (ระบุชื่อ)

1.
2.
3.

4.

5.

■ **องค์กรพัฒนา (ระบุชื่อ)**

1.

2.

3.

4.

5.

■ **อื่นๆ (ระบุชื่อ)**

1.

2.

3.

4.

5.

ผู้นำและการปกครอง

มีผู้นำหมู่บ้านคือ.....

ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง.....

■ **หมวดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน**

เวทีประชาคมเพื่อการพัฒนาชุมชน : แผนงานชุมชน (ระบุชื่อแผนและกิจกรรม)

1)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- 2)
.....
.....
.....
.....
.....
.....
- 3)
.....
.....
.....
.....
.....
.....
- 4)
.....
.....
.....
.....
.....
.....
- 5)
.....
.....
.....
.....
.....
.....

คณะทำงานในชุมชน

1) ชื่อ.....	ตำแหน่ง.....
2) ชื่อ.....	ตำแหน่ง.....
3) ชื่อ.....	ตำแหน่ง.....
4) ชื่อ.....	ตำแหน่ง.....
5) ชื่อ.....	ตำแหน่ง.....
6) ชื่อ.....	ตำแหน่ง.....
7) ชื่อ.....	ตำแหน่ง.....
8) ชื่อ.....	ตำแหน่ง.....
9) ชื่อ.....	ตำแหน่ง.....
10) ชื่อ.....	ตำแหน่ง.....
11) ชื่อ.....	ตำแหน่ง.....
12) ชื่อ.....	ตำแหน่ง.....
13) ชื่อ.....	ตำแหน่ง.....
14) ชื่อ.....	ตำแหน่ง.....
15) ชื่อ.....	ตำแหน่ง.....

ปัญหาด้านสังคม

() 1. การว่างงาน	() 5. การสุขภาพไม่ดี
() 2. การติดยาเสพติด	() 6. การสาธารณสุขไม่เพียงพอ
() 3. การลักเล็กขโมยน้อย	() 7. ระดับการศึกษาน้อย
() 4. ความขัดแย้งในชุมชน	() 8. อื่นๆ (ระบุ).....

3.ฐานข้อมูลด้านสาธารณูปโภค

■ หมวดโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค

โครงสร้างพื้นฐาน

- โรงเรียน มี.....แห่ง ชื่อ.....
- สถานีอนามัย มี.....แห่ง ชื่อ.....
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มี.....แห่ง ชื่อ.....
- ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน มี.....แห่ง ชื่อ.....

สาธารณูปโภค

1. ไฟฟ้า () มี () ไม่มี แบบ.....
2. ประปา () มี () ไม่มี แบบ.....
3. โทรศัพท์
 - ก. โทรศัพท์ขององค์การโทรศัพท์ (บ้าน) () มี () ไม่มี
 - ข. โทรศัพท์สาธารณะ () มี () ไม่มี
 - ค. โทรศัพท์เคลื่อนที่ เครือข่าย..... () มี () ไม่มี
4. ที่อ่านหนังสือพิมพ์ () มี () ไม่มี
5. ศาลาเอนกประสงค์ () มี () ไม่มี
6. หอกระจายข่าว () มี () ไม่มี
7. ถนนมีลักษณะเป็นแบบ.....

การสุขาภิบาลชุมชน

การแยกขยะ

() ไม่แยก

() แยก ระบุประเภท () ขยะเปียก () ขยะแห้ง () ขยะอันตราย

กำจัดขยะโดย

() เผา () ฝังกลบ () ทิ้งลงแหล่งน้ำ () ทิ้งในที่สาธารณะ

() มีรถขยะมาเก็บ () อื่นๆ ระบุ.....

การกำจัดน้ำเสีย

() ทิ้งลงดิน () ทิ้งลงลำน้ำ

() มีบ่อบำบัดก่อนปล่อยทิ้ง () มีบ่อบำบัดก่อนนำกลับมาใช้

การสาธารณสุขชุมชน

1. บุคลากรที่ให้บริการมีจำนวน.....คน
2. การบริการทั่วถึงเพียงพอ () พอ () ไม่พอ

ปัญหาด้านการสาธารณูปโภค

1.
2.

3.
4.
5.

4. ฐานข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

- หมวดความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี เอกลักษณ์ท้องถิ่น

ความเชื่อ ทศนคติ

- ชุมชนมีทศนคติอย่างไร ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ดิน น้ำ สิ่งแวดล้อม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ค่านิยม วิถีชีวิต และขนบธรรมเนียม

- ชุมชนมีค่านิยมวิถีชีวิต การดำเนินชีวิต ในแต่ละวันอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- ชุมชนมีขนบธรรมเนียมอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ประเพณีเอกลักษณ์ท้องถิ่น

- ชุมชนมีประเพณีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- ชุมชนมีเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- หมวดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ก. ในชุมชนมีบุคคลที่มีภูมิปัญญาด้านอาชีพหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น หัตถกรรมหรือไม่

- () 1. ช่างตีเหล็ก, ตีมีด
- () 2. ช่างทอผ้า, ช่างเย็บผ้า
- () 3. ช่างแกะสลักไม้, แกะสลักผัก-ผลไม้
- () 4. ช่างทำโคมไฟ, ทำตุ่ง, งานศิลปะพื้นบ้าน
- () 5. งานด้านหัตถกรรมจักสาน

- () 6. ช่างไม้
- () 7. จิตรกร, จิตรกรรม
- () 8. ช่างทำทอง, ทำโลหะ, เครื่องถม, เครื่องเงิน
- () 9. แพทย์แผนโบราณ, หมอสมุนไพร, หมอเมือง
- () 10. ปรัชญา/ศาสนา/ประเพณี
- () 11. ภาษาและวรรณกรรม
- () 12. อื่นๆ ระบุ.....

ข. ภูมิปัญญาด้านการจัดการป่า

- () 1. พิธีกรรมการบวชป่า
- () 2. มีป่าอนุรักษ์ที่แบ่งตามความเชื่อ เช่น ป่าน้ำผุด ป่าหัวไร่ปลายนา ป่าโป่ง ป่ากัวม ป่าต้นน้ำ ป่าศักดิ์สิทธิ์ ที่เป็นที่ยึดถือของผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์
- () 3. การตัดไม้ต้องมีการคัดเลือกต้นไม้ โดยมีความเชื่อที่เป็นกุศโลบาย เช่น ต้นตะเคียน ไม้สองนาง ห้ามตัดมีนางไม้หรือรุกขเทวดาสังสถิต
- () 4. มีต้นไม้ประจำตัวตั้งแต่แรกเกิด คือ เอาสะดือเด็กแรกเกิดติดไม้ไว้ และห้ามตัดต้นไม้ต้นนั้น
- () 5. ห้ามทำกินบนป่าขุนน้ำ เชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่
- () 6. อื่นๆ ระบุ.....

ค. องค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

- () 1. มีระบบเหมือง ฝาย มีแก้มือง, แก่ฝาย มีการทำฝายแมว ชะลอน้ำไหล และดักตะกอน
- () 2. มีพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ เช่น เลี้ยงผีขุนน้ำ มีพิธีกรรมบวงสรวง มีพิธีสืบชะตาแม่น้ำเพื่อขอขมาแม่น้ำ พิธีเลี้ยงผีฝาย
- () 3. ห้ามทำกินลูกกล้า บริเวณหัวน้ำ ตาน้ำ ต้นน้ำ ไม่ตัด ไม่ถาง ไม่ล่วงเกินรักษาและอนุรักษ์ไว้
- () 4. อื่นๆ ระบุ.....

ง. ภูมิปัญญาด้านการเลือกพื้นที่ทำกิน

- () 1. กรณีพื้นที่ทำกินมีลำน้ำไหลผ่าน จะไม่ทำกินทั้งสองฝั่ง จะทำแค่ฝั่งเดียว ถ้าเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน จะไม่ทำกินหันหน้าเข้าหากัน เชื่อว่าจะแข่งขันประชันกัน จะเกิดการ

เจ็บไข้ได้ป่วย (ข้อเท็จจริง: ไม่ทำกินลำห้วยที่มีพื้นที่ตรงข้าม จะไปทำลายระบบนิเวศของสัตว์น้ำในลำห้วยในพื้นที่ลุ่มน้ำ)

- () 2. เลือกที่ราบเอาไว้ก่อน ตามขนาดตามกำลังและแรงงานของครอบครัว
- () 3. ไม่ทำไร่ต่อเนื่องกันทั้ง 2 ไร่เลย เพื่อมิให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของหน้าดิน การทำไร่ 2 ไร่เลยจะง่ายต่อการพังทลายของหน้าดิน
- () 4. ไม่ถางไร่ต่อเนื่อง และติดกับไร่ซาก เป็นพื้นที่โล่งเตียนเป็นบริเวณกว้าง จะทำให้เกิดการพังทลาย
- () 5. ไม่ถางไร่บริเวณขุนน้ำ จะกระทบต่อน้ำที่ชุมชนใช้ในการอุปโภค บริโภค และใช้วิธีการทำนาแบบขั้นบันได
- () 6. มีพิธีเลี้ยงผีนา
- () 7. อื่นๆ ระบุ.....

5. ฐานข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

▪ หมวดอาชีพ

การประกอบอาชีพสามารถจำแนกอาชีพของประชากร ดังนี้

อาชีพ	จำนวนครัวเรือน	คิดเป็นร้อยละของทั้งหมด
เกษตรกรรม		
รับจ้าง		
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว		
รับราชการ		
อุตสาหกรรม		
อื่นๆ		
รวม		

▪ หมวดรายได้/รายจ่าย

รายได้หลักเฉลี่ย		บาท/ครัวเรือน/ปี
รายได้รองเฉลี่ย		บาท/ครัวเรือน/ปี
รายจ่ายและภาวะหนี้สินเฉลี่ย		บาท/ครัวเรือน/ปี

- **หมวดการเพาะปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์**

พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ

1.พันธุ์ที่ปลูก 1..... 2..... 3.....
 2.พันธุ์ที่ปลูก 1..... 2..... 3.....
 3.พันธุ์ที่ปลูก 1..... 2..... 3.....
 4.พันธุ์ที่ปลูก 1..... 2..... 3.....
 5.พันธุ์ที่ปลูก 1..... 2..... 3.....

สัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญ

1..... พันธุ์ที่เลี้ยง 1..... 2..... 3.....

2..... พันธุ์ที่เลี้ยง 1..... 2..... 3.....

3..... พันธุ์ที่เลี้ยง 1..... 2..... 3.....

4..... พันธุ์ที่เลี้ยง 1..... 2..... 3.....

5..... พันธุ์ที่เลี้ยง 1..... 2..... 3.....

ศักยภาพการผลิตและรายได้ภาคการเกษตร

มีกิจกรรมการผลิต และมีรายได้ทางด้านการเกษตรที่สำคัญ ดังนี้

1. ด้านการผลิตพืช	ปริมาณการผลิต	ตัน/ปี	มูลค่า	บาท
2. ด้านการผลิตสัตว์	ปริมาณการผลิต	ตัน/ปี	มูลค่า	บาท
3. ด้านการประมง	ปริมาณการผลิต	ตัน/ปี	มูลค่า	บาท
4. ด้านการแปรรูป	ปริมาณการผลิต	ตัน/ปี	มูลค่า	บาท
	รวม		มูลค่า	บาท

รายละเอียดการผลิต

1. ด้านการผลิตพืช

ชนิดพืช	พื้นที่ผลิต (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	ผลผลิตรวม (ตัน)	ราคาขายได้ (บาท/ตัน)	มูลค่ารวม (บาท)
รวม					

2. ด้านการผลิตสัตว์

ชนิดสัตว์	จำนวนผู้เลี้ยง (ราย)	เฉลี่ยการเลี้ยง (ตัว/ราย)	ผลผลิตรวม (ตัว)	ราคาต่อ หน่วย (บาท)	มูลค่ารวม (บาท)
รวม					

3. ด้านการประมง

ชนิดสัตว์น้ำ	จำนวนผู้เลี้ยง (ราย)	เฉลี่ยการเลี้ยง (ตัว/ราย)	ผลผลิตรวม (ตัว)	ราคาต่อ หน่วย (บาท)	มูลค่ารวม (บาท)
รวม					

4. ด้านการแปรรูป

กิจกรรม	จำนวนผู้แปรรูป (ราย)	เฉลี่ยการ ผลิต(ตัน/ ราย)	ผลผลิตรวม (ตัน)	ราคาต่อ หน่วย (บาท)	มูลค่ารวม (บาท)
รวม					

▪ หมวดระบบการผลิตและการตลาด

ระบบการผลิต

- 1) ประเภทผลผลิตหลัก / รอง
- 2) ปริมาณ / คุณภาพผลผลิต
- 3) มีการใช้ยาฆ่าแมลง / สารเคมี () ใช่ () ไม่ใช่
ถ้าใช่ มีฉลากบนโดยวิธี.....
- 4) มีการกำจัดของเสียและสารเคมี () ใช่ () ไม่ใช่

การตลาด

- 1) แหล่งจำหน่ายผลผลิต ได้แก่
 -
 -
 -
 -
- 2) แหล่งรับซื้อผลผลิต ได้แก่
 -
 -
 -
 -
- 3) แหล่งเงินทุน
 -
 -
 -
 -
- 4) แหล่งวัตถุดิบ
 -
 -
 -
 -
- 5) ลักษณะการขายเป็นแบบ.....

6. ฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และแหล่งท่องเที่ยว

■ หมวดทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และแหล่งท่องเที่ยว

1. ทรัพยากรป่าไม้

การใช้ประโยชน์ทรัพยากรจากป่าไม้

☐ ไม่ได้ใช้	☐ เก็บฟืน เผาถ่าน
☐ หาอาหาร	☐ แหล่งไม้ใช้สอย
☐ พักผ่อน	☐ เลี้ยงสัตว์
☐ เก็บหาของป่า	☐ อื่นๆ

การจัดการและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ฯ ของชุมชน

ก. การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้

☐ ปลุกป่าในวันสำคัญ	☐ มีโครงการปลูกป่า และฟื้นฟูป่าไร่/ปี
☐ บวชป่า.....ไร่/ปี	☐ มีป่าหวังไร่ปลายนา.....ไร่
☐ ทำแนวกันไฟ.....กม./ปี	☐ มีกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ.....คน
☐ มีคณะกรรมการดูแลป่า.....คน	☐ มีการแบ่งพื้นที่ป่าชัดเจน
☐ อื่นๆ	

ข. จัดลำดับสาเหตุ ของการเกิดไฟป่า (จากน้อย — มาก)

☐ เผาป่าเพื่อล่าสัตว์	☐ เผาไร่หาเห็ด, หน่อไม้ หรือ พืชป่า
☐ ทิ้งก้นบุหรี่, ก่อไฟแล้วไม่ดับ	☐ เกิดจากความร้อนของสภาพอากาศ
☐ สาเหตุอื่นๆ ระบุ	

ค. จำนวนครั้งในการเกิดไฟป่า.....ครั้ง/ปี

ง. พื้นที่ได้รับความเสียหาย.....ไร่/ปี

2. ทรัพยากรดิน

สภาพดิน

โดยทั่วไปมีสภาพดินดังนี้

.....

.....

.....

[illegible]

3. ทรัพยากรน้ำ

ชื่อแหล่งตำนำ/ต้นน้ำ คือ

ชื่อแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การเกษตรกรรมที่สำคัญ ดังนี้

1. ในพื้นที่รับน้ำจากโครงการชลประทานหลวง

2. ในพื้นที่รับน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ

3. ในพื้นที่รับน้ำจากแหล่งน้ำอื่นๆ (อ่างเก็บน้ำ บ่อบาดาล ฯลฯ)

ความต้องการใช้น้ำ

[illegible]

คุณภาพแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค/บริโภค

- () ดื่มได้โดยไม่ต้องต้ม () ประุงอาหารได้ () อาบได้ ไม่เกิดผดผื่นคัน
() ซักล้างในครัวเรือนได้ () ใช้ประโยชน์ไม่ได้ () อื่นๆ

การจัดการและการมีส่วนร่วมของชุมชน

- () ลอกคูคลองลำเหมืองทุกปี () ห้ามทิ้งภาชนะ/สารพิษลงในแม่น้ำ
() ห้ามทิ้งขยะลงแหล่งน้ำ () ปลุกพืชกันตลิ่งพัง
() มีแก้มือง แก่ฝาย คณะกรรมการน้ำ () มีการจัดสรรอย่างยุติธรรม
() มีการชลประทานด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน () มีพิธีกรรม/ความเชื่อเกี่ยวกับแม่น้ำ
() เว้นระยะห่างจากการทำเกษตรจากริมแม่น้ำ () อื่นๆ.....

4. สิ่งแวดล้อม

ความวิกฤตของทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน (จากระดับน้อยไปมาก)

- () ป่าไม้ () ดิน
() น้ำ () ขยะ
() อื่นๆ ระบุ.....

ปัญหาและแนวทางแก้ไขด้านมลพิษ

1.
2.
3.
4.
5.

ปัญหาและแนวทางแก้ไขด้านน้ำเสีย

1.
2.
3.
4.
5.

5. แหล่งท่องเที่ยว

ชื่อแหล่งท่องเที่ยว

1.
2.
3.
4.
5.

ผลดีของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

1.
2.
3.
4.
5.

ผลเสีย/ผลกระทบของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

1.
2.
3.
4.
5.

ปัญหาความขัดแย้ง และแนวทางแก้ไข

1.
2.
3.
4.
5.

กฎระเบียบหมู่บ้านในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ — สกุล	นายณัฐวุฒิ รัตนชัย
วัน เดือน ปีเกิด	20 มิถุนายน 2525
ภูมิลำเนา	18/2 ซอย 3 ถนนวิภาวดี ตำบลทรายทอง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2539 สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนโกวิท ธำรงเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2542 สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียน ยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2546 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขา พืชสวน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2551 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
ประสบการณ์การทำงาน	พ.ศ. 2549 — พ.ศ. 2549 นักวิชาการเกษตร ระดับ 3 องค์การบริหารส่วน ตำบลบงตัน อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2549 — ปัจจุบัน นักวิชาการเกษตร ระดับ 4 องค์การบริหารส่วน ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัด เชียงใหม่ พ.ศ. 2549 — ปัจจุบัน หัวหน้า โครงการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของ เยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลลำน้ำแม่สาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน